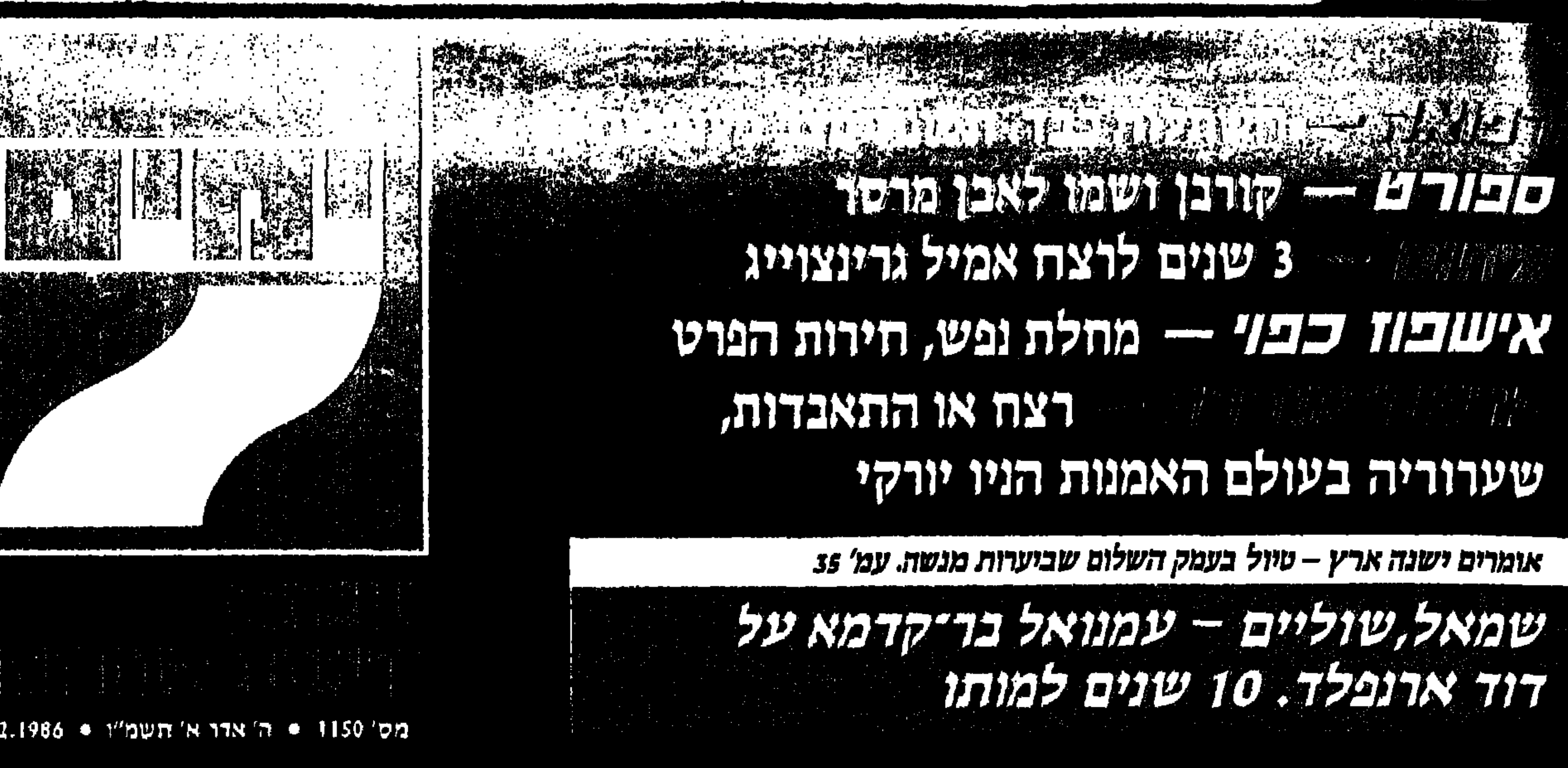

ספורט — קורבן ושמו לאבן מרסר

3 שנים לרצח אמיל גרינצווייג

אישפוז כפוי — מחלת נפש, חירות הפרט

רצח או התאבדות,

שערוריה בעולם האמנות הניו יורקי

אומרים ישנה ארץ – טיול בעמק השלום שביערות מנשה. עמ' 35

שמאל,שוליים – עמנואל בר־קדמא על דוד ארנפלד. 10 שנים למותו

מס' 1150 • ה' אדר א' תשמ"ו • 14.2.1986

השער — גרייס קלי. דיוקן עפ"י תצלום, יצירה של אנדי ווארהול • בימים אלה, הנסיך אלברט, יורש העצר, תופס את תפקיד אביו, רנייה נסיך מונאקו • מותה של גרייס קלי, כוכבת הקולנוע שנעשתה נסיכה, וכן הרכילות שמעוררות בנותיה, קארוליין וסטפאני – מחזיקים בחיים את אגדת־מונאקו

גם לילדך מגיע מחשב ביתי...

המחשב	1 מחיר באספקה מיידית	2 מחיר* ביבוא אישי	3 מחיר** ב-6 תשלומים	4 מחיר** ב-12 תשלומים
מערכת ג'נרל 64E (128K) (תואם אפל) מחשב 128K עברית + + כונן + מתאם + מוניטור + 80 טור	1,410.- ש"ח	1,200.- ש"ח	266.- ש"ח לחודש	147.- ש"ח לחודש
מערכת ג'נרל 64B (תואם אפל... ויותר) כולל: מחשב + בעברית + כונן + מתאם + מוניטור	1,350.- ש"ח	1,180.- ש"ח	255.- ש"ח לחודש	141.- ש"ח לחודש
מערכת ג'נרל 64E מקלדת נפרדת (תואם אפל) מחשב 128K עברית + + כונן + מתאם + מוניטור + 80 טור + מקלדת פונקציונלית	1,480.- ש"ח	1,300.- ש"ח	279.- ש"ח לחודש	154.- ש"ח לחודש

* המחירים כוללים מע"מ

בנוסף ייעוץ והדרכה חינם בבחירת המחשב המתאים לך.

• אמינות • אחריות • שירות ללא תחרות

* 1/3 במזומן, היתרה צמודה לדולר באספקה.

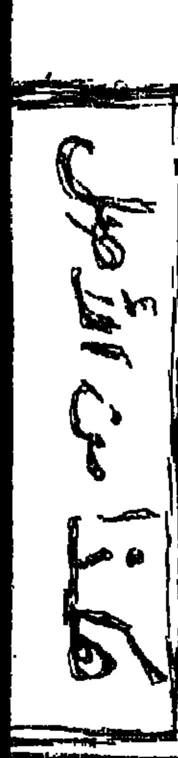
* * תשלומים צמודי דולאר לבעלי כרטיסי אשראי ויזה וישראכרט

מחשב לשבועך
מעבדת מ.כ.ן מחשבים
שירות לכל סוגי מחשבי מיקרו
שירות מקצועי מחירים תחרותיים

מ.כ.ן מחשבים בע"מ

ת"א מרכז שיווק ארצי: בית התעשיינים, רח' המרד 29, טל: 660216, 03-650705

• ת"א: סולם מחשבים טאגור 38 רמת-אביב טל. 03-424887
• חולון/בת-ים: אילת 36 טל: 03-850577
• באר שבע: מיקרולנד קק"ל 69, טל: 057-78862
• הרצליה: סוקולוב 91, טל: 052-82763
• רחובות: סלר 30, טל: 08-452163
• חדרה: הנשיא 17 טל: 063-33517
• ירושלים: טכנולוגיה ממוחשבת, ינאי 3, טל: 02-231619
• קרית גת: מרכז מסחרי 21, טל: 051-884884
• אילת: לרנר מחשבים מרכז תיירות טל. 059-71633

כדאי

מאת ג. יפית

להתלבש על הגבר הישראלי

● בחנויות כל־בו שלום בת"א ובחיפה החליטו להלביש את הגבר הישראלי, ממש כמו האירופאי. כך ניתן למצוא שם דגמים אופנתיים בסגנונות שונים, קלאסי (מחויט), ספורט – אלגנט, או צעיר ותוסס.
● מערכות לבוש שלמות או פריטים ההופכים כל בגד למערכת מושלמת והכל – במחירים, חסרי תקדים.
כל־בו שלום בת"א – פתוח גם במוצאי שבת הקרובה 15/2/86.

סוודרים איטלקיים (כל־בו שלום)

בשנים האחרונות הקדישו טובי מעצבי האופנה בעולם תשומת לב מיוחדת ללבושו של הגבר, כתוצאה מכך הפכה אופנת הגברים לענף תוסס ודינמי בעולם האופנה. מחלקות הגברים בבתי האופנה האירופאים הפכו למרכז עליה לרגל לגברים שהיו צמאים לאופנה חדשנית ומקורית, אופנה מגוונת שאותה ניתן היה למצוא תחת קורת גג אחת.

הגבר הישראלי שמאס בלבוש המכופתר, יכול היה להנות מן הפינוק הזה רק כשנקלע לאירופה, וגם אז לא הרשה לעצמו לקנות מספר מערכות לבוש. בכל־בו שלום החליטו, כי הגיע הזמן להעניק לגבר הישראלי מה שבתי האופנה האירופאים מעניקים לגברים שלהם.

כלומר: לאפשר לגבר הישראלי להנות ממבחר מגוון ביותר של אופנה עכשווית, בעיצובים וסגנונות שונים, שעוצבה ע"י יצרני האופנה מהטובים ביותר.

הקניינים המקצוענים של הכל־בו, הפכו לאורחים קבועים בשבועות האופנה לגבר, המתקיימים תדירות ברחבי תבל. בביקוריהם בתצוגות אופנה לגברים הם מתעדכנים בכל החידושים היוצאים לשוק. לאחר שהם בודקים היטב את טיב ואיכות הבגד, הם מביאים אותו אלינו. מערכת הקשרים היפה שיצרו אנשי כל־בו שלום עם יצרנים מחו"ל מאפשרת לקהל הלקוחות להיות היום בקשר ישיר עם אירופה. לאחרונה הצליחו קנייני המחלקה לגברים להשיג מבחר מעילים בעיצובו של מי שנחשב היום לאחד המעצבים המובילים באופנת הגברים העולמית. הכוונה לג'ורג'יו ארמני, שמערכות הלבוש שהוא מעצב עם סמל הנשר המפורסם, הפכו ללהיטים פופולאריים ביותר בעולם כולו.

לצידו של ארמני, מככב בכל־בו שלום מעצב מפורסם לא פחות, הלא הוא מישל ביזוטי מאיטליה. ביזוטי, התפרסם בעולם האופנה בזכות החולצות בעלות המראה המקורי שהוא מעצב. חולצות המתאימות לכל עונות השנה, ושער כה כל מי שראה אותן לא עמד בפיתוי.

אופנת הגברים של כל־בו שלום מתאימה לגברים בכל הגילים ולכל הטעמים. למעשה ניתן למצוא כאן מערכות לבוש אופנתיות בסגנונות שונים, זרוק, מחויט, ספורטיבי, ספורט אלגנט וכו'. לצידן של חליפות יוקרה מחוייטות היטב, נמצא חולצות אלגנטיות עם צווארונים אופנתיים, סווצ'רים וסוודרים איטלקיים בשילוב צבעים משגע, שבהם משובצות, פיסות עור, רוכסנים, אבזמים ואביזרים אחרים שנחשבים היום לשיא האופנה. מבחר כזה של סוודרים אופנתיים קשה למצא בארץ תחת גג אחד, והמחירים: הגיגה של סוף עונה, סווצ'ר מסוגנן מקסים החל מ־29 ש"ח, סוודרים איטלקיים משגעים החל מ־49 ש"ח. היתרון הגדול של מחלקת הגברים של הכל־בו, הוא במבחר הפריטים המגוון הנמצא תחת קורת גג אחד, המיגוון הרחב הזה מאפשר לכל גבר לרכוש לעצמו מערכת תואמת לפרטי פרטים, החל מגרביים, דרך בלייזרים משגעים, וכלה בצעיפים ובעניבות תואמות. רבים מן הגברים הישראלים שנהגו עד כה להטיל את מלאכת קניית המלתחה על האשה, מוצאים להם היום זמן פנוי כדי להיפגש במחלקה עם המעצבים המובילים היום באירופה.

"...עוד לא ראיתי גבר אחד שנכנס לכאן ולא קנה בגד או פריט כלשהוא"... סיפרה לנו אחת המוכרות במחלקה.

מי שחושב שהגבר הישראלי אינו אוהב להתלבש, כדאי שיגיע למחלקת הגברים של כל־בו שלום, בת"א ובחיפה ויווכח במו עיניו כיצד חוגגים פה הגברים שלנו

הצעירים „חוטפים" את מעילי „ג'ורג'יו ארמני" הנמכרים בכל־בו שלום בכ־⅓ ממחירם באירופה...

מעיל ג'ורג'יו ארמני (כל־בו שלום)

בעולם האופנה האיטלקי עדיין ממשיכים להתפעל מעלייתו המסחררת של מי שנהדף היום לכוכב זוהר בשמי האופנה העולמית. ג'ורג'יו ארמני, נחשב היום למי שכבש את עולם האופנה. בכל העולם מכירים היום את הנשר המפורסם שהפך לסמלו המסחרי.

המעילים של ארמני משובבי עיניים במקוריותם, הם מעניקים לכל גבר מראה חתיכי. את ארמני רכשו עד היום הישראלים רק באירופה.

מאז הגיעו מעילי ג'ורג'יו ארמני הפכה מחלקת הגברים של הכל־בו בת"א ובחיפה למוקד משיכה לצעירים הישראלים. כל מי שעובר ליד הז'קטים הקצרים של ארמני אינו נשאר אדיש. הז'קטים העשויים מצמר מופיעים בשילובי עור ואבזמים, שמעניקים לגבר מראה מקורי ביותר. השילוב של ז'קט קל ונוח בעיצוב מרהיב שוב מוכיח את עצמו.

רוכבי האופנועים הצעירים אימצו את הז'קטים האלה כחלק בלתי נפרד מן הופעה. בעקבותיהם הלכו צעירים אחרים שדלוקים על הופעה מיוחדת. בכל־בו שלום עולה הז'קט של ארמני 99 ש"ח בלבד.

מחיר זה הנמוך לאין שיעור ממחירו בדרך מא, פריס, או לונדון מוסיף נופך להסבר – מדוע הוא נחטף מן המדפים.

כדאי לבוא לראותו!

קרטייה '86 בפדני

ב„פדני" — נציג „קרטייה" בישראל — ניתן לרכוש בימים אלה, את דגמי '86 של שעוני „קרטייה" היוקרתיים — במחירים מוקפאים...

לפני מספר שנים, היכו כוסות שמפניה צרפתית במשרדים המפוארים של קרטייה בפריס. הרמת הכוסית באה לציין את תחילתו של הקשר הצרפתי־ישראלי. א. פדני בעליו של בית היוצר לתכשיטים, קיבל את הזכות להיות הנציג הבלעדי של שעוני קרטייה בישראל. בית היוצר „פדני" נבחר לאחר בדיקות קפדניות שערכו הצרפתים. (שם, בקרטייה הם אינם מוכנים להתפשר על פחות מ„הטוב ביותר"). בקרטייה האמינו בכח הקניה הישראלי והחליטו להשקיע בו. ואמנם הישראלים לא איכזבו. יותר מכך הם גילו כי הצרכן הישראלי שומר על נאמנות למוצרים המצדיקים את המוניטין שיצא להם.

העיצוב הצרפתי המעודן של קרטייה שבה מאז ומתמיד את לב כל מי שחיפש שעון איכותי ויוקרתי. באירועים הנוצצים ביותר הפכו השעונים של קרטייה לתכשיטים שאי אפשר בלעדיהם.

הישראלים שפיתחו לעצמם סגנון יוקרתי — בעקבות חשיפתם לאופנה העולמית — הפכו לקוחות נאמנים של קרטייה. כך תראה אותם, צעירים ספורטיביים ואופנתיים, עונדים שעון קרטייה, מציתים סיגריות במצתי קרטייה המקסימים וכותבים כן... כמובן בעט קרטייה המסוגננת להפליא.

הדגמים האלגנטיים של קרטייה הפכו למתנות — רצויות תמיד, בעיקר ל„גברים שיש להם הכל" או לנשים בעלות טעם מעודן. רבים הם הגברים שנוכחו לדעת כי אם יש ברצונם להפתיע גברת מסויימת במתנה שתגרום לה התרגשות והכרת תודה — כדאי לעשות זאת עם קרטייה.

בחירתה של הנהלת קרטייה בבית „פדני" הוכיחה עצמה כמוצלחת ביותר. „פדני" הפך לכתובת מכובדת עבור מעריצי קרטייה. השרות הנאמן והמקצועי המוענק כאן לכל לקוח זיכה אותם בנאמנותם של צרכנים מרוצים, כמו אלו שהגיעו לבית היוצר „פדני" בתל־אביב. והופתעו לגלות מבחר מגוון ורחב של שעוני קרטייה, שמחירם אף נמוך מזה של שעוני קרטייה הנמכרים באירופה. ההסבר לתופעה הוא פשוט, הקפאת המחירים בארץ פועלת פה לטובת הצרכן בצורה משמעותית. בעוד שבעולם משתנים מחירי אבני החן והזהב ובעקבותיהם תכשיטי שעונים, כאן בארץ מחירי השעונים מוקפאים (גם היוקרתיים ביותר). כך מקביל להקפאה התייקר מאוד המחיר לדולר נוספים, שעה שאצל „פדני" עוברים לשל הדולר היציג.

המצב המיוחד הזה, הוא שהופך את הקניה ב„פדני" לעיסקה מוצלחת ביותר.

מי שנכנס לבית „פדני" פוגש שם תיירים רבים ש„גילו את הפטנט" ואינם מוכנים לוותר על ההזדמנות, לרכוש את קרטייה במחיר שהוא פחות מאשר בכל מקום אחר. הם מקפידים לרכוש את השעונים היוקרתיים אך ורק אצל „פדני", המשמש נציג בלעדי למוצרי קרטייה.

היזהרו מחיקויים

במפגשים החברתיים המצומצמים של החברה הגבוהה בארץ, שמעו סיפורים אודות שעוני קרטייה שנקנו ברחבי העולם — „במחירי מציאה"... אולם כאן בארץ התברר כ...מזוייפים: מי שבאמת מבין בתכשיטים יוקרתיים, יודע היטב כי הצעד הראשון לקניה מוצלחת הוא: לוודא שאתה קונה במקום בעל מוניטין רב ואמינות שעמדה במבחן. (רצוי לדאוג שהוא נושא גם תעודת נציג של היצרן...)

מי שמכיר את „פדני", מכיר גם את נוהגי המכירות במקום האלגנטי הנ"ל. מנהלי המקום שהם גם הבעלים, מקפידים לשרת את תלקוחות בסגנון אירופאי מובהק. כך גם „המכירות" שהפכו לשם דבר בין המבינים מידי עונה מכריזים ב„פדני" — ממש כמו בחו"ל — על מבצע מכירות מיוחד, אלא שבתכשיטים — שלא כמו באופנה למשל — „המכירות" הן לדגמים החדשים. דהיינו דגמי '86... כל מי שקנה או ששמע על מכירות העבר של קרטייה ב„פדני", יודע כי עדיין עסקה מוצלחת ביותר...

שעוני יוקרה במחיר מוקסא

[illegible]

את שעוני קרטייה תוכלו לראות ב„פדני" רח' הירקון 144 ת"א טלפון: 03-242428, 03-248143 או בקרוב באולם התצוגה החדש „פדני פדני" רח' ... גלילות (כביש הרצליה)

אמיל גרינצוייג. 3 שנים להירצחו. מלים, מלים, מלים

גרינצוויג נגד הזמן

מאת רונית ורדי

יום חמישי, 10.2.83. הרחבה שמול לשכת ראש הממשלה בירושלים. בימים האחרונים, הצטופפו כאן אלפי מפגינים, בעד ונגד יישום המלצות ועדת החקירה, בעניין סברה ושאתילה. בעד ונגד פיטורי השר אריאל שרון ממשרד הבטחון. בשעה שמונה וחמישים, נשמע פיצוץ. ההמון, בעיקר עיתונאים שחיכו לסיום ישיבת הממשלה, החל לנוע במהירות לכיוון ממנו נשמע הפיצוץ. הזיכרון הקולקטיבי של מי שהיו שם, מציין שורת חיילים שעולה על לשכת ראש הממשלה. נשק דרוך, עור פנים מזיע.

מישהו שוכב על המדרכה, בתוך שלולית של דם. אנשים מתכופפים אליו.

צעקה: יש עוד מטען.

האנשים מתרחקים. תאורה חזקה של מצלמות טלוויזיה מתמקדת עליהם. סירנות, משטרה, יש פצועים נוספים. המצלמות עוברות אל הקהל, המשטרה מרחיקה את הקהל. שער חצר ראש הממשלה פרוץ, אנשי הבטחון מבולבלים. מאוחר יותר, בבית החולים שערי צדק, לשם הובאו חלק מעשרת הפצועים, תתפשט שמועה בלתי סבירה בשעתה. יש עוד גופה.

אמיל גרינצוייג שכב על המדרכה, ראשו מלוכלך בדם, בעיקר בצד ימין, הבלורית

החיים שטפו את דיוקנו של גרינצוייג. הדיוקן מתחייה, לשעה קלה, במסגרת עצרות

התפזרה על המרצפות. מישהו ליטף את פניו. העיניים עצומות. כתם גדול התפשט על החזה. מישהו התחיל להפשיט אותו. מכשירי החייאה.

צריך לזכור את אמיל גרינצוויג על רקע מלחמת לבנון, סברה ושאתילה, ועדת החקירה. בוגדים, אשפיסטים, עוכרי ישראל, מרעילי בארות, סכין בגב האומה. בגין רוצח. שרון רוצח. רפול רוצח. תנועת יש גבול. מחתרת יהודית בגרה, אין מחתרת כזו. אריק שרון שר הבטחון.

שלושה ימים, לפני שהתפוצץ הרימון, קיבל ראש הממשלה, מנחם בגין, את המלצות ועדת החקירה שדנה באירועי סברה ושאתילה. בלילה, התייעץ בביתו עם שר המשפטים, משה ניסים, עם מזכיר הממשלה דן מרידור, ועם בנו, בני בגין, והחליט לקבל את מסקנות הוועדה.

למחרת בבוקר, פורסם הדו"ח. הממשלה נכנסה למערכת ישיבות מארתונית. שרון סירב להתפטר, בגין לא פיטר, קציני צבא שהוועדה המליצה להסיק מסקנות לגביהם, סחטו דמעות משרי הממשלה.

מנגנון תנועת החירות היה נגד שרון. לתומכיו של שר הבטחון לא היתה ברירה, אלא לרדת לרחוב הלא מאורגן. ח"כ דוד מגן, שהיה אז מקורב מאוד לשר הבטחון, ריתך הפגנות תמיכה ברחבי הארץ. אוטובוסים מיוחדים הובילו מפגינים לירושלים.

בימים הבאים, יתקיימו הפגנות כאלה מול משרד ראש הממשלה. שרון היה מגיע לישיבות הממשלה, ומקבל קריאות חיזוק. השרים האחרים ספגו קיתונות של בוז.

שלום עכשיו אירגנה הפגנות נגד, הרחוב הירושלמי רתח.

ביום בו נהרג אמיל גרינצוייג, אירגנה שלום עכשיו תהלוכת מחאה מהמרכז בירושלים אל הרחבה שלפני לשכת ראש הממשלה. לאורך כל הדרך, ספגו הצועדים מהלומות, יריקות, סיגריות בוערות. הרושם שלי היה, שהמשטרה לא יצאה מגדרה, בלשון המעטה, כדי להגן עליהם.

כשהתהלוכה הגיעה לרחבה שלפני לשכת ראש הממשלה, היא נתקלה במפגיני הימין,

יונה אברושמי, מאסר עולם. [illegible] של אמיל גרינצוייג. אברושמי הוסגר על ידי מודיע משטרתי

אמיל גרינצוויג, איש שלום עכשיו, נרצח לפני 3 שנים. יונה אברושמי נשפט, ונידון למאסר עולם ○ גרינצוויג לא נעשה סמל כלל לאומי. השבוע, התקיימה בצוותא עצרת לזכרו. טקס צפוי, מעט באולי, אמיתות ידועות. בקרוב, עצרת בבנייני האומה, ירושלים. נשיא המדינה אמור להשתתף ○ רונית ורדי נוסעת לאורך שלוש השנים שעברו. היא מתחילה בליל הרצח, ומסיימת בביקור בגינה הקטנה ע"ש אמיל גרינצוויג ○ מומחים לתקשורת ולפירסום מסבירים מדוע לא היה סיכוי שגרינצוויג ייעשה סמל

אמיל גרינצוויג ניתפש בציבור כמייצג את שלום עכשיו. המשפחה ביקשה שלא יעשו ממנו סמל, שלא יעשו בו שימוש פוליטי וולגארי ● העצרות לזכרו נראות כהתכנסויות של אנשים המתמחים בהפגנת צער. פרופסור לייבוביץ הבלתי נמנע, ריתק את הקהל בצוותא. הוא הסתייג משלום עכשיו ● מומחה פירסום מייעץ לשמעון פרס לא להזדהות עם גרינצוויג, לא לעשות אותו נכס של מפלגת העבודה

שנשארו אחרי הפגנות אחר הצהריים שלהם. מכות. שירת התיקוה. פיזור. הרימון והתפוצץ.

יונה אברושמי, הרוצח, בעדות שמסר מאוחר יותר: כל הזמן הרגשתי שאני צריך לפזר אותם, שיראו שיש אנשים שאיכפת להם. שיש יהודים שאיכפת להם מהמדינה הזאת.

כשעה וחצי אחר כך, הסתיימה ישיבת הממשלה. אז למדו השרים על הרצחו של אמיל גרינצוויג. תוצאות אותה ישיבה: שרון עזב את משרד הבטחון.

השרים ריכזו סביבם מעגלים, ברחבה שליד מקום הרצח. התמונה נראתה כלקוחה מטקס סיום של פנימיה. מעגלים נועגלים. הכתם האדום שעל הגדר הואר בזרקורים. בתל אביב, התכנסו אלפי אנשים בכיכר העיריה, גרות נשמה, שירה חרישית.

אמיל גרינצוויג סימל, באותו ערב, את גבול הסובלנות. לשמאל של כיכר העיריה נמאס להיות הכבשה המוכה. גרינצוויג "הלך" להיות סמל, סטיקרים, שירים, תמונות.

עברו שלוש שנים. האם המיצה שלום עכשיו את אמיל גרינצוויג?

אלוף הראבן, מכון ואן ליר: "אינני מציע לעשות מאף אדם שבעולם סמל. יש בכך משהו שנוגד יסוד עמוק ביהדות. אני חושב, שגם אמיל היה מסתייג מיחס כזה. במקום זה, מוטב שנזכור את אמיל כאדם, כאב, כחבר, מחנך, חוקר, מפקד בצנחנים שנלחם במלחמות ישראל, וכאזרח שדאג דאגה עמוקה לעתידה של מדינת ישראל".

אמיל גרינצוויג היה בן 35 במותו. יליד רומניה, התחנך בפאריז ובברזיל, עלה לארץ בגיל 15. למד בבית הספר הריאלי בחיפה, התגייס לנחל מוצנח, קבוץ רביבים. אב לילדה בת ארבע. כשהתגרש, עלה לירושלים ללמוד לתואר שני בפילוסופיה. חבר ותיק בשלום עכשיו.

אמיל נקבר בבית הקברות הישן בחיפה. בהלוויה השתתף גם הרב שלמה גורן. המשפחה ביקשה מן הרב, שלא יתערב במהלך הטקס, ולא ישא דברים.

הרב גורן נשא דברים. כשהגיע לפיסקה "ידינו לא שפכו את הדם הזה", התפרץ הקהל. אמו של אמיל, אולגה, עצרה את הרב וביקשה מהקהל, בבכי, שיניח לטקס להימשך ללא הפרעה: אם אהבתם אותו, אני מבקשת שתתמו, ואל תגידו מלה.

פרופסור יהודה אלקנה, ממכון ואן ליר, היה מעין אב רוחני של אמיל. הוא דיבר על המת: "מהיום ואילך, אמיל הוא סמל, שנשמע עליו עוד הרבה".

השבוע אמר לי פרופסור אלקנה: אני מאוד לא באווירה לדבר עליו. אני מציע שתדברי עם שלומית כנען, היא היתה ידידה שלו, היא בעניין.

רק רציתי לשאול, אמרתי לו, שלוש שנים אחרי, האם הפך לסמל? פרופסור אלקנה: לא, לא, באמת לא רוצה להגיב.

המציבה של אמיל פשוטה מאוד. אין לידה צמחים. על השיש, קרוב לכותרת, מרקיב זר כלניות. אבנים קטנות מונחות על הגבעולים. השם משורטט באותיות דפוס מעוגלות. למטה נכתב, באותיות קטנות, "על משמרתו נפל".

דרך האשלים, המובילה אל אמיל, רטובה. בצידיה צומחים פרחים ועצים גבוהים. איש חברה קדישא שואל מעל קבר: איפה המציבה של גרינצוויג, זה שנהרג מהרימון לפני שנתיים. שלוש, אני אומרת. הפועל עולה בשביל, יש לו צעדים גדולים.

אמיל קבור קצת יותר למעלה, שורה רביעית מהשביל. ממש לידו, שורת ברושים גבוהים. על גזעי הברושים תלויים סמרטוטים ישנים, כאלה שמשתמשים בהם לניקוי אבק. בכ"ח בשבט תהיה אזכרה. לא תתפרסמנה מודעות בעיתונים. רצון המשפחה.

שלום עכשיו, סניף תל אביב, ארגנו, בשבוע שעבר, ערב זכרון לציון יום השנה. בתוכנית, פרופסור ישעיהו ליבוביץ, פרופסור רות גביזון, פרופסור ירמיהו יובל. נביאי השמאל והאקדמיה מירושלים. נורית גלרון, הבכירה הטבעית.

שמונה בערב. כבר שעתיים וחצי שהחברים מכינים את האולם. תגיד לבכירה הטבעית שירדו מהבמה, אומרת פעילה אחת לפעיל. הפעיל: הם צריכים עוד רבע שעה לבאלנס. פעילה: נורית גלרון הגיעה והיא צריכה להתכונן.

גלרון נשואה לרפי רשף, אחיו של צלי רשף, הדמות הבולטת בשלום עכשיו. צלי רשף איננו. סיבה אפשרית, הוא במילואים. העדרו מעורר עניין מסוים. יש מתח היסטורי בין הסניף הירושלמי לבין הסניף התל אביבי של שלום עכשיו.

אי אפשר להוריד את הבכירה הטבעית מהבמה, אומר הפעיל, הם מסוגלים להתרגז ולבטל את הכל.

בכניסה לצוותא, ליד הדלת הראשית, מציב מישהו דוכן של הוועד נגד גזענות. סטיקרים, דפי מידע, ספרים. שלום עכשיו מבקשים מהוועד להזיז את הדוכן הצידה.

על המדרגות תלוי קולאז' מוארך, מורכב מקטעי עיתונות שלאחר האירוע. שיחזור הערב, דיווח על פעולות, הספד. על הבמה, באולם, תצלום ענק, התמונה האחרונה. אמיל במרכז השורה, דיוקן להט.

רק אחד המצולמים בתצלום ההיסטורי, הגיע הערב. טוב, הסביר לי דורון כהן משלום עכשיו, כל השאר לא מזוהים. נפתלי רז, האיש שמחזיק את המקרופון בתצלום, שעליו באה השורה לגונן, ודאי מתפרץ, כשהוא קורא את דורון כהן. רז הוא מראשי שלום עכשיו ההסטורית.

הצילום ממחזר בצוותא באופנים שונים. אין קרדיט לצלמת, ורדי כהנא. לפני שלוש שנים, היתה כהנא עייפה מצלומי ההפגנות מול לשכת ראש הממשלה. היא נכנסה בין לפידי המפגינים של שלום עכשיו, כמוסר רצון מסוים. לחצה כמה פעמים על ההדק, ונסוגה לחדר העיתונות בלשכת ראש הממשלה. כעבור יומיים, גילתה את התצלום, שהפך לסמל היותר מייצג של האירוע.

בשמונה ורבע, מגיעים הפרופסורים ליבוביץ וגביזון. הם אולי נראים כמו זוג שחקנים של הצגה נודדת. טקסט קבוע, תגובות צפויות, הערב יש הופעה בתל אביב, מחר ביריד של יהופיץ. טקס וטקסט קבועים, צפויים, שחוק אותם מעט. איך הקהל היום?

הקהל צעיר מאוד, סטודנטים, ג'ינס, הבנות בקוקיות משוק הפשפשים. לא פאנק. ראשונים הגיעו זוג מבוגר מרמת מגשימים. כל השנים, הם אמרו, הלכנו איתכם, אז באנו גם היום.

בימים האחרונים, התנהל משא ומתן אינטנסיבי עם משפחת גרינצוויג. שלום עכשיו הזמינו, המשפחה התלבטה. אחיו של אמיל גרינצוויג, אליעזר, לולו, מראשוני שלום עכשיו, הגיע עם אשתו. אמו של אמיל, נשארה בחוצה. הקהל לא מזהה אותם.

פתיחה, נורית גלרון. שיר על אמיל. שלום עכשיו בקשו ממספר אמנים להשתתף בערב, ואלה היו תגובותיהם: שלמה גרוניך מוכן לשיר, אבל רק שירים עליזים. שלום חנוך לא מופיע בערבים פוליטיים. היה מוכן להופיע בערב זכרון, אבל בלי שלום עכשיו. יהודית רביץ העדיפה להשתתף בערב נגד גזענות, שייערך בקרוב בעפולה. חוה אלברשטיין הסכימה, וביטלה ברגע האחרון. שלמה ארצי בשנה ללא הופעות, היה מוכן לבוא ולדבר.

נאום פתיחה, עפרי אבני, מופיע בתצלום האחרון ליד אמיל. "היה זה ערב... הוא משחזר את האירוע, אנשים יורקים עלינו, ביזו אותנו, קראו שלטים, כוח משטרה דל..."

אבני, כתפיים רחבות, מזכיר את השיר על גבעת התחמושת, יצאנו אז וזוהר היה הלילה. פיסקה אחרונה שלו: "למחרת, כשנגשנו למסור עדות בתחנת המשטרה, פגשנו בחור שהוזמן לחקירה, אחרי שנקלט במצלמת הווידאו המשטרתית. אבל למה לא עניתם לנו, הוא אמר. למה לא התייחסתם אלינו. הלכתם לכם מתנשאים עם ראש כזה מורם. ואז הבנתי מה עשתה להם המחאה הזאת, וחבל".

פרופסור ליבוביץ, מאוחר יותר באותו ערב: דרכה של שלום עכשיו, מאז שהוקמה ועד היום הזה, היא יצירת ערווה המכסה על הימנעות מפעולה.

פרופסור ירמיהו יובל, בהמשך: אתה מציג את נוסחת היסוד למלחמת אזרחים.

ליבוביץ: נכון.

מחיאות כפיים.

הפסקה.

למחרת הרצח, קרא פרופסור ליבוביץ לשמאל לצאת למלחמה. השבוע, שאלתי את ליבוביץ, מה משמעות הרצח בעיניו, שלוש שנים אחרי?

ליבוביץ: "חסר משמעות. כמו ה־700 שנפלו בלבנון. הם לא עושים עלי רושם. מתו בהרי השוף. למה לא סירבו?

"שלום עכשיו לא השתמשו בגרינצוויג כסמל, כי פחדו שיגידו שהם לא לאומנים. כשלאומנות הופכת לערך עליון, אדם הופך אינטלקטואלית לבהמה, ומוסרית לחיה רעה.

"אמיל גרינצוויג יכול להרצח שוב. כלומר, עוד אמיל גרינצוויג. כי זו אותה אטמוספרה שקמה לפני 18 שנים, כשהפכנו את מדינת ישראל למנגנון של שלטון אלים".

יונה אברושמי, 29, כורדיסטאן, יליד ירושלים, משפחה מסורתית. אמו נכה ברגלה, עוברת נקיון בת 65, אביו נגר, פנסיונר, בן 70. 11 ילדים, אחד נהרג במלחמת יום כיפור.

יונה אברושמי, עבריין קטן, ישב כחצי שנה בכלא על עבירת סמים. שירת כחודש ימים בצבא, שוחרר לפי סעיף פסיכיאטרי, דכאון בשל אובדן האח.

פרופיל פסיכולוגי, שהוצג בבית המשפט: אישיות פסיכופאטית, אישיות ילדותית, מתרברב בספורים פנטאסטיים על מאורעות שהיה מעורב בהם, כדי להרשים אנשים חזקים ממנו.

נחשף בינואר 1984, במסיבת עיתונאים דרמאטית שערך פיקוד המשטרה, בהשתתפות השר הממונה, יוסף בורג.

אברושמי הוסגר על ידי חבר, סוכן משטרתי, עמוס שנגלוף. שנגלוף עמד לצאת לחו"ל, לאחר מתן עדות במשפט סמים. ברגע האחרון נזכר בעוד משהו. יונה אברושמי קנה ממנו רימון. אברושמי שילם עבור הרימון ביום בו נרצח גרינצוויג.

יונה אברושמי עבד, קודם מעצרו, בעופרה, ארבע שנים, אצל ניסים ארז. בעופרה מתגוררת אצולת גוש אמונים. ארז: הוא עשה מאמצים לעבוד טוב (כמסגריה). היה בעל מקצוע מצויין, חשבנו שהוא בתהליך של שיקום עצמי. כששוחחנו על המקרה אמר, כי זריקת הרימון היא מעל ומעבר למה שאפשר לצפות מיהודי.

אברושמי היה מגיע בבוקר לעופרה, יורד מהאוטובוס, פונה ימינה למסגריה. לפעמים, בצהריים, יורד שמאלה למכולת. לפעמים, המשיך למגורים, כדי לקבל כסף. ילדי הישוב היו באים אליו כדי לראות את היונים שאילף, מתעמלות לקול מחיאות כפיים.

לפני כחמש שנים, התחתן עם דבורה יעקב מראש העין. דירת שני חדרים בנווה יעקב, ירושלים. ערב מעצרו, חי בנפרד מאשתו.

דבורה אברושמי קיבלה אז עיתונאים בבית הוריה. בית חד קומתי, חצר, צמחית פרא. פגשתי אותה סמוך למעצר בעלה. ישבנו בחדר קטן, מיטה פשוטה, שולחן מיושן. בשלב מסויים, הוציא אותה אחיה מהחדר. כשחזרה, שיחזרה את ערב הרצח: הייתי במטבח, עסוקה, הוא קרא לי שאראה את הפיצוץ בטלוויזיה וזהו.

דבורה יעקב למדה בפנימיה בירושלים. "הוא לימד אותי להתנשק ולהתלבש, לקח חודש עד שהרשיתי לו לשים עלי יד. תראי מה יש כאן" – היא הוציאה שקית ניילון מאובקת, פרח מוכתם, מליל הכלולות.

יונה אברושמי בחקירת השב"כ: "אם אני נשפט על הריגה, אני מספר את כל האמת... אני אתן הוכחות שאפילו שיחזור יהיה מיותר. יש לי דיעה, שאת סוג האנשים האלה לא צריך להשמיד. צריך להכניס להם לראש. אם לא יכנס לראש, צריכים להשמיד, כי זה חיידק שנמצא בגוף ויכול להתפשט, וזה מסוכן לכולנו".

בבית המשפט, חזר אברושמי מדבריו בחקירה. "שיחקתי עליהם, כדי שיביאו לי עורך דין".

יונה אברושמי הורשע ברצח. מאסר עולם. "אלוהים בשמים", אמר לאחר הקראת גזר הדין, "אני אומר לכם, עוד תראו שאני חף מפשע".

אברושמי ממתין בבית הכלא בבאר שבע לשמיעת ערעורו, בבית המשפט העליון.

אריה רוטנברג, מבעלי משרד הפירסום קשר בראל: "כדי שדמות תהפוך לגיבור, סמל, היא צריכה להיות בעלת אופי, כלומר, ניתנת לזיהוי במלה אחת, ולתיאור בשלוש־ארבע מילים. מדובר במישור אופי ותוכני.

"במישור החזותי, דרושה לדמות איכות פיסית. טרומפלדור היה. [illegible] של בגין ואשכול שלא יהפכו לסמל. לגולדה היה [illegible] מסוים, הגברת הבכירה עם התיק הקטן.

"במישור התוכני, דרוש סיפור פשוט. לדוגמה, טרומפלדור, טוב למות בעד ארצנו. אבל, אמיל גרינצוויג? האירוע בו היה מעורב, הוא פרט אחר במסכת חיים, שלא היתה אינטגרלית לאירוע המסויים.

"אם ייעצבו ממנו סמל גראפי, ואם הסמל הגראפי יחזור על עצמו, הציבור יתחיל לזכור, לא את אמיל הספציפי, אלא את אמיל הגיבור שנילחם את מלחמת השלום".

– אילו סיבות נוספות גרמו לכך שגרינצוויג לא נעשה סמל?

"לדעתי, החברים שלו נתפסו יותר למניפולציות הפוליטיות, לרווח מניגוח המחנה השני, והתרכזו פחות בצוואתו. כשאתה הופך לחלק ממניפולציה, אתה מפסיק להיות גיבור".

– אפשר לבנות את גרינצוויג כסמל, היום, לאחר שלוש שנים? לשחזר את ההתרגשות, להריץ אותו מהתחלה?

"כן, כי המקרה קיים עדיין בתודעה הלאומית. צריך יהיה לנבור בקפדנות את הקייס שלו, את הצוואה".

– אתה מקורב לראש הממשלה, שמעון פרס, האם היית מציע לו להזדהות עם גרינצוויג כסמל, לנכס אותו למפלגת העבודה?

• לא. אמיל נתפס כדמות כיתתית, הצד השני רואה בו דגלון של שלום עכשיו, ולא רואה בו את הערכים המתנכלים. פרס הוא ראש הממשלה של כל עם ישראל".

קרית טבעון, בית קטן, ריקמות בחצר, שטיחים מזרחיים, רהיטי קש, ספרים. לולו גרינצוויג, האח הצעיר. נשוי פלוס ילדה בת שנה וחצי, מהנדס תעשיה וניהול.

ראיון ראשון. משפט, שתיקה, כיווץ שפתיים, הפניית עיניים לצד, דמעות, משפט.

– איך נודע לך על הרצח?

"שמעתי ברדיו שמישהו נהרג. צלצלתי לאחי, כי היה סביר שהוא ישתתף בהפגנה, ודאגתי. לא היתה תשובה. רצתי לסניף שלום עכשיו, התקבצו שם הרבה אנשים. לא ידענו כלום. קפצתי לאמי, כי הנחתי שהיא לא רגועה. כשחזרתי, תפסו אותי בדרך וסיפרו.

"אני לא כל כך רוצה לדבר על אמיל כסמל, כי בשבילי הוא האח שלי, ולאמי הוא הבן שלה. מה שכן, האירוע הוא סמל, והשאלה מה עושים עם הסמל הזה. וזו הבעייה. אישית, יש לי תחושה שאם מדינת ישראל תהייה נתונה שוב בפני ויכוח ציבורי קשה, כל היצרים האלה יתעוררו שוב. העובדה, שאריק שרון מכהן כשר בממשלה מורה שהלקח לא נלמד".

– קיים אצלך צורך בנקמה?

"נקמה זה דבר לא קונסטרוקטיבי. את החשבונות הפוליטיים, אני דוחה לגאול במנותק, זה לא שאין בי כעס. אבל אף אחד לא יתמיר לי את עם הכעס הזה. אני יכול להצביע עם האצבע על אנשים שיצרו את האווירה שאיפשרה את מה שקרה. אם אתה מנהל מאבק מתוך כעס ונקמנות, אתה לא משתקם לעולם. אתה בוחש בכאב. שלום עכשיו השכילו להשתמש באירוע מבלי לפגוע ברגשות המשפחה".

– רצית לראות את אברושמי?

"בהתחלה רציתי שיתפסו אותו, אבל לא הייתי במשפט. עקבתי אחריו בדרך זו או אחרת, אבל לא מי יודע מה. אני לא מתעכב על אברושמי [illegible]. הוא היה כלי בידי אחרים".

– [illegible] להשתתף בפעילותם?

"כן. אני חושב, שהמדינה במדינת ישראל היא או להיות מעורב ולהשתתף בעשייה, או לקום וללכת".

הגן על שם אמיל גרינצוויג נחנך בינואר. סורים אחרים פוסקים בו נהרג. יש גם קרן אמיל גרינצוויג, שנוסדה מכספים שנאספו במכירת ציורים וליטוגרפיות, ביום השלושים למותו.

בטקס חנוכת הגן, השתתפו ראש הממשלה, מנחם בגין, יו"ר הכנסת, מנחם סביודור, ראש העיר, טדי קולק, ראשי שלום עכשיו, אחרים.

השבוע, ניסיון להגיע לגינה הקטנה. גרינצוויג השאיר אחריו גינה. הגינה הקטנה אבודה.

ערב, מול לשכת ראש הממשלה, ירושלים, מעט אורות במשרדי הממשלה. לוח מתכת צר מוצמד לגדר אבנים, במקום בו אמיל נהרג. הצבע מטושטש, הברגים חלודים. כתם שחור ענק על המדרכה.

ליד שלט גדול, נמצא הגן קטן הלאה מהמקום בו נרצח. ליד השלט הזה, מונחות גדרות בתיבת משטרתיות, כאלה שמציבים בהפגנות. ליד הגדרות, זרוקים בריסטולים צבעוניים, שלטי הפגנות: המנהל שלי הוא גם הרוצח שלי, מי יגן עליי

הלאה משם, בקבוק קולה משומש, כדור פגרית. אני עולה בשביל שסובב את הגן. יש פתח קטן, כמו חור בגדר. השקיה מורחת, צמחיה [illegible], פרל לילך, מכוניות מאירות את הכביש מלמטה, עוברי ציפורים. אין שום בגן, תחושה מוזרה. על השלט כתוב, גן הורדים ע"ש האולר.

איפה הגן ע"ש אמיל גרינצוויג?

בחזרה לנקודת המוצא. השלט הגדול שנמצא לפני כשנתיים וחצי, שמאלה ממנו, שטח מוזנח. מלפנים, המדרכה עליה נערך שלום עכשיו. המדרכה עוברת ליד הכניסה של המשרד בכניסה לכנסת.

עוזי אחר, [illegible], אומר שומר ממשמר הכנסת, לא גן ולא כלום.

– מה השם, אמרת?

עוזי, כדי מיכן, אומר כך יגידו אני גבר שמגר.

אמיל גרינצוויג וחברים, בהפגנה, דקות אחדות קודם זריקת הרימון. תצלום של ורדי כהנא, [illegible] פוליטיק. וזהו התצלום המייצג. אמיל גרינצוויג, שלישי משמאל

מכירת מרסר

לבן מרסר עומד במרכזה של פרשת כדורסל המסעירה את רחוב הספורט הישראלי ● קבוצתו, הפועל תל אביב, מבקשת למכור אותו, כדי להקטין את גרעונה. מרסר שווה 150 אלף דולר ● „אני לא עבד", הצהיר מרסר בפני העיתונות, והאיר בכך את אחורי הקלעים של הכדורסל הישראלי ● ראיון ודיוקן של כדורסלן מקצועי, קלאסי

מאת רפאל באה ודן חי

תצלומים: יוסי רוט

לבן מרסר ישן טוב בלילה, עד לפני כמה ימים. ואז, בוקר אחד, כמו באגדות העצובות, גילה שהוא מוצע למכירה. המחיר ההתחלתי: 150 אלף דולר. קודם שתפס מה הולך, התחילו לזרום הצעות. הוא לא אהב את זה. לא בדרך שבה התגלגלו הדברים.

מרסר (28, 2.10), שחקן כדורסל מובהק, מיקצועי, קלאסי, מכיר את המשחק עוד מליגת המיכללות האמריקנית. בליגה זו, מרסר למד שהמחיר שלך, בשוק הכדורסל, הוא הרימוי שלך, תעודת הזהות שלך. הוא אתה. אתה והמחיר שלך, היא עיסקת החבילה של חייך, כל עוד אתה משחק כדורסל. אתה משחק, כל עוד הבירכיים לא בגדו בך, כל עוד יש לך ביקוש. המחיר שלך פוחת משנה לשנה. פוחת מוכר, צפוי.

הפעם, בשבוע שעבר, במסגרת השמועות והרכילות הקשה, המשתחררות מאגודת הפועל תל אביב, אגודתו של מרסר – איש לא טרח לשאול את מרסר על עניין מכירתו למועדון אחר, ישראלי. בכך, מבחינתו, הפרו כלל יסוד במשחק.

היום, לאחר הרעש הראשון, מרסר הסתגל למצב החדש, אולי אפילו מרוצה ממנו. הפרסום הגדול לו זכה, בשבוע שעבר, הביא לו הצעות למכביר. מחירו בשוק, כך התברר, גבוה מכפי שחשב.

מרסר לפי מרסר, נכון להיום, נמצא במעמד של קונים בלבד. אף אחד עוד לא מוכר. לא מרסר, בכל אופן. בשביל למכור את מרסר, צריך את מרסר. חייבים להשיג את הסכמתו. מבחינתו, תמה תקופת העבדות. הוא לא רכוש פרטי של איש.

מרסר לא נתן הסכמתו למהלך מכירה כלשהו. העסק הזה חדש בשבילו. עד לפני זמן קצר מרסר היה מסודר. היתה לו קבוצה: הפועל ת"א. היה לו בית.

עכשיו, העניינים קצת מבולבלים לו בראש. גורמים שונים דיברו על פירוק אפשרי של הקבוצה. באותה נשימה, דיברו על מכירתו של לבן מרסר, כפתרון אפשרי למכלול הבעיות. מכירת מרסר אמורה להכניס כסף שיפתור את מצוקת הגרעון של הפועל תל אביב. לפחות, יקטין את הגרעון. מרסר אחד הנכסים היציבים של מועדון זה.

התקשורת מתייחסת בהרחבה למועדון זה, אולי משום שמעורב בעניין גם אלמנט פוליטי. הפועל שייכת לבית ברנר, השייך להסתדרות, השייכת למערך. הצרות של הפועל מעסיקות גם את ישראל קיסר, עוזי ברעם, רב בן מאיר. הם, בהרכב זה או אחר, מחזיקים את הפועל תל אביב, מזוהים עם המועדון, אמורים להיות מחויבים לו.

מרסר ניקלע לעין הסערה, ולעין הציבור. פרשת הפועל, פרשת ניהול ואמביציה עסקנית אומללה למדי, אולי מגולמת בגורלו של מרסר, ככדורסלן, ובפרשת מכירתו האפשרית.

במוצאי שבת, במסגרת תוכנית הספורט של הטלוויזיה, הושם דגש על מרסר כשחקן נבחרת ישראל. מרסר השחור היחיד בנבחרת. מוטי ארואסטי, כוכב מכבי תל אביב, תיאר לכתב הטלוויזיה את שיתופו של מרסר כתרומה ניכרת. הם אוהבים את מרסר. הוא מקרין שקט נפשי, סוג מיוחד של סולידיות ספורטיבית. היפוכו של ארל ויליאמס האגרסיבי.

מרסר לא נעשה בישראל אולסי פרי חדש. הוא לא ירש אותו בטורי החברה והרכילות. פרי עזב את ישראל, כשהוא משאיר אחריו גם הצהרות אהבה שופעות בדבר היותו ישראלי, ובדבר כוונתו לקשור את גורלו עם ישראל. מרסר אזרח פרטי, סולידי, שהכדורסל הינו מיקצועו. נקודה. מרענן, תרבותי, מעורר כבוד.

מרסר, כאמור, לא אוהב שמתייחסים אליו כאל מוצר עובר לסוחר. השנים שעשה כאן לא עשו אותו, לדעתו, „תוצרת" פרטית של מישהו.

המחיר שלו בשוק גבוה, כי מרסר הוא לא רק שחקן כדורסל טוב. לא רק אמריקאי מוכשר, גבוה, גבוה מתחת לסל.

מרסר הוא גם ישראלי. שחקן נבחרת ישראל. קבוצה שתחזיק בכרטיס השחקן שלו, תוכל לצרף שני אמריקאים, שחקני חיזוק. כלומר, מרסר אינו נחשב עוד שחקן חיזוק זר. מרסר ועוד שני אמריקנים, ברמה שלו, יעשו כל קבוצת כדורסל בינונית למשהו.

בהפועל ת"א יודעים את זה. לכן, לא יוותרו עליו בקלות. הפועל ת"א, עם מרסר, זכתה בגביע המדינה, לפני שנתיים. לפני שנה, הפריד רק מעט בינה לבין זכיה באליפות. השנה הנוכחית, שונה ביותר. למרסר אין חלק בעניין. הוא תרם את שלו, נתן את המכסימום. הדברים מסביב לא הסתדרו.

הפועל ת"א היתה מרסר ומייק לארגי (25), שחקן החיזוק של הקבוצה בשלושת השנים האחרונות. היום, לאור האירועים והשמועות, מרסר ולארגי מרגישים פחות שייכים, מעט מנוכרים.

ה„בית" הזה, הפועל ת"א, חדל לשמש בסיס מוצק, כבר בתחילת העונה. מה שהיה משפחה, פחת ל„חברים טובים". כך על־פי מרסר. הפועל שיחררה, בתחילת העונה, ששה שחקנים. „זה כאילו שעשו לך ניתוח בגוף. זה שינוי קיצוני", אומר מרסר. „היינו יותר מחברים טובים. שיחקנו אחד בשביל השני, אחד בתוך השני. היינו משפחה. השנה זה לא אותו דבר. אני לא יכול להגיד עכשיו שהפועל ת"א היא כמו משפחה בשבילי. אבל יש לי שם חברים טובים".

מרסר משחק כדורסל כמעט 20 שנה. את הפועל ת"א הוא מכיר 6 שנים. כשהגיע לכאן, לא הציעו לו גן של שושנים. לא רצו אותו עם חזה „שמן". הצעות, כמו אלה שמוצעות אליו היום, לא הוצעו לו אז.

לא הכל התלהבו ממנו, לפני 6 שנים, כשהגיע לארץ. חברי ההנהלה שהיו מעוניינים בו, לחמו די קשה כדי להעביר את ההחלטה על התאמתו. מרסר נשאר בארץ, בהפועל. בהנהלה נשארו רק החברים שהיו בעדו. מאז, כמעט למן הימים הראשונים, מרסר היה לבסיס הקבוצה. מאז, הפועל ת"א נעשתה „לבן מרסר".

כאן מתחיל הסיפור. מי שמוכר היום את מרסר, מוכר את הפועל ת"א. מרסר יודע את זה. אברהם פלדה, מנהל המחלקה, יודע את זה. אלי מילר, מחזיק תיק הפועל במועצת פועלי ת"א, אולי עוד לא למד את השיעור. מילר חדש בעסק. לפני שהספיק לחמם את הכסא, הספיק להציע את מרסר למכירה. פלדה וותיק. הוא יודע בדיוק מהי חשיבותו של מרסר לקבוצה. מרסר הוא רוח הקבוצה.

בהפועל מתנהלת, בימים אלה, התרוצצות מבוהלת. התקשורת התלבשה על המועדון. באוויר, פאניקה. הכביסה המלוכלכת הוצאה לרחוב. הציבור מיודע לניהול חובבני, ליומרות ניהול של עסקנים פוליטיים, שביקשו לרתום את הספורט לעגלתם.

ההנהלה משתנה. אך פלדה נשאר עמוק בענין, גם מרסר. כל זמן שפלדה ישאר בהפועל ת"א, ישאר מרסר. על־פי התחזית האחרונה, נמדד הזמן שנותר לפלדה בשבועות. הזמן של מרסר עוד לא נמדד.

בתחילת שבוע שעבר, יצאו אוהדי הפועל ת"א מגדרם, כאשר התבשרו על המחשבה למכור את מרסר.

זה מחזיר אותנו לקייץ 1980. הנהלת המחלקה התפטרה. החברים החדשים שנכנסו לתפקיד חיפשו שחקן חיזוק אמריקני, והביאו את מרסר. לבן מרסר הגיע לארץ עייף ותשוש, כמו כל נוסע בטיסת מניו־יורק לת"א. אחרי שעות אחדות לשהייתו בארץ, נלקח לאולם הפועל ת"א.

כצפוי, מרסר לא הרשים. חברי ההנהלה המתפטרת, שכמה מהם מכהנים בתפקידים היום, ושורה של אוהדים שרופים, ישבו ביציע והתלוננו: האם שחקן כזה צריך להביא מארה"ב.

מרסר „התכלבל" ברגליו באימון הבכורה. נותני העצות ביציע טענו כי יש להחזירו הביתה. היום, הם משפשפים את ידיהם מרוב נחת ושואגים „מר־סר, מר־סר", למראה מבצעי ההטבעה המזהירים שלו.

ה„בלבול" ברגליים, לא הפריע לו להפוך אחד השחקנים הטובים והיעילים, וכן האהודים על הקהל.

ההתמצאות שלו ברחבת ה־3 שניות, שולחת אותו גבוה לכיוון הטבעת, זמן רב לפני שכדור היריב מגיע לשם. ה„גנות" (חסימות) שלו נעשו שם דבר. התגובה שלו מהמקום, עשתה אותו ל„ריבאונדר" (קוטף הכדורים החוזרים מתחת לסל) מעולה. עם כח פיזי רב יותר, יתכן והיה משחק בליגת ה־אן.בי.איי האמריקנית, הטובה בעולם.

בניתורים, עדיין לא מסתיים ה„ספור המרסרי". הבנת המשחק שלו עושה אותו שחקן קבוצתי מושלם. זה ניסביר, אולי, למה קבוצות רבות, לטשו בשבוע שעבר את עיניהן אליו. השחקנים המופיעים לצידו אוהבים אותו. ה„עבודה השחורה", שהוא עושה בזמן משחק, משחררת אותם, לעיתים, מהלחץ.

מרסר לא מגלה האם התייהד. הוא נעשה אזרח ישראלי. השירות הצבאי לפניו

לבן מרסר בחור זהב. שחקנים, מאמנים ומנהלים בקבוצה ובנבחרת הלאומית (לשורותיה הצטרף באחרונה), חותמים על כך. לבן יעשה הכל בשביל קבוצתו. לפעמים, יהיה מוכן אף להקריב את בריאותו. בתקופה האחרונה, נתן דוגמא טובה לכך. במשחק, במסגרת בית רבע הגמר בגביע קוראץ, נגד בוסנה סאראייבו מיוגוסלביה, נפצע מרסר בידו והוצא מהמשחק. לקראת סוף המשחק, היתה הפועל ת"א קרובה לנצחון. לבן הסכים לחזור למשטח כדי לעזור לחבריו. הפועל ת"א ניצחה במשחק. למרסר היה חלק בכך.

הוא ג'נטלמן אמיתי. עתונאי הכדורסל יוכלו לאשר זאת. בשעה שחבריו הגיבו קשה על ביקורת נגדם, הרי שממנו לא שמענו מלה רעה. מרסר שתק. ברך יפה לשלום, גם אחרי שכתבו עליו שהיה חלש.

בשבוע שעבר, היה מתוח. לראשי הנבחרת אמר: „יש לי פגישות". אלה החלו לחשוש

בעסק הזה מעורבים גם עסקנים פוליטיים. אם ימכרו את מרסר, הקבוצה תלך לכלבים

שמא כל המהומה סביב מרסר, תפגע בכושרו לקראת המשחק נגד צ'כוסלובקיה.

„הראש שלי צריך להיות נקי למשחק הכדורסל. עם כל הדברים שמתרחשים מסביב, אני חש שעלי לדאוג קודם לענייני, לפני שאני מתחיל לשחק".

יו"ר הוועדה המקצועית של איגוד הכדורסל, איתן חפר, הבין שצריך לדבר על לבו. לפני יציאת הנבחרת למשחק מבחן נגד נבחרת ירושלים, התייחדו השניים. חפר ניסה לעודד את הכדורסלן. הוא אף הבטיח לו שיסייע בהשגת התשלומים המגיעים לו.

האירועים האחרונים עשו את מרסר אדם עסוק. כאשר ביקשנו לקבוע עמו פגישה, לצורך הכנת הכתבה, התקשה למצוא שעה פנויה. לבסוף, הצלחנו לתפוס אותו לשעה בביתו.

לבן איש שיחה מעניין, אנושי מאד. בתו ריאן (3) שכבה חולה. אבא מרסר חש את כאבה. הילדה יודעת טוב מאד מה זה כדורסל. בחייה הקצרים בילתה באולמות כדורסל יותר מאשר בכל מקום אחר. כאשר האבא מתאמן, היא לעיתים גם השעשוע שלו. הלידה שלה קשורה לכדורסל. המיילד שלה היה ד"ר פרישמן, אביו של עמוס, [illegible].

כאשר שאלנו אותו לחבריו האהובים ביותר, חייך. אח"כ הצביע לעבר בתו ואשתו שירון, [illegible] במהלך השיחה עמו. לפתע הופיע „חבר" שלישי: החתול המשפחתי „ביתי".

את אשתו הכיר באוניברסיטת ג'ורג'יה, שם קיבל את הכשרתו ככדורסלן. הפגישה הראשונה ביניהם היתה באולם הכדורסל. „הייתי כדורסלנית", סיפרה גברת מרסר. רק אחרי שחלק שבחים לרעייה ולבת, התפנה לספר על חבריו האחרים. שפה משותפת מצא לבן עם שורה של כדורסלנים ילידי ארה"ב, המחזקים קבוצות ישראליות. בעשור הנוכחי, נוצרה בישראל מובלעת אנושית של שחקני חיזוק, מעין קהילייה. מרסר קשור במיוחד למייק לארגי. לבן מתגעגע לתקופה בה הופיעו בהפועל ת"א ג'ון ויליס, וילי סימס, פנחס חוזז ושמואל ויסמן. „אז שררה בקבוצה אוירה משפחתית. חיינו כמשפחה אחת".

על המדף בביתו מסודרים גביעים שקיבל בתקופת שהייתו בארץ. הוא גאה במיוחד בפרס לרגל זכיית בגביע המדינה, לפני שתי עונות. אז, היו לו ולחבריו הרבה תקוות לימים יפים נוספים בקבוצה. גביעים נוספים שאסף לפני בואו לארץ, השאיר [illegible] בארה"ב. מכשיר הוידיאו בסלון, שבביתו [illegible] בת"א, משדר [illegible] במוסיקת קצב. הוא אוהב במיוחד מוסיקת נשמה.

הכדורסלן האהוב עליו ביותר המשחק בישראל הוא לי ג'ונסון, [illegible], הוא משחק גם כגארד". המאמן המועדף בארץ: יהושע רוזין. „הוא כמו מאמן אמריקאי, אתו שאפשר לדבר איתו מצד אחד, ומצד שני הוא מטיל עליך מורא".

בארה"ב, אין לו שחקן מועדף, גם לא קבוצה מועדפת. „יש גם שחקנים בארה"ב הנדחפים לליגה המקצוענית ע"י העתונות, אולי תוכלו לעזור לי למצוא את המקום הנכון".

בהמשך הראיון עם מרסר, התברר לנו כי הוא אינו זקוק ליחסי צבור מיוחדים. את אלה הוא יודע לעשות לבדו. הוא רואה את עצמו כמנצח. אם מישהו ידביק לו תוית של „מפסידן", כמו לבארי לייבוביץ, הוא יתנער ממנה.

גם השהייה הממושכת בהפועל ת"א, לא הפכה אותו „לוזר". „אני תמיד רוצה לנצח. אבל, זה לא תמיד מצליח. אנשים אומרים לי: אתה לוזר בגלל שאתה בהפועל. אני אומר, הפועל הפסידה לפני שהצטרפתי לשורותיה, והיא ממשיכה לעשות זאת גם עתה.

„זה לא הוגן שאנשים קוראים לי לוזר. נראה לי כי גם אם מג'יק ג'ונסון היה משחק בהפועל ת"א, היו קוראים לו מפסידן".

מג'יק הגדול, כוכב לוס אנג'לס, עדיין לא שיחק בהפועל ת"א. השנה הצטרף אליה, להבדיל, ארל ויליאמס. אנשים מסביב לקבוצה גורסים: „ויליאמס מפריע למרסר על המשחק".

מרסר נשאר ג'נטלמן גם בעניין ויליאמס: „ארל עזר לי ללמוד דברים חדשים". גם בהמשך, נשמע לבן חוזר: „ארל עזר להפועל ת"א למכור יותר כרטיסי כניסה מבעבר. בכל זאת, גם הוא לא עזר לנו לנצח".

על אף הג'נטלמניות שלו, יש לו בקורת עניינית מאד על המועדון בשורותיו הוא מופיע שש שנים. „הפועל גומרת את השחקנים לפני שהם מתחילים לשחק. עוד לפני תחילת העונה, עשו שם התעמלות [illegible]

(המשך בעמ' 80)

לבן מרסר, מאחוריו לי ג'ונסון, כוכב מכבי תל אביב. מרסר משתייך חבורתית למובלעת האנושית של שחקני החיזוק הזרים, העובדים בישראל. בימים אלה, הוא מתמודד עם השמועות בדבר מכירתו האפשרית

חיים על תנאי

[illegible] **להשתלות כבד. בשבוע שעבר פורסם, שוועדה בקונגרס האמריקני המליצה לאסור על השתלות אברים לזרים בבתי־חולים אמריקניים ○ דבורה נמיר מציגה תמונה עדכנית של השתלות כבד, בארץ ובעולם. תהליכים רפואיים, תורמים, סיכויי החלמה, מחירים, וחילוקי הדעות בין קהיליית המנתחים לבין משרד הבריאות בארץ ○ ההכרעה, לדעתה, תהיה בקרוב**

מאת דבורה נמיר

פרופ' תומס שטרזל, אבי השתלות הכבד, עם ליאור איינגר, אותה ניתח לפני כשנתיים, בשדה התעופה בן־גוריון. בשנתיים האחרונות חלה פריצת דרך, ושיעור ההצלחות של הניתוחים עולה בהתמדה
תצלום: שאול גולן

[illegible] הכל יילך כשורה, ישוחרר מבית החולים בעוד כחודשיים. מצבה של מושית בת ה־4 מבת־ים עדיין קשה. הכבד הראשון שהושתל בה נדחה, תוצאותיה של ההשתלה השניה עדיין לא ברורות.

מאיר ומושית הגיעו לתודעת הציבור, בעקבות קריאה קורעת לב באמצעי התיקשורת, לתרום לנסיעתם להשתלת כבד בארה"ב. אמה של מושית נאלצה „לשנורר" דולרים על ספינת הצי השישי בחיפה. לעזרתו של מאיר זורע נחלץ ח"כ יוסי שריד.

בהערכה גסה, על־פי מעקב אחר ההודעות בעיתונות על פתיחת חשבונות לתרומות, נסעו בחודשים האחרונים לפחות 3 מבוגרים ו־10 ילדים להשתלות כבד בחו"ל.

כדי להבין את ה„נהירה" הזו להשתלות כבד, יש להקדים ולהסביר, שבעשר השנים האחרונות חלה פריצת דרך משמעותית בנושא. פריצת דרך, שנטעה תקווה בחולים רבים, בעיקר ילדים ותינוקות.

שתילת הכבד הראשונה בבני אדם בוצעה על־ידי פרופ' תומס שטרזל בשנת 1963,

■ **ניתוח השתלה בארצות־הברית עולה בין 150 ל־200 אלף דולר. באנגליה — בין 30 ל־70 אלף**

■ **חולים המתאימים להשתלה – מבוגרים עד 50 וילדים בני שנתיים ומעלה**

■ **קופת־חולים משתתפת בדמי־אישפוז בסך 160 דולר ליום. זאת – לפנים משורת הדין**

במעוט בן 3. המנותח נפטר ביום הניתוח. נסיונות נוספים, שבוצעו עד שנת 1967, נכשלו אף הם, והחולים נפטרו ימים אחדים לאחר הניתוח מדימום, מזיהום או מתסחיף ריאות.

אבל, מאמצע שנות ה־70 חל מפנה, ומספר ההצלחות הולך וגדל. עד אוקטובר 1984, עברו 1000 חולים שתילת כבד, מחציתם ילדים ותינוקות. שיעור ההצלחה כיום, בניתוחי ילדים, מגיע למעלה מ־85%.

מושתלת הוותיקה ביותר, עברה את הניתוח בינואר 1970, בהיותה בת 3. היום

■ אישור נסיעה לטיפול בחו"ל יקנה לך פטור ממס נסיעות, פטור מהיטל על מטבע חוץ, הנחה על כרטיסי טיסה

■ תורם הכבד חייב להיות צעיר בריא, שלבו עדיין פועם, שנפגע במוחו בתאונת־דרכים או בתאונה אחרת

■ אם יוחלט על השתלות כבד בארץ, עלולה להתעורר בעיה הלכתית

■ הזמן בין „קצירת" הכבד מהתורם לבין השתלתו חייב להיות קצר מ־4 שעות

היא מתפקדת כחולה [illegible]. לעזרת א וחולים נוספים, שעברו השתלות כבד אצל פרופ' שטרזל, חיים למעלה [illegible] לאחר הניתוח. דור הורוביץ, הילד הישראלי מבאר שבע, עבר השתלה לפני השנתיים. לימור אייזנר מגבעתיים, חגגה [illegible] את יום השנה השני לניתוח.

השתלת כבד היא ניתוח יקר ומסובך. לדברי חולים שחזרו מניתוח, מחירו בארה"ב כ־200 אלף דולר, בבריטניה – כ־70 אלף. הסכום כולל טיסות ושהיה במלון ויכול, כמובן, להשתנות ע"פ משך הטיפולים – לעיתים חודשים אחדים – או בעקבות סיבוכים המתגלים אחרי הניתוח, הדורשים טיפולים נוספים. כאשר מדובר בילד, עולה מספר המלווים, ולעתים אף נוסעת איתו כל המשפחה, כולל אחים ואחיות.

לפרופ' רני שובל, האחראי על יחידת הכבד במרכז הרפואי „הדסה" בירושלים, נתונים קצת שונים. לדבריו, השתלת כבד בארה"ב אכן עולה לפחות 150 אלף דולר, וזאת, בגלל המחיר הגבוה שגובים הרופאים האמריקניים. אך באנגליה, לעומת זאת, עולה ההשתלה 30 אלף דולאר בלבד.

לדעת פרופ' שובל, אין הצדקה לשלוח את כל החולים לפיטסבורג, לפרופ' שטרזל. זהו אכן המרכז בו מבוצע מספר ההשתלות, אך הוא גם היקר ביותר. לשם, יש להפנות אך ורק את המקרים המסובכים, במיוחד ילדים. השתלות כבד מבצעים בארה"ב ב־20 מרכזים נוספים, זולים יותר, וכן באנגליה.

לאנגלים, מרכז ידוע בקיימברידג', בו מתבצעות מאות השתלות בשנה. הם מתמחים בהשתלות למבוגרים ולבני נוער. רק תינוקות וילדים בגיל הרך הם מטיסים לארה"ב.

[illegible] פרופ' שטרזל. ביותר, משרד הבריאות אינו מתערב בקביעת מקום הניתוח, או המנתח בו יתבצע. במציאות, כל מנתח ישראלי שולח את חוליו למרכז הרפואי בחו"ל בו השתלם, או שאיתו יש לו קשרים. לא בהכרח, זהו המקום המתאים ביותר לאותו חולה, ובוודאי שאינו הזול ביותר.

משרד הבריאות הישראלי, גם אם הוא מאשר את נחיצות הנסיעה, אינו מסייע לחולה כספית. האישור מאפשר למשפחות החולים לפנות לציבור בבקשה לתרומות, לעתים לקבל חסות ציבורית לכך, הוא מקנה פטור ממס נסיעות לחולה ולמלוויו, פוטר מהיטל על מטבע חוץ ומזכה בהשתתפות של 160 דולר ליום מקופות החולים – אך זאת, יש לזכור, לא מתוך חובה, אלא לפנים משורת הדין.

„מסעי ההתרמה הנערכים לאחרונה בארץ, צריכים להדליק נורות אדומות במשרד הבריאות, ואצל גורמים אחרים", אומר פרופ' שובל. ואכן, משרד הבריאות, אינו מאושר מהמצב. במקרים רבים, אין פיקוח ציבורי על המגביות האלה. רק במקרים בודדים, כמו של לימור אייזנר, למשל, בה עמדה עיריית גבעתיים מאחורי המבצע, או בקרן של מאיר זורע, יש חשבון מדוייק על כל הכנסה והוצאה. לא כל חשבון בנק שנפתח להתרמה, אכן מנוהל על ידי ועד ציבורי מוסמך. היו גם מקרים, שחולים נסעו להשתלה, עברו בדיקות, לא נתקבלו מסיבות שונות לניתוח, והכספים לא הוחזרו לקרן. ידוע, למשל, על

[illegible] שלא נותחו, ואביה [illegible] יתר על כן, בנוסף [illegible] שנערך עבור בתו, הוא ערך [illegible] פרטיות [illegible] הכנסות, וגם [illegible] כנראה שלא החזיר.

המגביות הפרטיות גורמות גם נזקים לשמה של ישראל בחו"ל. חולים מגיעים עם מוציות המכוס והדרוש – ואחר כך מקבצים כספים בבתי־הכנסות ובחוצות. ואם לא די בכך, נוכלים בעלי עבר פלילי מנצלים את הרגישות הציבורית, ועורכים לעצמם „מגביות" פרטיות.

הפניות התכופות לרחמיו של הציבור, והאיום על חיי החולים במקרה שלא יגוייסו הכספים במהירות הנדרשת – יצרו לחץ כבד על משרד הבריאות לפתוח בארץ מחלקה להשתלות כבד. ועדת העבודה והרווחה של הכנסת קיימה לאחרונה דיון מקיף בעניין.

שלושה גורמים מושכים בחוטים: משרד הבריאות, בראשותו של פרופ' דן מיכאלי; מומחים למחלות כבד, שחלקם עבר השתלמויות בהשתלת כבד; ושר הבריאות, מוטה גור, שהחליט להטיל את כובד משקלו לדיון, בעקבות הלחץ הציבורי שנוצר. חוברים כאן שיקולים כלכליים, רפואיים ואנושיים, וכל זאת – על רקע משבר עמוק במערכת הבריאות, כמוהו לא ידענו.

חילוקי הדעות בין משרד הבריאות לרופאים, מתחילים כבר בהערכת מספר הישראלים הנזקקים להשתלת כבד במשך שנה. משרד הבריאות, על־פי הנתונים הרשמיים שבידיו טוען – 10 לשנה. לדעת הרופאים – לפחות 30 ישראלים בשנה נוסעים בפועל או היו רוצים לעבור השתלה, והמספר הזה יעלה בשנים הקרובות, בגלל

סיבות שנערט מאוחר יותר. משרד הבריאות שואב את נתוניו ממספר הפניות לוועדה לאישור נסיעות לחו"ל. אך כאן יש לזכור, כי חולים רבים נפטרים לפני שבני משפחתם מספיקים לפנות לוועדה. בנוסף לכך, חולים שיכולים לממן את הוצאות הנסיעה בכוחות עצמם, גם הם אינם פונים לוועדה, ומשום כך אינם נכללים בסטטיסטיקה שלה. זאת גם הסיבה, שאין סטטיסטיקה מדוייקת על מידת ההצלחה של הנסיעות הללו. לא ידוע כמה חולים נסעו לניתוח – וחזרו בארונות מתים.

העמסת ניתוחי השתלות כבד על מערכת הבריאות בארץ, הנתונה במשבר, איננה נראית כרגע למנכ"ל משרד הבריאות. לדעתו, כדי שהמערכת תוכל לעבוד בצורה יעילה ואפקטיבית, עליה לבצע לפחות 35־40 שתילות לשנה. ומשום שהוא מעריך, שבארץ לא יהיו יותר מ־10 עד 20 מועמדים לשנה, הרי עדיף, לדעתו, להמשיך ולשלוח את החולים לחו"ל.

עוד ב־13 בינואר 1985 העלה פרופ' מיכאלי את הנושא בפני הוועדה המייעצת לכירורגיה והרדמה שליד משרדו. הוועדה, בה חברים פרופ' שמאי קוטב, פרופ' אריה דורסט, פרופ' גסנר ופרופ' שליט, דנה בנושא השתלות אברים, לרבות כבד ולב. המלצתה: לחכות לפחות שנתיים.

מעבר לבעיות הכלכליות, הבעיה הקשה יותר לפתרון היא מציאת תורמים מתאימים. תורם כבד חייב להיות אדם צעיר, שליבו עדיין פועם, אבל מת מוות קליני מוחי; שלא סבל לפני המוות מזיהום, מפגיעה בזרימת הדם או מירידה בלחץ הדם, ושהכבד שלו לא עבר קודם מחלה. בקיצור: התורם חייב להיות צעיר בריא, שנהרג בתאונה, בה נפגע מוחו בלבד.

בישראל, בגודל אוכלוסיה כל־כך קטן, קשה למצוא תורמים כאלה, במיוחד קשה למצוא תורמים לילדים.

יתר על כן, טען פרופ' מיכאלי בהופעתו לא מכבר בוועדת הרווחה, מחקר בארה"ב הראה, כי מכלל אותם צעירים שנראה היה לכאורה שהתאימו לתרום כבד – רק 2 אחוזים אכן התאימו, ומתוכם – רק 10 אחוזים הגיעו לכלל תרומה בפועל. זאת, בגלל אי התאמה של הרקמות או של גודל הכבד, או בעיות טכניות ואנושיות של צוות הרופאים.

במציאת התורם לא נפתרים כל הקשיים. מנכ"ל משרד הבריאות טען גם בפני הוועדה, כי כמות הדם הנדרשת לצורך השתלת כבד אחת, עלולה להגיע עד ל־120 מנות דם ותוצריו. העסקת חדרי הניתוח יכולה להגיע ל־20 שעות ברציפות. לאחר מכן, יש לעיתים קרובות צורך בניתוחים נוספים, לפעמים אפילו השתלות חוזרות, ופעולות אלו מכבידות מאד על ביה"ח. והוא מוסיף: „בגלל העובדה שהעניין כל כך מסובך, ומרובר בחולים שהם המצב סופני (טרמינלי), הרי כמחצית המועמדים לניתוח, נפטרים לפני שנמצא עבורם תורם מתאים".

פרופ' מיכאלי הוא אחד הבודדים שעדיין מאמין, שכיום, הסיכוי הטוב ביותר לחולי כבד ישראלים, הוא לנסוע למרכזים רפואיים בחו"ל, בהם ישנה פעילות רבה, וקל בהם יותר למצוא תורם מתאים.

„כאשר ניסו באחד מביה"ח בארץ למצוא כבד מתאים להשתלה – נפטרו לפחות 5 מועמדים לפני שנמצא עבורם תורם. אף חולה לא הגיע בארץ לכלל ניסיון של ביצוע הניתוח", טוען פרופ' מיכאלי.

דעתם של הרופאים שונה. ראשית, בעניין מנות הדם, הם מצטטים סקר חדש שפורסם באחרונה ב„הרפואה", בו קובעים משתילי כבד מהגדולים שבמרכזים האמריקניים ומומחים מהארץ, שדרושות רק 30־40 מנות דם. על כך שלא הגיעו לכלל השתלה טוענים רופאים מ„הדסה" ומ„בילינסון", שהתמחו בהשתלות כבד בארה"ב ובאנגליה: „לא הגענו, בגלל שמשרד הבריאות לא איפשר לנו. לא בגלל שלא נמצא כבד מתאים".

הרופאים גם זועמים על התבטאות של פרופ' מיכאלי, שמוקדם מדי לדבר על השתלות כבד בישראל, מאחר שאין עדיין מספיק ניסיון בארץ. הם מזכירים, שכאשר ביצע פרופ' מוריס לוי את השתלת הכליה הראשונה, לפני 20 שנה – לא היה לו ניסיון קודם בארץ. לאחר מכן ביצע גם את השתלת הלב ראשונה. גם כאשר החל פרופ' שמעון סלווין בהשתלות מיח עצמות אצל חולי לויקמיה, לא היה לו ניסיון קודם בארץ. כיום מגיעים למחלקה ב„הדסה" ירושלים מכל העולם.

„אם לא נתחיל לבצע השתלות כבד בישראל, אפילו פעם בשנה – לעולם לא יהיה ניסיון", אומרים המנתחים. הם מודים שקשה למצוא כבד מתאים, אבל לדבריהם, ממשפחה שמוכנה לתרום כליה – אפשר לבקש גם כבד. אפילו אחד לחודש, יספיק.

משרד הבריאות: „אלה משחקי יוקרה. רק 2־3 מדינות בעולם מבצעות השתלות כבד. מדינות גדולות מישראל מעדיפות לשלוח את החולים לארה"ב".

על כל צרה

מי מתאים להשתלת כבד?

חולה הלוקה במחלת כבד מתקדמת, עד גיל 50, שאינו לוקה במחלת לב או ריאה, אינו בעל הפרעה פסיכיאטרית, ואינו שתיין. על המועמד להשתלה להיות חופשי מכל הליך זיהומי פעיל וללא דימומים ממערכת העיכול.

● **מי לא מתאים להשתלה?**

חולים לאחר מספר אירועי דימומים וחולים במצב מטאבולי ותזונתי ירוד.

● **מהו הזמן הנכון לקחת כבד להשתלה?**

תוך ארבע שעות, יש „לקצור" את הכבד, להעבירו מבית חולים אחד לשני ולהשתילו מיד. בארה"ב יש מרכז ממוחשב, ובו ריכוז כל החולים שבהמתנה. לשם מתקבלים דיווחים על נפגעי תאונות דרכים, וסיווג רקמותיהם.

● **מהו שיעור תרומות כבד?**

נתונים מארה"ב מלמדים, ש־0.77 עד 3.5 אחוז מהנפגעים נפטרים בבתי החולים מ„מוות מוחי", ועונים על הדרישות האחרות של תורם כבד. עם זאת, אברים לשתילה יינטלו רק מאחד מתוך 10־8 מועמדים. בעיקר, בגלל בעיות לוגיסטיות, חוסר עירנות או חוסר מודעות של הרופאים המטפלים.

● **מהן הבעיות המיוחדות לילדים?**

בעית זמינותם של תורמים בכוח קשה במיוחד לילדים, עקב החסר היחסי של כבד בגודל המתאים. למעלה מ־50 אחוז מהתינוקות והילדים המועמדים לשתילה נפטרו במרכזים המתמחים בשתילת כבד תוך המתנה לתורם מתאים.

● **כיצד משיגים כבד להשתלה?**

משנמצא תורם מתאים, משוגר בארה"ב צוות הכולל לפחות כירורג אחד בעל ניסיון בשתילת כבד, ועוזר "לקצור" את הכבד המתאים. במקרים רבים, הרופא ה„קוצר" גם יבצע את ההשתלה.

● **כיצד מתגברים על בעיית המרחק?**

במרכזים הגדולים העוסקים בכך שנים, כמו אצל פרופ' שטרזל בפיטסבורג, קיימים צוותים נפרדים ל„קצירה" ולשתילה. במקרים רבים, מטיסים את הכבד במטוס או במסוק במיוחד, כדי להרוויח זמן.

● **מהו שיעור ההצלחה?**

ב־170 החולים הראשונים שהושתלו על־ידי קבוצת שטרזל, היתה ההישרדות עד שנה לאחר הניתוח – 32 אחוז בלבד. אולם מאז 1980, כאשר החלו להשתמש בציקלוספורין איי כחלק מהטיפול נגד דחיית האבר המושתל, נעים שיעורי ההישרדות לאחר שנה, בממוצע בין 70־80 אחוז. אצל ילדים עם מומים מולדים בדרכי המרה, שהורסים את הכבד, שיעור ההצלחה גבוהים יותר מאשר אצל חולים מבוגרים עם שחמת־כבד או סרטן. רוב ההצלחות אצל ילדים הן בשנתיים האחרונות – 86.4 אחוז, כפי שדיווח פרופ' שטרזל בפני איגוד המשתילים בארה"ב לא מכבר. אגב, התרופה נוגדת הדחיה נמצאת בשימוש גם בישראל, בהשתלות כליה.

פרופ' תומס שטרזל: למה אתם מחכים?

את האיש שעשה היסטוריה רפואית, פגשנו בנמל התעופה בן גוריון, באפריל 85, כאשר הגיע למספר ימים כדי לתת הרצאות לעמיתיו הרופאים הישראלים, שאת רובם פגש בפיטסבורג, בהשתלמויות שונות.

בן 57, רזה, גבה קומה, בעל חזות נעימה ורכה, עיניים טובות. עם מנותחיו הוא שומר על קשר אמיץ.

„אני לא מבין את הלבטים של משרד הבריאות שלכם", אמר. „אצלנו בפיטסבורג, זה מרכז פרטי. הכל יקר. צריך לשלם למשתיל – ואנחנו הכי יקרים – לעוזריו, למרדימים, לביה"ח, לאחיות, להתאוששות, לטיפול נמרץ, ולשלם עבור דם ותרופות. ואילו אצלכם – הכל רפואה ציבורית.

„זה מוזיל את הניתוח בעשרות אלפי דולרים. למה אתם לא מתחילים להשתיל בארץ? יש לכם חדרי־ניתוח מצויידים ומשוכללים, יש לכם רופאים מצויינים, שהשתלמו אצלי ובמקומות אחרים. או למה אתם מחכים? למה לשלוח את הישראלים לארה"ב?"

בפיטסבורג, עולה יום ניתוח 1000 דולר, וכך גם יום במחלקה להתאוששות. 700 דולר ליום בטיפול נמרץ, שלא ניתן לחזות מראש את משך השהות בו, ו־500 דולר ליום אישפוז רגיל, שיכול להימשך גם חודשים.

„אצלנו החולים משלמים גם עבור מטוס או מסוק להעברת כבד ממרחק של אלפי קילומטרים. ישראל מדינה קטנה. הכל קרוב. אין לכם בעיות כמו אצלנו. אני מוכן לבוא ולסייע לכם בהשתלת הכבד הראשונה, אם תזמינו אותי", אמר.

פרופ' מיכאלי מסתמך גם על מסקנות הוועדה העליונה לניסויים קליניים בבני אדם (ועדת הלסינקי), שפועלת במשרד הבריאות. על פיהן, יש להמתין להתקדמות נוספת בטכניקה הכירורגית, בטיפול לדחיית השתל, בעירויי הדם ובבעיות נוספות, לפני שאפשר יהיה לקבוע, אם השתלת הכבד יצאה מתחום הניסוי והפכה ניתוח שיגרתי.

בעקבות הלחץ הציבורי והתסיסה בקהיליה הרפואית, נכנס שר הבריאות לתמונה. מקורביו אומרים, שבנושא זה דעתו שונה מדעת המנכ"ל שלו. בימים אלה, הוא נפגש לדיונים עם מנתחים ומשתילים בארץ, כדי לקבוע לגבש עמדה סופית. בקרוב ייפגש גם עם ד"ר יגאל קם, המשתיל „שלנו", שחזר מהשתלמות בת שנתיים לצידו של פרופ' שטרזל.

ד"ר יגאל קם, מנתח ישראלי, בן 42, כירורג בכיר מביה"ח „רמב"ם" השתלם אצל פרופ' שטרזל בפיטסבורג במשך שנתיים. הוא השתתף ב־300 השתלות כבד, וביצע בעצמו למעלה מ־60. ד"ר קם מטפל אישית בהשתלות כבד לילדים מישראל. הוא סייע לפרופ' שטרזל לנתח את דור הורוביץ מבאר שבע, שההשתלה הראשונה אצלו נכשלה, אך השניה הצליחה. דור הורוביץ שהה עם הוריו שנתיים בארה"ב, ליתר ביטחון, עד שהיה ברור שהכבד נקלט.

ד"ר קם ניתח גם את מושית מבת ים, לפני מספר שבועות והוא זה שהשתיל כבד למאיר זורע ממגדל העמק.

לפני שבועיים חזר ד"ר קם ל„רמב"ם". ע"פ הוראות משרד הבריאות, נאסר עליו להתראיין עד שייפגש לדיון עם השר בנושא.

ב„רמב"ם" משוכנעים, שאם יוחלט על השתלות כבד בישראל, הם יזכו בבכורה. שכן, פרט לד"ר קם, חזרו מהשתלמות בנושא זה בחו"ל רופא מרדים ורופא התאוששות והגיע גם ציוד מיוחד להשתלות כבד, שנרכש בארה"ב מתרומות אגודת ידידי ביה"ח.

על פי הערכות שונות, תעלה השתלת כבד בישראל 30 אלף דולר. עדיין מוקדם לסכם מי יכסה את ההוצאה הזו – משרד הבריאות, בתי החולים או קופות החולים. בשלב זה, מטפל שר הבריאות בהקמת קרן ציבורית, שתירשם כעמותה, שבה יתתפו משרד הבריאות, ואולי גם משרד האוצר, וכן קופות־החולים וגופים כלכליים, אשר תגייס תרומות בסך 10 מליון דולר – לכיסוי הוצאות השתלות כבד ולב בחו"ל. הסיוע יינתן לחולים שמצבם הכלכלי לא יאפשר להם לממן את הנסיעה בכוחות עצמם, ולפי סבלת זכאות סוציאלית.

בכנסת מונחת גם הצעת חוק פרטית של ח"כ מיכה רייסר, לחייב בינתיים את המדינה לממן את הוצאות הנסיעות לחו"ל. שוקלים גם להכניס לתמונה את מפעל הפיס.

בינתיים, רק בודקים את האפשרויות. מספר החולים שיהיו זקוקים להשתלות כבד ילך ויגדל בקרוב. מקרים שנחשבו בעבר אבודים, כמו תינוק שנולד עם אטימות בצינוריות המרה, מום מלידה הגורם להרס הכבד, שבעבר היה גורם למותו תוך כמה חודשים – כיום, אם מצליחים להחזיק בחיים 24־20 חודש, הוא מועמד להשתלת כבד. מבוגרים עם שחמת כבד (צירוזיס) ולפעמים גם מקרי סרטן כבד, מועמדים גם הם להשתלת כבד.

פרופ' עמנואל תיאודור וד"ר י. חלד, מבית החולים בילינסון, פירסמו בימים אלה את הסקירה המקיפה ביותר על השתלות כבד בכתב העת „הרפואה". בסקירתם הם קוראים תגר על משרד הבריאות. כדאי לפתוח מחלקה הם טוענים, ולו רק מסיבה אחת – אישפוזם של חולים בשלב סופי של אי ספיקת כבד הוא ארוך מאוד ויקר מאוד, לעיתים יותר ממחיר ההשתלה.

יתכן גם, כי ההכרעה תיפול מחוץ לגבולות ישראל. בימים אלה פורסם, שוועדה בקונגרס האמריקאי ממליצה לאסור השתלות כבד לחולים שאינם אזרחי ארצות הברית. במקרה זה, לא תהיה לישראל הרבה ברירה.

מאיר זורע בחברת אמו, בבית־החולים בלונדון, שם נחת בדרכו לארה"ב, בעקבות החמרה במצבו. נסיעתו של מאיר בן ה־3 התאפשרה הודות למסע התרומות בארץ, בסיוען של ח"כ יוסי שריד. חייו היו תלויים בקצב תנועת התרומות. שר הבריאות פועל להקמת קרן למימון נסיעות מסוג זה
תצלום: רויטר

מוטה גור: בקרוב נחליט

– מה חייבת המדינה לחולים הזקוקים להשתלת כבד בחו"ל, ומה יהיה עד שתקום העמותה?

המדינה חייבת מה שכתוב בחוק. ולכך יש קופות חולים, והם קובעים מה נותנים למבוטח ומה לא. בעולם נהוג ביטוח רפואי שיגרתי, וביטוח רפואי לדברים מיוחדים, כמו השתלות. כאשר נגיש את הצעת החוק לביטוח בריאות ממלכתי, נשקול הכנסת ביטוח שיניים והשתלות. אם זה יהיה תלוי בי, זה לא יקח הרבה זמן.

– לפני שבועיים חזר מארה"ב ד"ר יגאל קם, שעסק למעלה משנתיים בהשתלות כבד בארה"ב. מה יהיה תפקידו?

אין לי ספק, שהוא יוכל לסייע לנו לגבש את העמדה הסופית הנכונה. לא שוגג של ד"ר קם יכריע אם להתחיל כאן בהשתלות או לא. השיקול היחיד הוא, האם נוכל להבטיח את שלומם של המנותחים. אסור לנו להיגרר להרפתקה.

– האם נראית לך הצעת הרופאים שהשתלמו בחו"ל, להרכיב צוות אחיד, ולבצע ניתוחים במרכז אחד?

ההצעה עלתה, ויתכן מאד, כולם הביעו מסקנות. כל מה שעליו יוחלט, שם יבצעו בשיטה השתלות כבד, יוכל מהר מאוד לפתוח את התשתית.

– האם ניתן יהיה לפתור את הבעיות ההלכתיות הקשורות בנטילת הכבד להשתלה?

בינתיים עוד לא הגענו לשאלה זו. אין טעם להיכנס כבר עתה לעימות. הדעות חלוקות בנושא זה. יש המאמינים שלא תהיה אפשרות, משום שאת הכבד נוטלים [illegible] „חי". ויש הסוברים שנוכל להתגבר על הבעיות. לשם כך אני נפגש עם רבנים. אני מאמין, שאם נפתור את כל הבעיות האחרות – נמצא גם הסדר לבעיה ההלכתית.

ארל אנדרה שוחרר בערבות של רבע מיליון דולאר. אמנים אחרים, וביניהם פרנק סטלה, ערבו לו. השופט סרב לקבל יצירות של אנדרה כחלק מסכום הערבות. השופט העדיף שלא להתייחס לסחירות ולשווי הכספי של יצירות אנדרה. מדובר בשיחרור בערבות של חשוד ברצח.

הידיעה על מקרה קארל אנדרה פשטה במהירות בעולם האמנות. אשתו של אנדרה, אנה מאנדייטה, מצאה את מותה בספטמבר, לפני חודשים אחרים, על ריצפת מבוא בית הדירות, בו התגוררו, בווילג' של ניו יורק.

העיתונות הניו יורקית כיסתה את המקרה. השבועון ניו יורק הקריש לכך שער וכתבה נירחבת. חלק ניכר מן העובדות והשמועות המופיעות בכתבה זו, שאוב מן הניו יורק, ומן התקשורת האמריקנית.

העובדות המוצקות אינן ברורות לתקשורת. מלבד עובדת מותה של אמנית צעירה, 36, שאפתנית, שוחרת חיים – כמעט כל העובדות האחרות נגועות בלא מעט ספקולטיביות.

מוצאי שבת, 7 בספטמבר 85', חם ולח, מאנדייטה וקארל מתכננים לצאת. מוותרים, נשארים בבית. הם מתגוררים בבניין דירות יקר למדי, באיזור טוב של הווילג' הניו יורקי. לא כל הדירות בבניין הינן מפוארות או גדולות. הדירה שלהם קטנה, בלי מיזוג אוויר. אנדרה מפורסם אך לא עשיר.

מוצאי שבת ניו יורקי טיפוסי. הלחות והחום קובעים את התחושות, את רפרטואר התנועות, את האינטנסיביות של הקשר בין שני אנשים, זוג נשוי, אנשים קשים, בתוך חלל דירה קטנה. לא מעט ניו יורקיים חוששים מעצמם, בערב כזה, בלחות כזאת. הלחות והחום קובעים אז את מיבנה המוח, את חילוף החומרים. הלחות מן השטן.

אנדרה, בחקירה המשטרתית, מספר על מהלך ערב ניו יורקי ביותר. הערב כולל צפייה הווייה בטלוויזיה, שתייה, ארוחה סינית קלה. וכן, פרצי ויכוח שמקורו יחסים שצברו, עם השנים, עכירות מובנת. סרט עם קתרין הפבורן וטרייסי, באין אהבה. מאנדייטה חשבה שהסרט משעמם. היא הולכת לישון. אנדרה נשאר מול המסך.

בשעה חמש וחצי לפנות בוקר, שוער הבניין שומע צעקה. בעדותו, השוער יאפיין את הצעקה כצעקת אשה. הוא שמע אותה צועקת, לא, לא.

לאחר מכן, השוער שמע קול נפץ. הוא חשב שמישהו „מריס" מערנייה סמוכה. השוער לא הבין מה איכפת לאשה שמרימים מעדנייה.

מאנדייטה נפלה על גג מסעדה סינית, שבפתח הבניין, ומשם לריצפת הכניסה. שירות החירום, שהוזעק על ידי קארל אנדרה, מצא אותה פרושה, רצוצה, לגופה תחתוני ביקיני. כמות האלכוהול בגופה היתה גבוהה במיוחד.

המשטרה מצאה אנדרה פיכח לחלוטין. חלונות פתוחים. ארבעה בקבוקי שמפניה ריקים. שריטה על פניו ועל זרועו של אנדרה. בחקירה, יאמר שאלה נגרמו כאשר הסיע רהיטים למרפסת. הקצין החוקר, בתשובה לשאלת עיתונאי על עניין השריטות, יאמר, אין תגובה.

המשטרה מתמודדת עם פרשת מוות. גם אם מעמדו האמנותי, ופירסומו של אנדרה ידועים למשטרה, היא מנטרלת אותם. היא עוסקת במוות. אין במוות זה, מבחינת המשטרה, דבר אמנותי.

יתכן שהאמנות, אם וכאשר, תועלה בשעת הדיון בעונש. או על ידי עדי ההגנה. המניע, יש אומרים, אם וכאשר יוכח כי מדובר ברצח או בהריגה, או בגרימת מוות, אולי טמון גם באמנות, זו של המנוחה, וזו של הבעל, ובמתח האפשרי שביניהן.

העיתונות הניו יורקית מרבה לצטט חברים, אמנים, בני משפחה, המתייחסים למערכת היחסים בין בני הזוג. הקורא הישראלי, הנחשף בימים אלה, לביקורת גוברת על העיתונות הישראלית, בעיקר בעניין חוה יערי – אולי לא יופתע לגלות שגם בניו יורק מקובל למדי השימוש ב: אומרים ש, חושבים ש, שמעו ש, מנחשים ש. ספקולציות, יצרים, שברי רכילות, תגובות של אנשים נדהמים.

אנדרה מסר הצהרות למשטרה, חלקן סותרות. הוא טען שהתקשר למשטרה בסביבות השעה ארבע בבוקר. במשטרה לא נמצא לכך אישור. הפניות למשטרה מוקלטות. לפי הקלטות המשטרה, אנדרה התקשר בחמש וחצי בבוקר. מה קרה במשך שעה וחצי?

אנדרה: „בערך בשלש וחצי, נעשיתי מודאג. היא לא היתה בחדר השינה. סיימתי לצפות בסרט, ונכנסתי לחדר השינה. היא לא היתה שם. לא ראיתי שעזבה את הדירה. הייתי צריך לראות אותה עוזבת. זו דירה קטנה. היא לא יצאה דרך הדלת. חיפשתי אותה במשך 20 דקות. לא מצאתי אותה, ואז צילצלתי למשטרה".

אנדרה התייחס לאופי היחסים ביניהם. לדברי המשטרה, התייחסותו היתה נגועה בסתירות. אנדרה הצהיר גם על יחסים מתוקנים, וגם על קנאה. לדבריו, אנה מאנדייטה קנאה בהצלחתו. הוא הודה שאותו ערב ניגלע ביניהם סכסוך. לא אלים, לדבריו. סכסוך מן הסוג המקובל עליהם.

מקורות משטרתיים, וכן בני משפחת המנוחה, אישרו לכתב המגאזין ניו יורק, שמאנדייטה איבדה את שלוותה כאשר גילתה שבעלה מנהל רומן. היא שקלה גירושין. היה מי שהעיד כי אותו לילה מאנדייטה שוחחה איתו בטלפון, ושהשיחה התמקדה בעניין הגירושין האפשריים. יתכן שאנדרה שמע ולא הבין את השיחה, שהתנהלה בספרדית.

תיראפיים. מאות אמנים היו שותפים למישמעת זו, וביניהם אמנים ישראליים, יוכבד וינפלד, מוטי מזרחי, גדעון גכטמן, מיכאל דרוקס.

עכשיו, לאחר מותה, כצפוי, יהיה מי שיבקש להעניק משמעות אולי חדשה לעובדה שבחרה להציג את גופה, את גוויתה, את אפשרות מותה. כאילו צפתה את הדברים.

אני מרשה לעצמי לחשוב שזו ספקולאציה משעממת למדי. אין מקום או טעם להעצים יצירה ישנה של מאנדייטה לרמה כמעט נבואית, או גורלית.

אנה מאנדייטה, סביר להניח, לא צפתה את מותה, ממרחק של 12 שנים. היא לא השאירה, דרך האמנות, סימן או עדות על צורת ואופי מותה בדמי ימיה.

מאנדייטה יצרה אמנות גוף, תוך שימוש ברפרטואר סמלים ודימויים מקובל למדי.

הזוג. הוא הכתובת לספקולאציות, לתשומת הלב, לתדהמה, ליצרים. פרשת המוות מעוררת יצרים עזים. העובדה ששני אמנים מעורבים בה מלהטת את הציבור. מוות במרכז החברה, האמנות, האינטלגנציה. לא עוד מקרה רצח בחצר האחורית של החיים ושל החברה הניו יורקית.

אנדרה ביקש, באמצעות האמנות שלו, לצמצם את המרחק שבין החיים לבין האמנות. תוך כך, אנדרה, אחד הדוברים המוכשרים של הזרם האמנותי ששמו מינימליזם, בקלע לא פעם לעימותים פומביים קולניים, ממושכים.

שתי מלים על מינימליזם. תנועה אמנותית זו התעצמה בארצות הברית, בסוף שנות ה־60. היא באה גם כתגובה לפופולאריות של הפופ ארט האמריקני. התנועה הצהירה על עיסוק בעובדות האמנותיות הקשות, המגורמות, בצורות

טכס הקבורה היה עצוב, מקוטב. אנדרה ומעט מידידיו, ומשפחת המנוחה, יצרו במקום שני מחנות אבלים. אנדרה טוען, לא רצחתי. המשפט יחל. אנדרה, כאמור, שוחרר בערבות.

הגוויה הרצוצה נעטפה בד לבן. הדם הכתים את הבד הלבן. ואז, היה מי שנחשף לדימיון העז שבין יצירה של אנה מאנדייטה לבין גופתה בסדין הלבן, המוכתם.

בשנות ה־70, מאנדייטה יצרה עבודות אחרות, במישמעת המשותפת לאמנות הגוף, למייצג, ולאמנות המושגית. ביצירות אלה השתמשה בגופה שלה כחומר אמנותי, כאמצעי. באחת מהן, עטפה עצמה בבד, טבול באודם דם.

בכך, סביר להניח, קיימה מישמעת אמנותית, שרווחה בניו יורק ובאירופה, שעסקה בסמלים, בהתנהגויות, באלמנטים מוות ואלימות היו מצבי בדייה טיפוסיים ביותר לאמנות הגוף. השימוש בגוף, ההתעסקות במוות מדומה, שייכים לאמנות מודרנית זו, והינם חלק ממילון הסמלים והדימויים שלה, כמעט מוסכמה דימויית. עם זאת, הדימיון מרתק.

אנדרה כותב שירה. בניו יורק מגאזין מצוטטת שורת שיר שלו, העוסקת במוות מול החלון הפתוח. יש מי שמבקש ללמוד מכך משהו. ללמוד מכך על תמונה שהיתה כאילו קבועה בתודעתו העמומה או החדה של אנדרה, ושלימים הוצאה מן הכח אל הפועל.

שטויות, לדעתי. פסיכולוגיה בגרוש. מי שיודע שחעולם, מבחינת המשורר, הוא חדר סגור, יודע שהחלון הפתוח הוא רהיט־שירה הכרחי, מוטמע, מתבקש.

קארל אנדרה, 50, הוא המפורסם בין בני היסוד, ללא אלמנטים סיפוריים, ריקורטיביים. מעט הוא הרבה. המינימליזם הוא אתיקה, אסתטיקה, פואטיקה. המינימליזם חי בעולם האמנות. לעולם לא יקים קשר ממשי עם הקהל הרחב. אנדרה הוצג בהרחבה בטובי המוזיאונים האמריקניים והאירופאיים. אנדרה השפיע על דור מתמשך של פסלים, וביניהם הישראליים גיטלין, טבת, גולדשטיין. הוא ביקש להגיע לקהל הרחב, ונותר כהן של מוזיאונים ושל גלריות.

עיקר פירסומו הציבורי, השערורייתי, של אנדרה אולי הושג עם תערוכת הלבנים שלו, שהוצגה בטייט גאלרי, לונדון. הטייט שילמה הון עבור סידרת לבנים, פשוט לבנים פשוטות, שהוצגה כפיסול מודרני, ושהוצבה על רצפת הגלריה. בלונדון, פרצה מהומה לא קטנה, שמצאה את ביטוייה בתקשורת. הטייט נילחצת. היא התקשתה להסביר לציבור הרחב כי מדובר כאן באמנות הנקראת מינימליסטית. הציבור ראה לבנים.

העבודה נשארה בגלריה. משלם המיסים האנגלי מימן את רכישתה. קארל אנדרה למד, בפעם המי יודע כמה, כי לא הוא זה שיצמצם את המרחק בין האמנות לבין החיים באמצעות אמנותו.

אנדרה, בראיונות שהוחרמו על ידי

כמות האלכוהול בדמה היתה גבוהה במיוחד. הלילה היה חם ודביק. הצעקה נשמעה בבירור. היא סבלה מפחד גבהים

DEATH IN ART
פחד גבהים /

אדם ברוך

קארל אנדרה על שער השבועון ניו יורק. התיאור המגמתי של פרשת המוות כולל גם התייחסות למתחים הניו יורקיים, שבין האצולה הלבנה לבין המהגרים. היא היתה מהגרת

יצירות של אנה מאנדייטה. היא השתמשה בגופה שלה כחומר אמנותי. ביצירות אלה, שהינן מייצגיות ומושגיות, מאנדייטה ביימה מצבים קיצוניים. גופה, דם, סדין. כאשר גילו את גופתה, הדימיון ליצירות האמנות שלה היה גבוה

[illegible] ● הפרשה המטרידה את ניו יורק, גם משום שאנדרה נחשב אחד האמנים המודרניים האמריקנים החשובים ● התאבדות, תאונה, רצח? למה אנדרה איחר לטלפן למשטרה? ● האם אנה מאנדייטה ביימה את מותה כטקס אמנותי?

[illegible] הציבורית, [illegible] אמנות פוליטית, ואדריקאלית, שהוא [illegible] ניסה סוציאליסטי [illegible]. הלבנים, כך ניתן היה להבין, מייצגות [illegible] היראוכיה, [illegible], סדר, רציפות. כל הלבנים רובצות [illegible], בצבע, במשקל, במידותיהן. הן ניתנות לניוד, מודולאריות.

הגופה, על פי אנדרה, אמור היה להוות בפיסול הלבנים, אלמנטים משותפים לו, ליקיומו, לזירוגו החברתי.

קארל אנדרה, במשך השנים, קלע עצמו לעמדות קשוחות. הוא זוהה כסקאנדליסט. פרשת הטייט גאלרי, בעיקרון, חזרה על עצמה גם בארצות הברית. העם, שלמענו אנדרה, לדבריו, עשה אמנות, היה הראשון ליידות בו אבן. אנדרה נעשה אורח כבוד של מיעוט המתמחה באמנות, והחוגג את עובדת היותו מיעוט. סביר להניח, ששמו, קארל [illegible] על נגד [illegible] כפי שהוא, אנדרה [illegible] יקרות, [illegible]

[illegible] בפערים לכאורה [illegible] שמדובר בנוהגות יקובניות, האנייה [illegible] מתחילה, שואפת הכרוז, והאמן אמריקני מובהק, בעל פירסום עולמי, דיבאוני [illegible], נוטה לאליטיות רוחנית, וזכהן.

הפרשה, אם כן, תורגניה גם למאבק מעמדי. הלבנים מול ההיספאנים. מאבק או מתח החוצים את החברה האמריקנית הולבשו על חיים פרטיים.

זו נקודה קשה, הראויה להרחבה. יש

הנישואים שלהם הפגישו קצוות. היא קובנית, הוא אמריקני קלאסי. המשותף: אמנות

אנדרה, אמר מעט מאד לשוטרים שאספו את גופת אנה מאנדייטה.

בסוף אוקטובר, אנדרה השיב, לא אשם. האשמה, רצח. „אשתי התאבדה, היא קפצה מן החלון. זהו זה".

חוקרי המשטרה שקלו אפשרויות שונות, קודם שהגישו לפרקליטות חומר, שהובשיל לאישום ברצח. יתכן שאנדרה הודיד את אשתו. יתכן שהיא, ניצבת על החלון, פירשה לא נכון תנועת גוף שלו, ומבהלתה נפלה. יתכן שהתאבדה. בדרך כלל, מתאבדים אינם צועקים, כשהם נופלים. היא צעקה לא, לא. השוער שמע את צעקתה. אבל, יש יוצאים מן הכלל. יתכן שהיא גם צעקה, וגם התאבדה. יתכן שהיא מעדה.

קיימת אפשרות נוספת, ראשונית, ספקולאטיבית, לפיה מאנדייטה ביימה את מותה, משהו השתבש, והיא מתה. נגיע לכך בהמשך.

המשטרה אספה עדויות שמהן ניתן היה להסיק שאנה מאנדייטה סבלה מפחד גבהים. היא לא השתגעה מהרעיון לגור בקומה ה־34. היא חששה מן הנוף הגשמי מחלונה. היא חששה מן החלון.

עדויות אחרות הצביעו על פרצי אושר בחיי הזוג, שהיה נשוי 8 חודשים עד לאסון.

לסיים את הדיון בנקודה זו ולאמר, מיד בפתיחותו, שהוא נגוע בספקולאציה. אנדרה ומאנדייטה היו אנשים פרטיים, לא סמלים חברתיים, לא סטריאוטיפים. כאשר עשו אהבה, אולי עשו זאת כאוהבים, ולא כנציגים של הרוב הלבן ושל המיעוט ההיספאני המתפתח. עם זאת, מדובר באנשים בעלי מודעות חברתית ופוליטית רגישה במיוחד. יתכן שאנדרה ומאנדייטה היו מוכנים לראות עצמם כשיקוף מכוון תודתי. כך או כך, לא מעט ניו יורקים חוזים את הטרגדיה דרך האספקט המעמדי.

משפט רצח מבטל ידידויות. במעט הכל נחשף, כמעט הכל נעשה רלוונטי. התקשורת צורכת גם את הפרטים הקטנים, המוכמנים ביותר, חייהם של בני הזוג נישואים, הרגלים הקטנים, המחשבים שיגרה, מוחרים בשמגמה [illegible]

העלולה להעניק להם משמעות שונה, לעיתים מגלילה.

תנועות קטנות, סקס חטוף, שורות שיר, התבטאויות, התרעשויות של אנדרה, הכל נחשף, מתורגם על ידי המשטרה, על ידי הסביבה.

אנדרה נאסף ללחץ סביבתי פסיכולוגי. הוא מאבד משקל. בורח את המיליה שלו. חשוף לתקשורת הסטנית, הקרשה סירטום בפירסום, מבלי קוללת, ואולי אף מבלי שניין להבכיר את אמנותו. הביוגראפיה שלו זוכה לעיוותים מורים, לפרשנויות באגליות. אנדרה מוצג כאמן מושחת, ביזאליסט, קשות, אגבטסוני, גזרי, לא קומוניקטיבי, מתנשא.

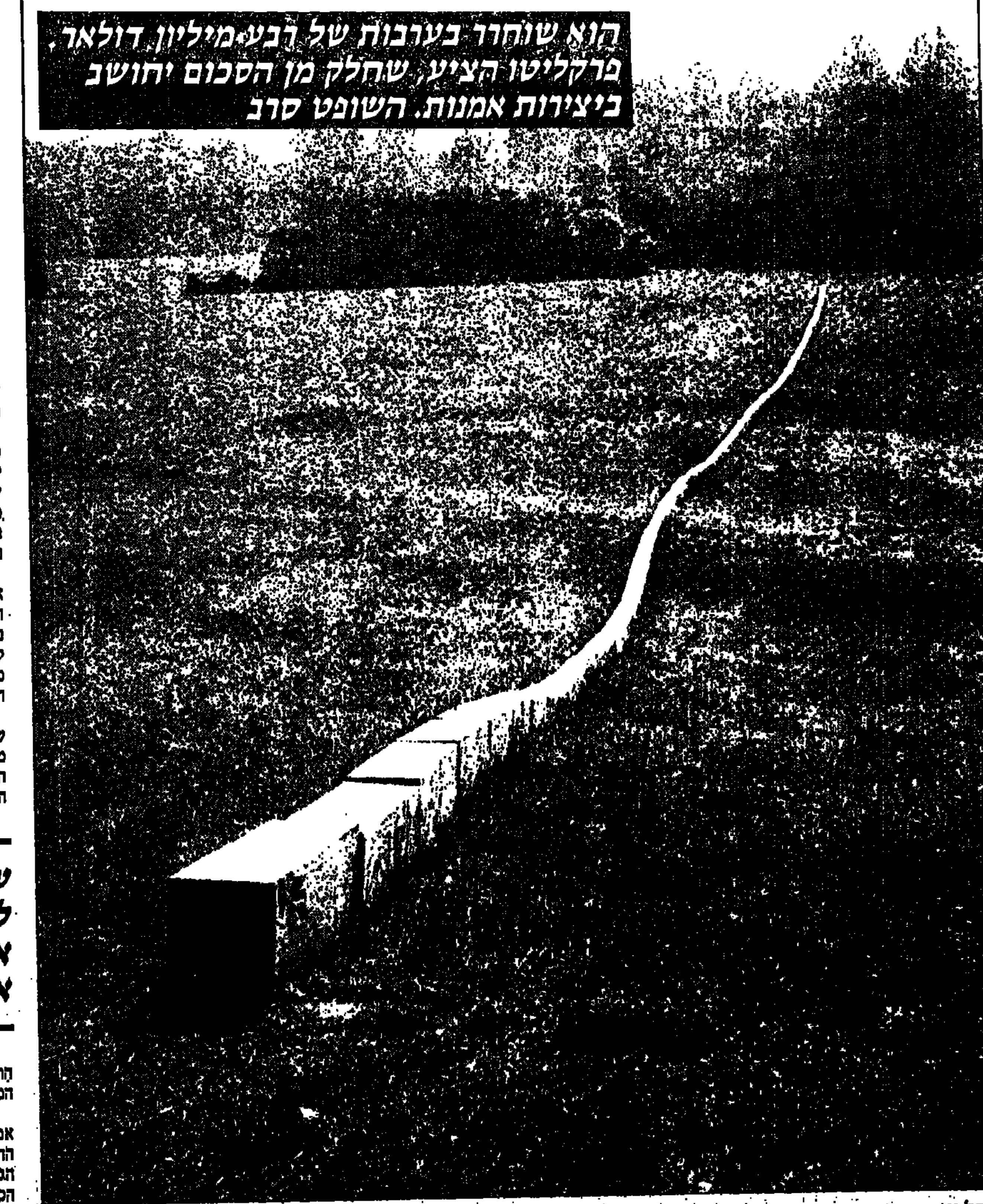
האמנות היא הביוגראפיה, גם האמנות של מאנדייטה היא הביוגראפיה שלה. אנדרה אמר, בראיון, אמנות זו מה שאני עושה.

ואילו התרבות היא מה שעושים לי. הביוגראפיה ניתמכת ביצירה.

האמנות היתה הגאולה של מאנדייטה, גולה קובנית. היא ידעה לומר זאת במודייק. האמנות היוותה חלק של חייה. אנדרה נע על ולק אמנות ניו יורקי מובהק.

הביוגראפיה הגנובה שלו, אם מותר להשתמש במלה „גנובה", צומחת מתוך המיתוס הניו יורקי והמיזור של שנות ה־50. מתוך היצירה המינימלית של הבאוון הרנסנסי [illegible] ברנקיפי. מתוך עבודתו של אנדרה כמודל מסילות, מתוך המחתרים הניו יורקי, ועד התחקות אחרי צמיחות מיתוסים אמנותיים, ולמידות טשרכת הקשר שבין האמנות לבין מיתוסי האמנות.

שלושה נישואים ומגוזה כלכלית מתמשכת אינם משמשים כמריצה אישית, אך מסכונות לעולם האמנות הניו יורקי. פריצות הוך קלישת בוחן אמנותי מובהק, מוטר מודרניסטי, שהתבגרודי. קשות, ואולי אף מלאות לעדי יהיה להסביר כמו ברחובות את המינימליזם של אנדרה, הוא אפשרי על ידי העסקה, והאשה לוחל התנועה המשותף, קומוניקציה [illegible], שיטרש כחומרים

קארל אנדרה. יצירה טיפוסית הבנויה על שימוש בתומרים חילוניים, לא אמנותיים. אנדרה היה בין הנציגים הבולטים של הזרם המינימליסטי באמנות המודרנית. אורח מוזיאונים מכובד. יצירותיו עוררו לא מעט סקאנדלים. עבודותיו הוצגו בהרחבה גם באירופה. ליצירתו השפעה גם על המודרניזם הישראלי הצעיר

חילוניים, הגדרה חדשה של הפיסול.

אנדרה, בתחילת שנות ה־60, נעשה דמות באמנות הניו יורקית, ובהווי האמנותי של העיר התחתית. הוא משלב מינימליזם עם מרקסיזם. לא תמיד הטיעון הפוליטי שלו מצליח להתרומם אף לדרגת מובנות אלמנטרית.

הערה אישית. אני מכיר היטב את יצירת אנדרה. כתבתי עליה בהרחבה הראוייה לעיתון זה. ראיתי תערוכות שלו. שמעתי אותו. ניסיתי לעקוב אחרי התגיון שלו, כפי שזה הוצג בלא מעט פולמוסים. עמום. לעיתים קרובות, עמימות היתה כמעט חזות הכל. לעיתים קרובות, הייתי צריך לגייס את שאריות האמון שלי על מנת להיות קשוב להגותו של אנדרה.

הפיסול המושטח שלו, המודולארי, הכמעט גאוני, התעשייתי, שהתאים לחלל הגלריה, שחידד מודעות – תמיד עמד בזכות עצמו, בניתוק מן התיאוריה, בניתוק מן הסטמוס המרקסיסטי. אנדרה הכותן אובססיבי, נוטה להתמעות גבריות, חי עם השיטה הקפיטליסטית, תוך מחאות.

אנה מאנדייטה, עד למותה, לא היתה שם באמנות הניו יורקית. פה ושם, התייחסו אליה. לעיתים, בהתנאה מגישאית לאנדרה. קובנית משרשת. אחד מדודיה היה נשיא קובני. אחר, היה גנראל מפורסם. אנה מתקשה לעשות קפיטל מהיסטוריה משפחתית שכזו, כאשר אתה גולה, מהגר, עשוק. ההיסטוריה זו אינה אומרת הרבה לסביבתך החדשה. אתה יכול, מצידם, לתחוב אותה.

המהפכה מוצאת את אביה תומך בקאסטרו, אך מתנגד לקומוניזם. המשפחה מאויימת. האב מתקשה להפקר, מארגנייה מאסיינת את החיים, הלקוח, ונשלחות

לארצות הברית. גלות, הגירה, התערות בסביבה חדשה. הן מוכנסות לבית יתומים, פנימיה, הנוהג משטר אלים וקפדני כלפי התלמידים. אנה ואחותה מוצעדות לנווך נעורים אומללים.

לימים, אנה מאנדייטה תאמר, היו לי רק שתי אופציות, לאחר המסלול הזה, להיות עבריינית, או להיות אמנית.

אמנות הגוף היתה פופולארית במיוחד בסוף שנות ה־60. אמנות חירתית למדי, המשלבת תיאטרון, מייצג, תנועה. אמנות שאינה כרוכה בייצור חפצים אמנותיים, אמנות המתקיימת לאורך הצגתה, ולאחר מכן באמצעות תיעוד, וידיאו, או תצלומים.

לאה ויראג'יניה, חוקרת אמנות, נוטה לסכם את אמנות הגוף כאמנות של "מקוללים". החידות שאמנות זו לכאורה מאפשרת, משכה חסרי הכשרה אקדמאית, מתחילים, שרלטנים, בין השאר. האלמנט התיראפאיטי גבה מאוד.

אמנות הגוף מגיעה גם לישראל. טבס טיהור גידה, במעט כפשוטו, שערכת יוכבד רינפלד, אמנית ישראלית, מפני קהל, מזעזע מעט גם את המחיליה האמנותית.

אנה מאנדייטה זונחת את הציור המסורתי,

ונענית להצעה השופעת, האולי משחררת, של אמנות הגוף, האמן הוא המבצע, הגוף הוא החומר, האובססיות מוקאות החוצה, המסגרת אמנותית, לגיטימית.

מאנדייטה מביימת מצבי מוות, השתלבות עם הטבע, משתמשת בצמחייה, במצבות. וכן, מביימת סצינות אונס, שהיו תגובה על מקרה אונס ספציפי. אמנות הגוף מאפשרת לה אקסהביציוניזם מסוג ומהיקף שהאמנות השמרנית לא איפשרה לה.

הזכל נישפך גם עליה. פסיכולוגים חובבים, להוטים, מחורמנים, מזהים בעבודותיה נטיית הזדהות עם הקורבן, חיפוש אחרי שורשים אבודים, משאלת מוות.

עכשיו, מושחלת הספקולאציה העזה ביותר. אנה מאנדייטה ביימה את מותה כטקס אמנותי, לא שלטה בכל מהלכיו, צנחה אל מותה. כלומר, לא רצח, לא התאבדות, אלא מעין וורד פרטי שהשתבש והסתיים באסון. כלומר, מאנדייטה, אמנית גוף, ממצה את המשמעות האמנותית בדרגה הקיצונית ביותר, היא משתמשת בגופה ובחייה. היא ניצבת על החלון, מתגרה בפחד הגבהים, מתגרה בבעלה, במעמד האמריקני הלבן.

תנועה מיותרת, בהלה פתאומית, או הסחפות היסטרית, והנפילה. השיא האמנותי הוא גם הכלייה הגופנית.

המשטרה אינה פתוחה במיוחד לפרשנויות מן הסוג הזה. הן אולי נאות לאוכלוסיה החריגה של עולם האמנות. לא לתיקי חקירה, הניפתחים בגופה, בבעל החי, נקי מאלכוהול.

המשטרה אינה יודעת כיצד להתמודד עם האמנות של מאנדייטה. היה מי שהביא לתשומת לב המשטרה את יצירותיה שעסקו במוות, בשורשים, בכלייה. אחת מעבודותיה התכנסה למעט פרטים: מאנדייטה הזמינה חברים לדירתה. הם מצאו אותה עקודה לשולחן, מחצית גופה עירום, כפופה, דם מותז בחדר. עבודה אחת מתוך סידרת עבודות שהוקדשו למושג האונס.

אמנות הגוף ניקלטה בהתלהבות מובנת על ידי לא מעט אמניות בעלות מודעות פמיניסטית חריפה. המיליטאנטיות שביניהן הגיעו לביום מצבים קיצוניים, מעוררים במיוחד.

מורה לאמנות, לשעבר מאהב של מאנדייטה, נוטה, בראיון לניו יורק מגזין, למתן את המשמעות האפשרית, זו המדהימה, של יצירות אלו. לדעתו, הן ייצגו את מאנדייטה רק לפרק זמן קצר, היו נגועות באופנתיות גבוהה, לא העידו בהכרח על מצב נפשי, על כוונות עתידיות.

פמיניסטיות שעבדו איתה, דוחות בתוקף את הפרשנות האלמנטרית שלפיה מאנדייטה הזדהתה עם הקורבן ושאפה להיות קורבן בעצמה, ושלפיה בנתה לעצמה מנטליות של קורבן. הן זוכרות אותה כצעירה שאפתנית, מבקשת הכרה, עליזה, נוטה לחפון הנאות חיים.

אמנות הגוף מתה לאחר שלש או ארבע שנים. השימוש הוולגארי במלה "מתה" הינו מכוון. העניין מיצה את עצמו. הכל נאמר, הזעזוע נעשה מאניירה, הביקוש פחת. הדרישה המתחדשת למיומנות, חיסלה את

עכשיו, הם מתאמצים לשחזר התקפי אלימות של קארל אנדרה. היו אחדים

התנשאות האספקט התיראפי על האספקט המקצועי.

מאנדייטה נשטפה לתוך הזרם הכללי של אמנות הגוף, שתוייק וסוכם על ידי ההיסטוריה של האמנות. מותה של אמנות הגוף היה חלק מצמיחתה ומשיגשוגה. בעת הכנת כתבה זו, עיינתי במאספים שהוקדשו לתחילת שנות ה־70 ולאמנות הגוף. לא מצאתי בהם את אנה מאנדייטה. היצירה שלה לא הגיעה לאותה בליטות שהיתה מכניסה אותה למאספים. הנישואים לאנדרה יצרו לה בליטות פירסומית. ראיתי אותה פעם או פעמיים בסוהו. אנשים אמרו, הנה אשתו של קארל אנדרה.

עם תחילת שנות ה־80, קארל אנדרה נקלע לתקופה קשה למדי. המינימליזם איבד את מקומו. עולם אמנות שואף חישבים וחידושים התייחס למינמליזם כאל ערך מסוכם, היסטורי. אנדרה כמעט נשטף לתוך היסטוריה שעוררה מוקרם, בעודו בחיים. ידידים מספרים שמאנדייטה נהגה להתנגש בו במלים: המינימליזם מת, אתה שייך לעבר, אתה פאסה.

אקספרסיוניזם חדש, ושמות חדשים, שלטו בנוף הניו יורקי. אנדרה התקשה להתאים עצמו למצב דברים חדש זה. הוא לא היה מסוגל להפוך את עורו, לעבור בסגנון החדש הרווח, לחמוק מן האתיקה שלה. שוק האמנות שינה את יחסו לאנדרה. הוא התקשה למכור. לא היה עוד ביקוש.

הקריירה של מאנדייטה ידעה [illegible] פריחה. היא זכתה בתשומת לב. במלגות יוקרתיות. גם אז, זוהתה בעיקר כאשתו של קארל אנדרה. אנשי אמנות [illegible] המצוטטים בניו יורק מגזין, מספרים [illegible] עבודותיה לא העניקה מלגות [illegible] "יתכן שהיא התקשרה לקארל אנדרה [illegible] להכנס בעזרתו לעולם האמנות [illegible] דבק בה, אם כן, היחס של [illegible] [illegible]

אנדרה עדיין מבוקש ומקובל [illegible] עשה זמן [illegible] [illegible] משתתף בסימפוזיונים [illegible] יורק, כבסיס [illegible] הלכה והתרחקה.

הקריירה של מאנדייטה היתה בנויה גם על בלוף, כך עושות כולן. בלוף הוא שם המשחק האמנותי של ניו יורק. הבלוף לא כולל הצגת מוות. היא כולל הרבה שקרים [illegible]

היא מחה למנות בוקר. בדירה נמצאו בקבוקי שמפניה ריקים. בערב ראו סרט טלוויזיה. לאנדרה אין הסברים מלאים. הוא לא היה שיכור, כאשר המשטרה הגיעה

מכירת מרסר

לבן מרסר בפעולה. צירופו לנבחרת ישראל נחשב תרומה ממשית. מרסר שוחק צוות מובהק. אתמול, ישראל התמודדה עם נבחרת צ'כיה. בראיון, המופיע בעמודים אלה, מרסר העיד כי התרגש מצירופו לנבחרת

(המשך מעמ' 11)

טוב ומי לא. אנשים לא מרגישים שום יכולים לשחק, היו בתחילת העונה שחקנים, כמו הילי זמורה, שבאו והשתדלו באימונים, במחשבה שיתנו להם לשחק. אבל, לצערי השאירו אותם על הספסל. היום, תרומתם קטנה ביותר, וכל רצונם הוא להעביר את הזמן עד סוף העונה. צריך, לדעתי, לתת לכל השחקנים הזדמנות. בכדורסל משחקים 40 דקות, ואפשר לערוך המון חילופים. אומרים שההנהלה לא טובה, אבל אנחנו נותנים לה סיכוי".

הפועל ת"א לא הצליחה העונה. מרסר די מסכים לכך. הוא לא יצביע על אשמים. הוא, סביר להניח, יודע בדיוק מי אשם. את המסקנות מרסר מעדיף לשמור לעצמו. "אברהם פלדה ניסה לעשות המכסימום שהכל יהיה בסדר. אבל, זו היתה שנה שבה הכל הלך לנו על רגל שמאל".

הקבוצה סיימה את הליגה רק במקום החמישי, והורחה ממסגרת משחקי גביע מדינה. התחזיות ל"פליי־אוף" הן פסימיות.

זה כמה חודשים, לובש מרסר את מדי הנבחרת. עד להצטרפותו, נוהלו עמו שיחות ארוכות בעניין זה. מרסר דרש ביטוח מיוחד לתקופת הופעתו בנבחרת. ראשי איגוד הכדורסל, שלא היו מוכנים לאבד את מרסר, באו לקראתו.

הצטרפותו לנבחרת, זכתה לפרסום רחב, בגלל הציפיות הרבות שעורר. התקוות ניזונו גם מכשלון הנבחרת באליפות אירופה האחרונה בגרמניה, בסיומה ירדה לדרג ב'. מרסר אמור לשנות את פני הדברים.

מרסר עדיין לא יודע איך ל"אכול" את ספור הנבחרת: "עצם ההזמנה הפחידה אותי עד מוות". הוא מתקשה לתאר את הרגשתו ככדורסלן בנבחרת ישראל. אחרי שהתעקשנו, הסביר: "קיימים דברים בחיים שאי אפשר לתאר, ההופעה בנבחרת היא אחת מהם".

לבן נכלל בנבחרת בזכות היותו אזרח ישראלי (מחזיק בנתינות כפולה): "על האזרחות האמריקנית לא הייתי מוכן לוותר בשביל שום חוזה שבעולם".

ספור ההתאזרחות שלו "חמק" בין כותרות העתונים. כאשר השחקנים אולסי פרי וארל ויליאמס התאזרחו, לווה העניין בדיווחים רחבים באמצעי התקשורת. השניים קיבלו את אזרחותם, אחרי שהתגיירו. שמו היהודי של אולסי, אלישע בן־אברהם, התפרסם בהרחבה.

בעניין מרסר, רב הנסתר מן הגלוי, אם יותר להשתמש בנוסח כמו בלשי. כאשר שאלנו אותו אם הוא יהודי, השיב בדיפלומטיות, כפי שעשה לאורך השיחה: "אני לא יודע. רציתי אזרחות. לא איכפת לי לחיות כאן. הבחירה שלי היא לחיות כאן".

ה"בחירה" הזאת שלחה אותו לאולפן ללמוד עברית. הוא מעדיף לדבר עם הישראלים באנגלית, ולהאזין לשיחתם בעברית.

הם אוהבים אותו. הוא חבר, ג'נטלמן, ספורטאי אמיתי. הפועל היתה הבית. היום, אין בית

לא קיבלנו ממנו תשובה ברורה לגבי עתידו. כדי להישאר בארץ יהיה עליו, כנראה, לשרת בצה"ל. הוא לא ניסה להתחמק ונשמע גלוי.

את תוכניותיו יתאם עם רעייתו. יתכן וישאר עונה נוספת בישראל, ואולי יותר. קיימת גם אפשרות שהמרסרים ישובו לארה"ב. "בסיום העונה, אלך לדבר עם סגן נשיא של אחד הבנקים הגדולים בארה"ב, כדי לברוק את האפשרויות שלי שם. אשתי רוקחת, היא יכולה לעבוד שם ולהצליח".

מרסר יכול לקבל חוזה שמן באחת הקבוצות האירופיות. הפועל ת"א טוענת שהוא שחקן שלה, עד לפרישתו. מרסר לא כל כך מקבל את זה. "אני לא שחקן לכל החיים של מישהו. איני רואה את הדברים כך. בחוזה שלי גם כתוב שאני צריך לקבל כסף. אם אני לא מקבל, אז החוזה הוא לא חוזה".

הוא מבקש להדגיש: "אנחנו מאד אוהבים את ישראל". מיד אחרי זה, הוא בעצם מסביר למה בכל זאת ישקול אפשרות לעזוב את הארץ: "אנחנו רוצים לעשות כסף בשביל עתידנו". האירועים האחרונים בהפועל ת"א־בית ברנר הפרו את השלוה במשפחת מרסר. זו החלה לערוך את מאזן הביניים שלה. לבן מצא עצמו מסכם את התקופה שלו בארץ. עברו עליו ימים יפים בארץ. ימים אלה העשירו אותו. כדורסלנים, כמו גם ראשי מועדונים, אינם מגלים את גובה המשכורות

אני לא רכושו של איש. יתכן שלא אשאר בישראל

המשולמות. מרסר אינו מגלה המרבים על שכרם. בין אנשי הכדורסל הוא מוערך כמי שמשתכר בעונה כ־50,000 דולר.

בסכמו את התקופה שלו בארץ ביקש: "אתם צריכים להסתכל על זה בעיניים שלי. משחק כדורסל דומה לכל עבודה אחרת. אצל כל אדם קיימת תקופה טובה ורעה בעבודתו. אחד שיטען שתמיד טוב לו, משום ששקר". כמה שעות אחרי שעזבנו את ביתו, ראינו אותו על המשטח, במדי הנבחרת. כמה מהמבצעים שלו, בידרו את התיאבון.

היום בבוקר, יום שישי, אנחנו אחרי המשחק נגד הצ'כים. צמיקה שרת, מאמן הנבחרת, הגדיר, בתחילת השבוע, את המשחק כ"גורלי ביותר זה 30 שנה".

איך מרסר היה? אתם ראיתם.

יורש העצר

נשיא ארה"ב, רונאלד רייגן, ורעייתו נסי, בקבלת פנים מלכותית בוושינגטון לכבוד נסיכי מונאקו, קרוליין ואלברט. כאשר אלברט יעלה על כס נסיכות מונאקו, יהיה עליו להוכיח את כישוריו כיורש, כמנהיג פוליטי וכאיש עסקים

צילומים: סיגמא

לבריטים יש את הנסיך צ'ארלס והנסיכה דיאנה. לדוברי צרפתית – את הנסיך אלברט ממונאקו ואת שתי אחיותיו, קרוליין וסטפאני • אלברט הביישן, בנם של הנסיך רנייה וכוכבת הקולנוע גרייס קלי, חי תמיד בצילן של אחיותיו. עכשיו, מגיעה שעתו. הוא עומד לעלות על כס הנסיכות • הוא יירש 15 קמ"ר מרובעים של מדינה זעירה וקסומה, עם ארמונות, קאזינו, תואר עתיק יומין – ושתי אחיות סוערות, שלא הוסיפו הרבה לכבוד המשפחה

שירות אינטרוויו

הוא אחד האחרונים מבני סוגו: נסיך צעיר, העומד לרשת את כס אביו ולשלוט בממלכה קטנה וקסומה, עם ארמונות וטירות ואוצרות ושומרים במדים מצועצעים. הוא: הוד רוממותו, הנסיך אלברט אלכסנדר פייר גרימלדי ממונאקו. או בקיצור – אלברט, בנם של הנסיך רנייה גרימלדי ורעייתו המנוחה, הדוגמנית לשעבר, שחקנית לשעבר, גרייס קלי.

ידידי המשפחה אומרים עליו, שיותר משתי אחיותיו, הנסיכות קרוליין וסטפאני, הוא דומה לאמו המנוחה, בעיקר בהבעתו המרוחקת, הרצינית, נשואת הפנים. בכלל, מספרים, הוא היה הילד המפונק של האמא שלו.

ו אלברט, כיום בן 27, היה תמיד נתון בצילן של הנשים שבמשפחה: האם, שנהרגה בתאונת דרכים בספטמבר 1982, שלטה ביד רמה בבעלה רנייה ובנסיכות מונאקו כולה. הבת הבכורה, קרוליין, כיום בת 28, התבלטה מגיל צעיר במיזגה הסוער ובסנסאציות שעוררו אהבותיה, נישואיה, גירושיה ונישואיה מחדש. וסטפאני, בת ה־20, אשר הוצגה תמיד כ„ילדה של אבא" – עד שהגיחה לפתע כמטאור, אל עולם הדוגמנות והצמרת.

אבל עכשיו, כך נראה, הגיעה שעתו של אלברט. באחרונה, נטל על עצמו פרוייקט עצמאי ראשון משלו: אירגון מירוץ יאכטות בין מונאקו לבין ניו יורק, לזכר אימו המנוחה. הפרוייקט הביא אותו לחשיפה ראשונה בכלי תיקשורת ניו יורק, ה„אינטרוויו".

„אינטרוויו": ראש העיר, אד קוך, נראה נלהב לרעיון המירוץ ניו יורק – מונאקו.

הנסיך אלברט: „התמזל מזלנו, שהוא משתתף בעניין. הוא מפגין תמיכה נלהבת, למרות שהוא עצמו אינו מרבה לשוט בסירות מפרש, או בסירות בכלל. הוא אומר, שרי בנסיעה במעבורת ממנהטן לסטטן איילנד, כדי לגרום לו למחלת־ים..."

– מי בעצם מתעניין במירוץ יאכטות בין ניו יורק למונאקו? זו מלאכה קשה ובזבזנית. מישהו כבר אמר עליה, כי מי שמשתתף בה, כאילו „עושה מקלחת במים

מכל רחבי העולם נהרו מיליונרים למונאקו של גרייס, שחוקי המס בה אינם קיימים

צוננים בקרח, וכה בשעה קורע במו ידיו שטרי כסף של אלף דולר".

„מי שמשתתף במירוץ הזה, הם ספנים מאוד מיומנים ומנוסים, כמעט מקצוענים. כולם נלהבים לסוג ספורט זה".

– האם הרעיון למירוץ לזכר אמך, הנסיכה ממונאקו, היה רעיון שלך?

„חשבנו שזה יהיה אירוע אידיאלי, שיסמל את שני העולמות שבהם חייתה: מולדתה ארה"ב, מצד אחד, וביתה מונאקו, מצד שני. בחרנו בניו יורק, ולא בעיר מולדתה פילדלפיה, משום שבשבילנו האירופים, זהו הסמל לארה"ב כולה. אמי המנוחה בעצמה אהבה לשוט בים, וכמוה אבי, הנסיך רנייה. תמיד עמדו לרשותו, בבית, סירות מפרש, יאכטות או סירות מירוץ".

ילדותו של אלברט כמו לוקחה מהסרטים: האבא הנסיך האלגנטי, האמא הכוכבת היפהפיה, ושלושת הילדים: הבת הבכורה קרוליין, הבן אלברט, בת הזקונים סטפאני. נחמדים נחמדים. אריסטוקרטים מבית טוב.

אבל כשהקטנים התבגרו, ובעיקר כשהקטנות התבגרו – החלו הצרות.

תחילה היתה זו הנסיכה קרוליין. בילדותה במונאקו, למדה בבית ספר קאתולי מחמיר, והכל היה על פי המינהג והסדר הטוב. אבל כשמלאו לה 17, נשלחה ללמוד בפאריז – וכאן החלו הצרות. הנסיכה גילתה את חיי הלילה, והגברים גילו אותה.

התוצאה הבלתי נמנעת: שנים של מסיבות, מועדוני לילה, מחזרים, הופעות בלתי פוסקות בכותרות העיתונים, ויכוחים עם צלמים, תמונות לא מחמיאות.

לגרייס, הקתולית האדוקה מתכית המחמיר בפילדלפיה, היו אלו שנים קשות. תמיד ניסתה לגונן על הבת הסוררת. אך העובדות שבו וטפחו על פניה. התוצאה: מתיחות בין האם לבת. סדקים בתמונות האושר השמיימיות שהפיקו הצלמים הרשמיים.

והיו נסיונות שידוך: עם הנסיך צ'ארלס מאנגליה (לפני עידן דיאנה, כמובן), עם בנו של מי שהיה נשיא צרפת, ואלרי ז'יסקאר דסטאן, בנו של הדוכס מלוכסמבורג.

אבל לקרוליין היו רעיונות משלה. ב־1978, נישאה לאדם שייצג כל העולם הנוצץ של חיי הלילה הפריזאים: איש

העסקים פיליפ ז'ונו, שהיה מבוגר ממנה ב־17 שנה, ועסק בעסקי ביטוח.

ז'ונו היה אחד מבליני הבילויים בפאריז, ומשפחת הכלה התנגדה לו התנגדות נמרצת. קארוליין התעקשה – והנישואין התקיימו, לא בלי עלבונות: רוב בתי המלוכה ובני האצולה האירופאים, כולל הנסיך צ'ארלס, דחו את ההזמנה לבוא לטקס הנישואין בין הבת הבכורה של אחת המשפחות עתיקות היוחסין ביותר – לבין פשוט העם, ז'ונו.

כשנתיים בלבד ארכו הנישואין הללו – שנתיים של אי נחת לכולם.

ואז עשתה קארולין את התרגיל החמור מכולם, מנקודת מבטה של מונאקו הקאתולית: היא עוזבה את ז'ונו, הכריזה כי נישואיה מבוטלים. ונישאה מחדש. הפעם היה זה לסטפאנו קאסירגי, יורש מיליונים איטלקי.

הבעיה היתה, שהכנסייה הקאתולית, שאינה מכירה בגירושין, סירבה להכיר

קארולין הסוררת ביתגהדות והגיעה עונה על כתפאני.

בילדותה, היתה זו „בת של אבא". בעיתונים דיברו על „אחותה הצנועה של קרוליין". היא העדיפה ג'ינס על פני שמלות „דיור" של אחותה, והירבתה לעסוק בספורט, והצהירה בראיונות „אני מעדיפה את אבא" והיקבה נינוחה „אל תיקראו לי נסיכה".

זה היה נחמד, כל זמן שזה נמשך. אבל אחרי התאונה הטראגית שבה נהרגה אמה והיו שמועות, כביכול, לפיהן סטפאני אז בת 17, היא שנהגה במכונית בנסיעת המוות) – הכל השתנה.

סטפאני, הנערה הספורטאית, הפכה לאשה צעירה ומושכת, ומגאזיני הרכילות החלו מוצפים בתמונות שלה – עם מחזר זה ומחזר אחר. ברבות מהן, נראתה בבגדי ים.

היכן שהוא, לאורך הדרך צץ הרעיון: מדוע בעצם, שלא תהפוך את בגדי הים למקצוע? מדוע שלא תנצל את גופה

כארבעה־צבעים. רנייה, כך אמרו אז, ניסה לטרפד את הקאריירה של בתו.

אם ניסה הרי שלא כל־כך הצליח. סטפאני עדיין מצטלמת.

וכך, כאשר יעלה אלברט אלכסנדר פייר גרימלדי על כס הנסיכות במונאקו, יהיה עליו להוכיח לא רק את כישוריו כיורש ראוי לתואר־עתיק יומין, כמנהיג פוליטי וכאיש־עסקים, אלא שהוא יהפוך גם לראש המשפחה.

אך יהיה אשר יהיה במשפחת הנסיכות, הנכס הכלכלי שיקבל לידי הנסיך אלברט, יפצה אותו, קרוב לוודאי, על הקשיים הפנימיים.

היו ימים, בהם הנסיך רנייה לא יכול היה להרשות לעצמו להחזיק יאכטות וסירות מיפרש. בתחילת שנות ה־50', היתה נסיכותו, מונאקו, לא יותר מאתר תיירות רדום, שהתפרנס מהכנסות הקאזינו – והקאזינו היה נתון לשליטתו הבלעדית של איל הספנות

היווני, אריסטוטלס אונאסיס. רנייה, נסיך שהיותו שלו נמסך אחורה אל המאה ה־19, נאלץ להרכין ראשו בפני ה„מלך מייד מאף" היווני.

ואז, כיצא רנייה מהמך. בן לילה הודיע על הפסקת מניות חרשות לקאזינו, שאת סלן רכש הוא עצמו. בן מולק אונאסיס. זמן קצר לאחר מכן, ב־1956, נשא רנייה לאשה את גרייס קלי, שהגיעה למונטה קארלו כדי להשתתף בהסרטת הסרט „לתפוס גנב", בכיום היצ'קוק ומול קארי גראנט. נישואיהם היו סנסאציה – וגרייס קלי העניקה מגע חדש לקסמיה של מונאקו.

תחת אישיותה הדומיננטית של הנסיכה גרייס, הפכה מונאקו ל„מיסות מנוחה". מתוך משהור חוקן, שהודבק על חוף הים ותיכון, בין ניצה שבצרפת לבין הגבול האיטלקי. „אפשר להאמין בקודמה של מונאקו", אמר

בנישואיה השניים. בשונה בן לקרולין ולסטפאנו, הוא היה למעשה 'ממזר' – ממזר, ונכד של גרייס קלי.

הלשונות הרעות אמרו, שהנישואין בשנית לא נבעו רק מאהבה, אלא מתוך כסף.

בספטמבר 1983 נהרג גרייס בתאונת דרכים, כאשר נסעה יחד עם בתה הקטנה, סטפאני, ומכוניתן התהפכה בעיקול כביש. מאז, קרה משהו במונאקו. הקסם קצת התפוגג. העסקים החלו לצלוע. ירושת המיליונים של סטפאנו, כך אמרו הלשונות הרעות, היא היא שהיתה מטרת הנישואין החפוזים הללו.

כך או אחרת, בימים אלה מנסה קארולין לעצב לעצמה תדמית חדשה, קרובה יותר לזו של אמה: היא הוליכה להקים מחדש את להקת הבלט של מונטה קארלו, ולשמש כמפרנסיתה.

הספורטיבי (גובה 1.73, מידות 87 "61 "84) לדוגמנות?

באמצע 1985, פרצה סטפאני אל עולם הדוגמנות. אחותה נראתה תמיד נשית יותר, אבל צלמי האופנה של אירופה, ובעקבותיהם של ארה"ב, מצאו בה משהו חדש, מרענן, שונה גברית־נערית, מסרינה מיניות אחרת, שונה.

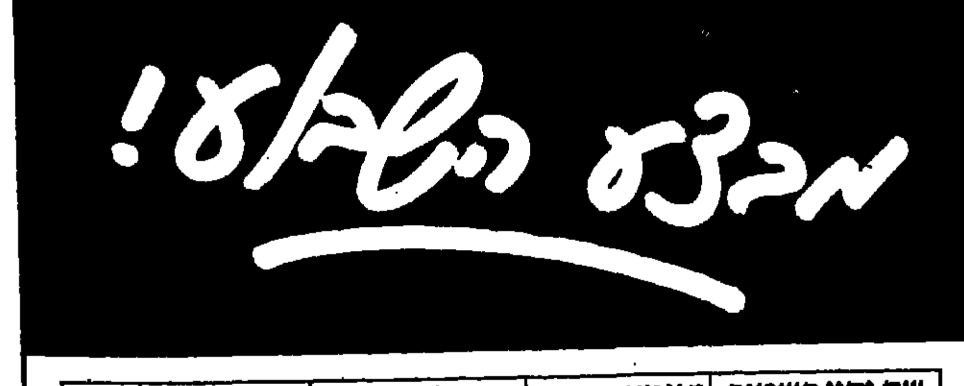
המחיר אולי נשמע נסיכתי לסרים: בין 7000 ל־10000 דולר לישיבת צילומים אחת, אבל „פרואלי" ו„אלי" ו„ווג" ו„ליידי", קטנו של הסנסאציה.

כתמיד, מי ששילם את המחיר, היה האבא. והצילומים הנועזים בהם קולו ידעו לספר, כי לנסיך תהיה כמה הוזל להימנע מכל העסק הזה. ועדיין שנמסרו, הבת הבכורה שהתחבקה אותו פרוטות, בעיות הבלכלה – ועכשיו, גם הבת הקטנה, בבת־עינו, שנהגה החשוף הוזל להתנוסס על יותר מדי עמודי כרומו

למה

לקנות

ברשת השיווק הישיר של שטיחי כרמל

שם וסוג השטיח	דוגמא	גודל	מחיר מבצע
קונטרה	מקיר לקיר	לפי הזמנה	36.- ש"ח למ"ר
היובל אריגה 100% סינטטי	פרסית	3.00×2.00	490.- ש"ח
רויאל 100% צמר	פרסית	2.30×1.60	278.- ש"ח

כמו כן שטיחים ולבדים מקיר לקיר במחירי מבצע.

- כי רק ברשת השיווק הישיר יש את "מבצע השבוע".
- כי לרשת השיווק הישיר יש סניף קרוב לביתך.
- כי רק ברשת השיווק הישיר אתה חוסך את פער התיווך.
- כי רשת השיווק הישיר היא כתובת אמינה ובטוחה להשקעת כספך.
- כי לרשת השיווק הישיר אנשי מקצוע מעולים (מוסמכים ע"י המפעל).

בית כרמל

רשת השיווק הישיר של שטיחי כרמל

★ פתוח במוצ"ש אחרי צאת השבת

★ רמת-גן: רח' מודיעין 13
★ רמת-גן: קניון אילון, דרך אבא הלל
תל-אביב: נחלת בנימין 37
★ נתניה: רח' שמואל הנציב 5 (בתוך המסגי)

★ ירושלים: רח' המלך דוד 14
★ ראשון לציון: רמת אליהו (מול המספר שוק)
★ ראשון לציון: המשך רח' הרצל כביש בית דגון
רחובות: רח' הרצל 183
פתח תקוה: הברון הירש 28

★ חיפה: צומת הצ'ק פוסט (מול החיפר ש')
★ כפר-סבא: רח' הרצל 63 (פינת המייסדים)
דלית אל-כרמל: מרכז מסחרי
עפולה: רח' הנשיא 1
★ באר-שבע: בית האשל 26.

ואצל הסוחרים המורשים: חיפה: שיח, הרצל 48. חזי שקלים, הרצליה 12 • נהריה: חן, תחנת אגד • תל-אביב: ציון, דרך יפו 62. שלמה שקלים, הרצל 99 (פינת סלמה). ברוכים, דרך יפו 13 • יפו: רח' יהודה הימית 36 • חולון: עמרם שמחה, כיכר ויצמן 7 • ירושלים: סומך, יפו 44. בית השטוח, יפו 50. • אשדוד: בית קרגל, אזור התעשיה הקלה.

עליה מישהו, "דווקא משום שהיא אג׳סורד..."
כל שטחה של מונאקו הוא קילומטר וחצי רבועים. בשטח זה, מצטופפים לא פחות מ־30 אלף איש, רבים מהם בארמונות ובחווילות מפוארות. סך כל האזרחים "ילידי המקום" הוא כעשירית ממספר זה, כ־3500. בנוסף להם, התאזרחו במקום עוד כ־2500 אנשים.

לא סתם אנשים, מיליונרים. מכל רחבי העולם נהרו מיליונרים למונאקו של גרייס, ונלחמו על הזכות לקבל את הדרכון המונאקי. הסיבה: חוקי המס – שאינם קיימים. אין מס הכנסה, אין מס רכוש, אין מס רווחי הון.

חירות זו כמעט שהמיטה חורבן על מונאקו, דווקא בימי הזוהר של רנייה וגרייס. ב־1962, הזרים נשיא צרפת, שארל דה גול, את מיבחר יחידות צבאו מול נסיכות מונאקו, ואיים עליה לנתק את צינורות המים וכבלי החשמל המובילים אליה. הסיבה: הנסיכות הפכה לעיר מיקלט למיליונרים צפרתיים "כבדים", שנמלטו משלטונות המס הצרפתיים.

רנייה וגרייס הוכיחו, כי מתחת למעטה הקסם, מסתתרת קשיחות אמיתית. 207 שוטרי הנסיכות, ו־80 שומרי הארמון, ה"קאראביניירי", הועמדו ב"כוננות עליונה" מול הטנקים הצרפתיים.

"העכבר ששאג", אולי. אבל עובדה היא, שרנייה ודה גול הגיעו לפשרה, ונסיכות מונאקו המשיכה בדרכה העצמאית לעידן חדש של שיגשוג וצמיחה, שלא היו דוגמתם. מונאקו הפכה למנהטן על הים התיכון, כשהיא מושכת אליה השקעות ויזמים וחברות בינלאומיות – ואת חוג הסילון הנוצץ.

מותה של הנסיכה גרייס בתאונה הטיל צל כבד על הנסיכות. ובשילוב עם המשבר הכלכלי העולמי של תחילת שנות ה־80 – ברק נברשות הבדולח של מונטה קארלו, התעמעם במיקצת.

אולם מונאקו היא עדיין מונאקו – והיא ממתינה לנסיך אלברט.

– לפני ארבע שנים אמרת, כי בתוך שש עד שמונה שנים ירש אביך מכס הנסיכות, ויפנה אותו לטובתך. איפה עומדים הדברים ביום? האם הנסיך רנייה

– מרוע החלטת ללמוד במיכללה אמריקנית "אמהרסט" במסצ'וסטס, עם כל הכבוד היא מיכללה מדרג ב׳, ולא מקום יוקרתי יותר, אולי באירופה עצמה?

"זה נכון. יכולתי ללמוד למשל באוניברסיטה של פאריז אבל רציתי התנסות במשהו אחר. רציתי להיות חשוף מחשבות אחרות, לפעילויות אחרות. ביקרתי באמהרסט עוד כשהייתי תלמיד תיכון, המקום מאוד מצא חן בעיני: קולג' קטן, קמפוס נחמד".

– זו גם מיכללה המחייבת קצת פחות אמץ בלימודים...

"האמת היא שכן, אם כי היו כמה קורסים היינו צריכים לעבור בהם קשה מאוד".

– באיזה תחום התמחית?

"במדעי המדינה".

– זה נשמע כמו בחירה טובה לנסיך...

"אבל לקחתי קורסים רבים נוספים: פילוסופיה, עיתונות, אנגלית".

– איך קראו לך חבריך? הנסיך חוד ...לתו?

"פנו אלי כאל 'אלברט'. אבל היו שקראו אל, וזה לא מצא חן בעיני".

– האם הלימודים במיכללה אמריקנית עשו אותך לאמריקני?

"במידה מסויימת כן, אם כי כבר קודם ...ין בילית זמן לא מועט בארה"ב, במחברת ...משפחה של אמי בפילדלפיה".

הלימודים באמריקה עשו עוד משהו ...סיך הביישן, אשר בילדותו סבל מגימגום ...: הוא גילה את הנערות. ואולי אפשר ...מר, שהן גילו אותו.

ועוד איך. אחת הצעירות ש"התלבשו" על ...סיך, היתה ברוק שילדס. אירוסין או ...שואין לא יצאו מזה, אבל הרבה פירסומת ...עש – כן.

בפרשת ברוק שילדס, ובנערות שבאו ...אחריה, התגלה פן נוסף של אלברט. כאשר ...ה"פאפארצי", צלמי העיתונות החצופים, רדפו ...אחריו ואחרי בנות זוגו – הוא נהג לחייך, ...להתייצב בשקט ובנימוס, ולהניח לצלמים ...לצלמו כאוות נפשם. במהרה למדו שאצלו, ...בניגוד לאחיותיו, אין ניפנופי אגרופים,

ה"פאפארצי" רדפו אחריו ואחרי בנות זוגו, והוא – נהג לחייך ולהניח להם לצלם. בניגוד לאחיותיו, הוא לא קרע מצלמות

כבר פנה אליך ואמר לך משהו כמו, "בוא לחדר העבודה, בני, יש לי משהו להגיד לך?"

"לא, האמת היא שמעולם לא ניהלנו שיחה מעין זו. פשוט, יש בינינו החלפת רעות מתמדת בנושא. אני הולך ומפתח די ביטחון עצמי, שאוכל להעמיס על שכמי את המטלות השונות – כאשר יוטלו עלי. עדיין לא נקבע תאריך מוגדר".

– מתי בדיוק תחוש שאתה כבר מוכן לקבל את האחריות לנסיכות כולה?

"איני יודע. הפעם באמת קשה לי להגיד. כלומר, אפשר ללמוד דברים מוגדרים – ולאחר מכן, מה שחשוב הוא הניסיון הנצבר, כשאתה נכנס לתפקיד, רק אז אתה מתחיל ללמוד המון דברים עליו. הנסיון מצטבר עם השנים".

– במה התבטאו ההכנות שלך לקראת קבלת התפקיד?

"עסקתי בהרבה תחומים. ספורט, למשל. מגיל 11, התאמנתי בג'ודו, ויש לי חגורה שחורה. לאחר מכן פניתי לענפי ספורט אחרים, כמו שיט, טניס, כדור עף וכדורגל – אבל בעיני, ג'ודו הוא עדיין ספורט מצויין. הוא תורם לעיצוב אופייך, ומלמד אותם שליטה עצמית".

– האם התאמנת אי פעם בג'ודו על מישהי מאחיותיך המפורסמות?

"על אחותי הבוגרת, קרוליין, יום אחד היא נטפלה אלי והציקה לי – אז הטלתי אותה לקרקע. זה לא מצא חן בעיניה".

– ומה עם סטפאני? בה לא טיפלת? הרי היא היתה בוודאי מטרה קלה יותר בשבילך.

"נכון, אבל אני סבור שאין זה יאה להיטפל לקטנים ולחלשים ממך".

– מה עוד בכלל ההכנות שעברת לקראת ייעודך? אומרים שאינך שותה, אינך מעשן, שאתה נוהג לעלות על יצועך בשעה מוקדמת, ולעבוד קשה.

"נכון, שכיום אני עובד קרוב יותר לאבי ולומד ממנו לעסוק בענייני המדינה. אבל קודם לכן עשיתי עוד כמה דברים: למדתי במיכללה בארה"ב, שירתתי בצי הצרפתי, והתמחיתי בכמה חברות עסקיות".

– מה עשית בצי הצרפתי?

"שירתתי כצוער על סיפון נושאת המסוקים "ז'אן דארק", ויחד עימה שטתי מסביב לעולם".

...יצת לשון או ניסיון לקרוע את המצלמות ...של צוואר הצלמים.

חוץ מזה, ממילא העדיפו תמיד להתמקד ...ברוקס שילדס, ולא בבן זוגה הביישן.

– מה עשית לאחר הקולג'?

"עברתי מסלול הכשרה בכמה חברות ...ריקניות בניו־יורק. בעיקר נהניתי מעבודה ...דור פירסום. חבל שלא יכולתי להישאר ...עוד זמן מה. הפירסום הוא באמת עסק ...תק, בעל קצב מהיר ביותר".

– מה אתה יכול לספר על קשריך עם ...ך, הנסיכה גרייס המנוחה?

"היינו משפחה קרובה מאוד. מעולם לא ...תה לנו בעיית תקשורת".

– איך היא קראה לך?

למען האמת, כינוי החיבה שלי בפיה היה ...בי".

– וכך נקראת, עד שהתבגרת והכינוי ...קטן עליך?

...כך נקראתי, עד שקולי השתנה".

– ...אחרי התאונה הטראגית, איך אביך ...מתגבר? ...מעריה?

"הצער יהיה עמנו תמיד, אבל מוכרחים ...להמשיך קדימה. אני חושב שעכשיו, הכל ...דר גמור, והוא מאושר ככל שאפשר להיות ...מאושר".

– אבל בוודאי קשה בלעדיה.

"תמיד קשה כשאתה מאבד נפש אהובה. ...באמת לא רוצה לדבר על זה".

– האם אתה צופה בסרטים שבהם ...התנה אמך?

"כן, ראיתי את כולם. נהניתי מכולם".

– האם יש סרט שאתה מעדיף אותו ...יותר?

...כן, אני חושב ש'חלון אחורי' הוא הסרט ...המרגש ביותר שעשתה. יש בו את הדמויות ...המעניינות ביותר".

– האם אתם, כל בני המשפחה, צפיתם ...בסרטים שלה?

"כן. יש לנו חדר הקרנה קטן בבית, שבו ...צד כלל צפינו בסרטים, וכך אנו עושים גם ...היום. זה תמיד משונה לראות אותה על ...המסך. אבל אני חושב שזה דווקא נחמד".

– כשנשאלת פעם מתי תתחתן, השבת: ...בגיל 35". נותרו עוד 3 שנים. האם אתה ...עדיין ללכת בעקבות אביך, ולשאת לאשה ...כוכבת קולנוע אמריקנית ומפורסמת?

הנסיך אלברט גרימלדי: עוד נראה, ...כפי שיגיע הזמן.

הנסיך אלברט ואחותו, קרוליין. בימים אלה, קרוליין החליטה לעצב לעצמה תדמית חדשה, קרובה יותר לזו של אמה. כצעד ראשון היא מקימה מחדש את הבלט של מונטה קארלו

אלברט התינוק בידי אמו, גרייס. יותר משתי אחיותיו, קרוליין וסטפאני, הוא הדומה לאמו המנוחה. אלברט היום, בן 27, ילד־טוב־מונאקו: לא מעשן, לא שותה, מקדים לשכב לישון

הנסיך רנייה, קרוליין, סטאפני ואלברט. בקיעים בתמונה היפה: גרייס נהרגה, קרוליין חדרה לטורי הרכילות וסטאפני דוגמית צילום. אלברט אמור לרסן את אחיותיו

היומיט שלפני: גרייס קלי בסרט של היצ'קוק, "תפוס את הגנב". בספטמבר 82 נהרגה בתאונת דרכים, במכונית בה נסעה יחד עם בתה הקטנה, סטפאני. מותה הטיל צל כבד על הנסיכות, ובשילוב עם המשבר הכלכלי העולמי של תחילת שנות ה־80, הועם מעט ברק הבדולח של מונטה קרלו

על חבל דק

מדי שנה מאושפזים בבתי־חולים לחולי נפש, בעל כורחם, כ־1000 איש. רבים מהם, בעקבות תלונות של בני משפחה ● זוהי אחת הדרכים של החברה להתגונן מפני מי שעלולים לסכן אותה, או את עצמו. במקביל, מסכן האישפוז הכפוי את חרויות הפרט ● מהי מחלת נפש? מתי חולה נפש מסוגל להשתלב בחיי הקהילה, ומתי יש לכלאו? האם האישפוז הכפוי מנוצל גם למטרות לא כשרות? מי מוסמך לשפוט בנדון? ● הקונגרס הבינלאומי השני לפסיכיאטריה ואתיקה, המתקיים השבוע בתל־אביב, ידון גם בנושאים אלה

מאת שוש מיימון

חולים אינם מודעים לעובדה, שהם יכולים לערער על האישפוז שלהם. אין כמעט ערעורים בפני הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית

ביום שישי אחר הצהריים, חזר משה חובב מעבודתו, לביתו שבקריית אונו, השתרע על הספה וקרא עיתון. לפתע צילצלו בדלת. שני גברתנים בבגדים אזרחיים נכנסו לדירה, נופפו בפתק שבירים, והורו לו לבוא איתם ל"שיחה עם רופא".

כשעה לאחר מכן, מצא עצמו בין כתלי "אברבנאל", בית חולים לחולי נפש בבת ים. הוא שהה שם חמישה חודשים.

חובב: "הם לא אומרים לך מי שלח אותם. וכשאתה שואל, לא מגלים לך. אין לך מושג למה אתה נמצא שם".

מאוחר יותר, לאחר ששאל וחזר ושאל, התחוור לו, שהובא לבית החולים בעקבות תלונה של אשתו, בטענה שהוא מאיים עליה.

בקיץ '85, ד.נ., רס"נ מיל., עורך דין מחוסר עבודה, חזר בשעה אחת בלילה לביתו. באחת וחמישה, התדפקו אצלו שני שוטרים והוציאו אותו מהבית. הטענה: היכה את אמו. הוא היה עצור יומיים באבו כביר, ולאחר מכן הועבר ל"אברבנאל", שם הוא שוהה עד היום.

גם משה חובב, וגם ד.נ., אושפזו בכפייה. הם לא ידעו, בשעתם, שהמקרה הפרטי שלהם מייצג מקרים רבים אחרים, של אנשים שאושפזו בעל כורחם.

האם זה יכול לקרות גם לי? לך? לכל אחד מאיתנו?

צורת האישפוז של משה חובב וד.נ. מעוררת שאלות רבות: מי מגיע לבית חולים לחולי נפש? מיהו חולה נפש? מהי מחלת נפש? את מי מאשפזים? מתי? ואיך? איפה עובר הגבול בין חולה קשה, שיש לסגור אותו, לבין חולה שיכול להסתובב חופשי? האם בכלל קיימת אבחנה כזו? האם מותר לכפות על אדם טיפול בניגוד לרצונו? האין כאן פגיעה בחירות הפרט?

הממסד הפסיכיאטרי טוען, שלא יכול להיווצר מצב שאדם שאינו חולה, יאושפז בבית החולים. ד"ר משה זוהר, ממלא מקום הפסיכיאטר המחוזי וסגן מנהל בית חולים "אברבנאל": "הפסיכיאטר המחוזי לא יוציא הוראת אישפוז, כשאין לו לכך סיבה מובהקת.

"מדובר באדם שהוא חולה פסיכוטי. "משוגע", בפי העם. בהתקף פסיכוטי, הבן אדם נמצא במצב שאינו אחראי למעשיו והוא עלול לעשות מעשים שיסכנו גם אותו וגם את הסביבה. במקרה כזה, אישפוז בכפייה, הוא חוקי".

אישפוז כפוי יכול להעשות על ידי צו של שופט מחוזי, או בהוראת פסיכיאטר מחוזי. ד"ר זוהר מסתמך על סעיף 5 בחוק לטיפול בחולי נפש. החוק, שנחקק ב־'55, אומר: "נוכח פסיכיאטר מחוזי כי חולה עלול לסכן את עצמו, או את הזולת, חייב הוא להורות בכתב, שהחולה יאושפז בבית החולים".

ד"ר זוהר: "הדגש הוא על נוכח ועל חייב. אם אני משתכנע, אני בעצם חייב לפעול. בשביל זה צריך עדויות שישכנעו אותי, כפסיכיאטר מחוזי".

אילו עדויות? על פי רוב אלו עדויות של בני המשפחה הטוענים, שהחיים במחיצת החולה בלתי נסבלים, שהוא מאיים, או מתנהג באלימות.

שאלה: האם תמיד העדויות הללו נובעות מכוונות טהורות?

מ־1955 ועד היום, אושפזו בניגוד לרצונם, מעל ל־20 אלף איש. על פי נתונים רשמיים של משרד הבריאות, מדי שנה מתאשפזים, בעל כורחם, מעל אלף איש. יש נוקבים בכ־1,600. אחרים טוענים שהמספר כפול.

משיחות עם מאושפזים כאלה עולה, שבמקרים רבים מדובר בסיטואציה כמעט קפקאית: איש רב עם אשתו, או עם אחד מבני משפחתו, המשפחה מתלוננת, ולמחרת הוא מוצא עצמו מאושפז. לטענת מאושפזים אחרים, החוק הוא ברוטאלי. השהייה בבית חולים לחולי נפש, לדבריהם, היא חוויה משפילה וטראומתית.

ד.נ.: "להיות בבית משוגעים זו חוויה מזעזעת. אתה סגור, מרגיש כמו חיה בכלוב. האנשים גסים, עושים את צרכיהם, צורחים, צועקים בלילות, מכניסים לך זריקות. ואם אתה מתנגד, קושרים אותך.

"זה כמו לחיות בביוב: צחנה, ליכלוך, עשרה איש בחדר, אחד על השני. גם אם אתה בריא, אתה נעשה חולה רק מהמקום. לאט לאט אתה מרגיש איך שהכל סוגר עליך. איך אתה הולך ומשתגע באמת".

כשאדם מתאשפז בכפייה, החוק לא מחייב להעניק לו הסברים על סיבת האישפוז. חולים אינם מודעים לעובדה, שהם יכולים לערער על האישפוז שלהם. ואכן, אין כמעט ערעורים בפני הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית. החולה גם אינו יודע, שהוא יכול לבקש חוות דעת של רופא נוסף.

יוצא דופן היה משה חובב, שהעז לתבוע, ב־'78, את מי שהיה אז הפסיכיאטר המחוזי, ד"ר זאב ירמולוביץ, ז"ל. בתביעה חובב טען, שהוראת האישפוז לא היתה הכרחית.

בדיון, שהתקיים בבית משפט השלום, נחשף טפח המעיד על המתחולל בבתי חולים לחולי נפש, ועל ההליכים לאישפוז אדם נגד רצונו.

בפסק הדין קבע השופט, כי הוראת האישפוז שהוציא הפסיכיאטר היתה בלתי חוקית, משום שלא הוכח לו שהאיש אכן לקה בנפשו. השופט ניתח כיצד הגיע הרופא להחלטתו: התברר, שהוא לא בדק את משה חובב, וכי הוא ביסס את מסקנתו על דברים ששמע מפי אשתו, מפי עובדת סוציאלית, ושמועות מפי שכנים. בעדותו, במהלך המשפט, לא זכר הרופא את שמותיהם של השכנים, אשר "רמזו" לו כי חובב חולה נפש.

בהסתמך על פרטים אלה, החליט הפסיכיאטר המחוזי שחובב הוא "חולה נפש, פאראנואיד, ועלול עקב מחשבות שווא לסכן את סביבתו, וייתכן שאף את עצמו".

בפסק הדין קבע השופט, כי הפסיכיאטר המחוזי פעל בניגוד לחוק, תוך זילזול מוחלט בחירויות האדם, ובסמכות העצומה שניתנה לו. הוא פסק, כי ד"ר ירמולוביץ, אישית, יפצה את התובע פיצוי סימלי בסך 2,500 לירות. "חרד אני מהאפשרות שמקרים נוספים כאלה קורים או יקרו", אמר השופט. שני הצדדים עירערו על פסק הדין.

נשיא בית המשפט העליון אומנם זיכה את ד"ר ירמולוביץ, אך קבע, ש"הוראות החוק הן סתמיות, סתומות ופרוצות לרווחה".

המקרה של משה חובב חושף את הפרצות הקיימות בחוק האישפוז בכפייה, מדגיש דילמות ומחדד את מורכבות הקונפליקט: מצד אחד, יש באישפוז כפוי שלילת חופש של היחיד. מאידך, החברה חייבת להגן על עצמה מפני מעשים בלתי צפויים של אדם החולה בנפשו, ולהגן על החלש, במקרה זה על החולה, מפני עצמו.

המקרים הבאים זיעזעו את הציבור: ישעיהו ארנטל, איש הג"א, רצח את גדעון אלון; דני גרודניקס רצח את הוריה; ובשבוע האחרון: אח כרת בגרזן את ראשו של אחיו. כל השלושה – חולי נפש קשים.

מקרים מפורסמים אחרים של חולי נפש קשים שהסתובבו חופשי: מייקל רואהן, ששרף את מסגד 'אל אקצה' ב־'68; אלן גודמן, שרצח בהתקפת אמוק באפריל '82 שומר ערבי בהר הבית ופצע עשרה איש נוספים; חולה שתקף את אורי אבנרי, עורך "העולם הזה", בטענה שאבנרי שתל מכשירים במוחו ומעתיק את מחשבותיו; ומאושפז שיצא לחופשה מבית החולים, וירה בעצמו. ד"ר זוהר: "מקרים אלה אפשר היה למנוע, לו החולה היה מאושפז בבית חולים".

גם בין המתנגדים לחוק הקיים יש הסכמה, שבמקרים של חולי נפש קשים, אין ויכוח על הצורך באישפוז כפוי. המחלוקת מתעוררת לגבי מקרים קלים יותר. חולים שקטים, שהחיכוכים בינם לבין משפחתם מחזירים אותם לבית החולים.

"מחלת נפש זו הגדרה רחבה, הכוללת מצבים מדיכאון והפרעה קטנה, ועד לפסיכוזה החריפה ביותר. אני מתייחס למקרים גבוליים, יותר על הגבול הסוציאלי, מאשר הפסיכיאטרי. כאן החולה זקוק לפתרונות אחרים", טוען עורך דין מרק לוי, מהתנועה לזכויות האזרח.

עו"ד לוי דורש לערוך תיקונים בחוק, שיחדדו את האבחנה בין סוגי מחלות הנפש, ויתייחסו גם לזכויותיו של החולה. בחוק, כפי שהוא כיום, טוען לוי, החולה כמעט לחלוטין משולל זכויות, ולאלה הקיימות אינו מיודע כלל.

מרק לוי: "פסיכיאטריה אינה מדע מדוייק. חוץ ממקרים חריפים ביותר, לא יכול להיות חיזוי ודאי מתי החולה יהיה מסוכן לו ולאחרים. לטובת מי, או נגד מי, הספק הזה צריך לפעול? האם העירפול הזה יכול להיות עילה לשלילת חירות? אם יש ספק – הוא צריך לפעול לטובת האדם ששוללים את חירותו, ולא נגדו".

כדוגמה הוא מביא את המקרה של ד.נ., בן 58, המתגורר עם אמו בת ה־85, ובשכנות עם אחותו.

"המקום די קטן. טבעי שיהיו חיכוכים. האם והאחות הגיעו למסקנה, שקשה מאוד לחיות עם ד.נ. והתלוננו במשטרה שהוא הרים יד בצורה מאיימת, צעק, קילל, זרק חפץ. אבל אף אחד לא נפגע ממנו פיזית.

"בפעם האחרונה אושפז ד.נ. על כך שהיכה את אמו. התברר, שהוא זרק או הזיז כסא בתוך הדירה, והכסא נפל ליד אמו. הוא לא נחקר על ידי המשטרה. במקום למצוא פתרון לבעייה, על ידי סידור דיור לד.נ. והפרדה בינו לבין אמו, אישפזו אותו".

גם לאחר עירעור על אישפוזו, שהגיש ד.נ. באמצעות עו"ד לוי, הוסכם שהוא יכול להסתובב חופשי, אולם הוא הושאר בבית החולים. הנימוק: ד.נ. מובטל, עליו לחזור בהכרח לבית אמו, וזה יחזיר את המצב לקדמותו. עו"ד לוי: "פתרון אבסורדי. במקום למצוא לו חדר, משאירים אותו בבית חולים לחולי נפש".

עיון חוזר בסעיף 5 בחוק – "נוכח פסיכיאטר מחוזי, כי חולה עלול לסכן את עצמו, או את הזולת, חייב הוא להורות בכתב שהחולה יאושפז בבית החולים" – מעלה מספר שאלות. עו"ד מרק לוי: החוק מגדיר חולה נפש, כמי שסובל ממחלת נפש, אך לא מגדיר מהי מחלת נפש.

הוא מביא כדוגמה את מחקרו המפורסם של רוזנהאן, פסיכיאטר אמריקני, מ־1973: קבוצת סטודנטים העמידו פנים שהם חולי נפש. הם טענו שהם שומעים קולות, ואושפזו מיד באיבחון – סכיזופרניה. אחרי שאושפזו הפסיקו להתלונן, אבל לא שיחררו אותם. מי שהבחין שהם בריאים, היו דווקא חולי הנפש האמיתיים.

"המסקנה היא, שההסתכלות בבית חולים פסיכיאטרי לא יכולה להיות מדוייקת, ולא תמיד נכונה. גם בן אדם נורמאלי, אם יאושפז בבית חולים לחולי נפש, בין משוגעים ומסוממים, יגיב באופן שונה מהרגיל".

ד"ר זוהר, ממלא מקום הפסיכיאטר המחוזי, מתייחס לדוגמה זו כאל קריזה בלבד: "גם אדם בריא יכול להשתגע בבית משוגעים? שטויות. מי שלא משוגע, לא משתגע. עובדה, 'האנס העדין' ישב אצלנו באברבנאל שבועות ארוכים, שיחק את המשוגע ולא השתגע. או 'מזריק הנפט', שגם הוא ישב אצלנו, ולא השתגע".

ד"ר זוהר מדגיש, שבאישפוז כפוי ראשון "נזהרים מאוד ובודקים שוב ושוב עד שמוציאים הוראת אישפוז". לדבריו, גם באישפוזים חוזרים המסננת מאוד דקה, כך שלא ייתכן שאדם שאינו חולה, יאושפז.

ד"ר זוהר: "הוראת האישפוז היא בסך הכל הוראת הבאה לבית חולים. משהובא החולה, הוא נבדק שוב על ידי רופא בכיר, והוא יכול להעלות ספקות בקשר להוראת האישפוז. יש גם הטוענים, שבני המשפחה שיחדו את הרופא. אפשר לשחד רופא אחד, אבל אי אפשר לשחד צוות שלם".

ד"ר עמי לוי, פסיכיאטר, אומר שאומנם כמעט ולא יתכן שאדם בריא יאושפז, אולם הוא מרגיש שהביקורת חייבת להיות קפדנית וחריפות. הוא מביא מקרה של עולה חדש מאתיופיה, שהשתולל במרכז קליטה.

ד"ר לוי: "צריך לבדוק היטב אם האיש השתולל מפני שהוא חולה, או בגלל קשיי קליטה ופערים בין מושגי העולם שלו לבין המציאות הישראלית".

נקודה שנייה בחוק המעוררת שאלות היא מה פירוש "עלול לסכן את עצמו, או את זולתו"?

ד"ר דן שניט, מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב: "החוק לא מגדיר מהי אותה סכנה, ואיך אפשר להעריך עד כמה היא ממשית. הסיכוי לצפות מראש, שאדם יכול לעשות מעשה מסוכן, לעצמו או לאחרים, בטווח זמן ברור ומוגדר, הוא נמוך. איומים באלימות, או מחשבות התאבדות, לא [illegible] מנבאים את ההתנהגות האמיתית".

ד"ר זוהר: "חולה לא צריך לנסות להתאבד כדי שיאשפזו אותו. הוא יכול לסכן את עצמו גם בכך שירעב עד מוות. זה גם יכול להיות חולה במחלה קשה המסרב לקבל זריקות, כיוון שהוא שומע קול שאומר לו שהזריקות מורעלות. או מה עושים? משאירים אותו למות?"

עורך דין לוי: "יש חוסר איזון מפלה בהתייחסות לחולי נפש, לעומת תופעות חברתיות אחרות. זה נובע מאחר שיש לאנשים ממחלת נפש. בחוק הפלילי, [illegible] הוא שאדם חף מפשע כל עוד לא הפר את החוק, ולא פגע בזולת. כאן, מאשפזים אדם לפני שעשה מעשה שיזיק לציבור.

"ניקח עבריין מועד, שאינו חולה מבחינה פסיכיאטרית, שקיים את עונשו בכלא, וחוזר למגוריו שלו, על אף הסכנה הוודאית שהוא מהווה לציבור, אין עילה חוקית לשלול את חירותו".

ד.נ.: "יש מקרים של אלכוהוליסטים ומסוממים, שבשביל הירואין מסוגלים לרצוח או להיות אלימים. מדוע אותם לא מאשפזים אישפוז כפוי?"

גם המלה "נוכח" באותו סעיף 5 מעלה שאלות. האם פירושה, שאל משה חובב בתביעתו, שעל הפסיכיאטר המחוזי להיות נוכח בעצמו בעת בדיקת החולה לפני שהורה לאשפזו, או שעליו [illegible] על סמך עדויות של אחרים?

במציאות בשטח, אומר ד"ר עמי לוי, גם אם היה רוצה הפסיכיאטר המחוזי להיות נוכח בעת הבדיקה, הוא מוגבל ביותר. הפסיכיאטר המחוזי, בדרך כלל, גם מנהל בית חולים פסיכיאטרי ממשלתי. באופן מכני הוא לא יכול לבדוק את האנשים שהוא מורה לאשפזם. אין לו גם זמן [illegible], ובך אולי קשה לו לשלוט במתרחש בצורה ישירה.

ד"ר זוהר: "אני יכול לבדוק את האיש בעצמי, או לשלוח אנשים שלי, המייצגים אותי, אבל אני לא חייב. אני יכול להיווכח במצבם מבחינה תיאורתית". כך או כך, העירפול בניסוח מקנה לפסיכיאטר המחוזי סמכויות נרחבות.

משה חובב: "כשאדם נאשם במעשים יש עורך כסניגור, בקטיגור ובעדים, ואין הוא נשלח למאסר אלא אם הוכח מעבר לכל ספק שאומנם עבר את העבירה. ואילו אנשים שהוגדרו כחולי נפש, מאושפזים גם בגלל מחשבות שנראו לפסיכיאטר המחוזי כעלולות להיות מסוכנות. [illegible] קרובות הראיות המוצגות האלה לא על ידי החולה, אלא על ידי צד שלישי. במקרה שלי, על ידי אשתי".

שאלה: האם לא יכול להיווצר מצב שבסיכסוך בין בני זוג, או בין אחים, ידרוש האחר על האחר שהוא חולה נפש?

ד"ר זוהר: "אני מכיר חולה – את ההתנהגות שלו, ההסטוריה שלו, ואת המשפחה שלו – ויודע שאשתו בשום אופן לא אשה שרוצה להיפטר ממנו, ושלפי המסמכים מהעבר האדם הזה אושפז פעמים רבות נגד רצונו. והנה אשתו מטלפנת ומתארת תיאור קליני של התקף פסיכוטי. על סמך השיחה הזו, אני יכול להוציא הוראת אישפוז. ואם על סמך המקרה הקונקרטי הזה, מישהו יבוא וישפוט אותי – אז שישפוט אותי".

עורך דין לוי: "ד.נ., למשל, לא נחקר בצורה רצינית. אני מאמין למשפחה כשהם אומרים שהם באמת סבלו ממנו. ואני אפילו מוכן להאמין לרופאים שהוא באמת חולה. אך מה יקרה אם הרופאים טועים, ובני המשפחה לא הגישו את התלונות בתום לב?

"המקרה של ד.נ. מלמד, שאפשר לקחת אדם נורמלי, חף מפשע, שאינו מסוכן, ולעצור אותו במקום הכי נמוך כתל אביב. במדינה נאורה, צריך גם לתת לאנשים שהם לא נורמלים להסתובב, בתנאי שהם לא מזיקים. רצון של משפחה להשתחרר מנטל לא נעים, לא מספיק כדי לסגור אדם בבית משוגעים".

ד"ר זוהר מרגיש שהוא נמצא במלכוד קשה. כפסיכיאטר מחוזי, הוא מוצא עצמו מותקף משני כיוונים: על ידי הצלה שאושפז בעל כורחו, ועל ידי משפחות של חולי נפש, הטוענות נגדו שהוא מהסס מדי, ואינו מוציא צווי אישפוז מספיק מהר.

"אני מוצא עצמי מהלך על חבל דק. מה שלא אעשה, אני יכול להיכשל. והיו כבר דברים מעולם. ארנטל וגרודניקס היו חולי נפש, עם עבר של אישפוזים קודמים. אם ההורים של גרודניקס היו מתלוננים מבעוד מועד, אפשר היה למנוע את הרצח הנורא על ידי אישפוז כפוי".

ד"ר עמי לוי, מייצג גישה מפשרת בין שתי העמדות הקטביות, זו של עו"ד מרק לוי ושל ד"ר משה זוהר. הוא סבור שחוק האישפוז הכפוי, שנחקק ב־'55, היה חוק מתקדם בזמנו, "אולם מאז חלפו 30 שנה, והיום הוא מיושן".

כפתרון הוא מציע, שיהיו שופטים מיוחדים שיתמחו בתחום של אישפוז כפוי. "יהיו סניגור וקטגור, והשופט יקשיב ויחליט. רק הוא יוכל להורות על אישפוז. הוא אומנם יתייעץ בפסיכיאטר, אבל יתחשב גם בנימוקים אחרים, משפחתיים וסביבתיים".

בעייה נוספת מתעוררת, כשחולה הנפש יוצא לחופשי. הוא חוזר למציאות הקודמת, ואל אותם חיכוכים. אין מערכת המטפלת בשיקומו של חולה הנפש. אין מספיק [illegible], אין שיקום מקצועי מספיק. מה גם, שכעת הוא מסתובב [illegible] אות קין.

ד.נ.: "להיות מאושפז בבית חולים לחולי נפש, זו סטיגמה לכל החיים. נאמר שחולה טעות, ואושפז אדם שאינו חולה. בנוסף לחוויית האישפוז, שהיא חוויה טראומתית, מצביעים עליך ברחוב, מתלחשים מאחורי גבך".

"במקצועי אני עורך דין. בעבר, אושפזתי מרצוני. לאחר מכן – נגד רצוני. כבר 10 שנה אני מובטל. אף אחד לא רוצה להעסיק אדם שאושפז בבית חולים לחולי נפש".

[illegible]: "אחרי שיצאתי מבית החולים, התחבאתי בחושך שנים. פחדתי שידעו מזה, וחששתי לצאת עם בחורות. מה אעשה אם בחורה תגלה שהייתי מאושפז?"

כפתרון אפשרי ד"ר עמי לוי מציע, להפוך את הפסיכיאטריה בארץ ממוסדית לקהילתית. "אחרי שהחולה ישוחרר מבית החולים, לא יצטרך לחזור אל משפחתו ואל המציאות הקודמת, אלא יוכל לגור מחוץ לכותלי בית החולים עם עזרה מינימלית, כהוסטלים – מגורים מוגנים בקהילה".

ד"ר לוי גם מציע, לבטל את בית החולים לחולי נפש כיחידה עצמאית נפרדת, ולהפוך אותו באגף נוסף בבית חולים קיים. "זה יפחית את הסטיגמה. כשיודעים על מישהו שהיה באברבנאל, או [illegible], יש עליו אות קין. בסידור האלטרנטיבי, ידעו שהוא אושפז ב'בילינסון' או ב'איכילוב'".

צעדים ראשונים באישפוז הקהילתי בארץ הנהיג פרופ' יהודה פריד, במרפאה [illegible] ברמת חן. באחד הראיונות איתו אמר: "אישפוז כפוי הוא הפתרון הקל ביותר. לאנשים האלה יש מערכת צרכים [illegible]. וככך שאתה כולא אותם נגד רצונם, אתה רק [illegible] את הטראומה. השיטות שהנהגנו במרפאה מראות שאולי אפשר גם אחרת".

במקרים של חולי נפש קשים, אין ויכוח על הצורך באישפוז כפוי. המחלוקת מתעוררת לגבי מקרים קלים יותר, לגבי חולים שקטים, שהחיכוכים בינם לבין משפחתם מחזירים אותם לבית החולים

מי שלא משוגע, לא ישתגע. עובדה, "האנס העדין" ישב אצלנו באברבנאל שבועות ארוכים, שיחק משוגע, ולא השתגע

הצעות לשינוי החוק

מ־ז"ז הגישו 11 הצעות לשינוי בחוק לטיפול בחולי נפש. ח"כ יאיר צבאן נלחם על כך בעקביות. בין דרישותיו:

- ● אישפוז לצורך איבחון ומתן עזרה ראשונה, יותנה באישור של שני מומחים ולא של מומחה אחד, ויוגבל ל־5 ימים בלבד.
- ● אישפוז לצורך טיפול נמרץ יוגבל ל־30 יום, ויחייב הוראת אישפוז של הפסיכיאטר המחוזי. בינתיים, זה רק בגדר הצעות לשינוי בחוק.
- ● המשך טיפול לתקופת ביניים יתאפשר רק לגבי חולים מסוכנים, ורק באישור בית משפט השלום, וזה מקסימום לתקופה של 6 חודשים.
- ● המשך טיפול לזמן ממושך יתאפשר רק לגבי חולים המוגבלים באופן חמור ביותר, באישור של בית משפט, לתקופה של שנה.

איור: אלאן א. קובר

אישפוז כפוי. האם זה יכול לקרות גם לך?

צדק הוא כסף

עמנואל בר־קדמא

דוד ארנפלד, יהלומן מצליח, נכבש לצדק כפי שהוא מוצג על ידי השמאל הישראלי. את הפעולות ואת ההפגנות, את הכרוזים ואת ההפקות האמנותיות, בהן לא השתתף – מימן • ארנפלד, דמות מוזרה וגחמנית, כפי שהיא מצטיירת במלאות 10 שנים למותו

לפני עשר שנים, מת דוד ארנפלד. עמיתיו מבורסת היהלומים הספידו את מי שהיה הבעלים של מיפעלי „קרן אור" כיצרן, כסוחר וכיצואן מצטיין. אנשי השמאל, שגם הם הזילו דמעה ליד הקבר הטרי, איבדו את קרן האור שלהם. את האביר הנדיב של הקיים הצודק.

ארנפלד היה הרבה אנשים באיש אחד. כאשר ניסו לאחר את הקצוות בפשטנות של תקשורת תחת הכותרת „המיליונר האדום", או „היהלומן האדום", סמקו פניו מכעס. האיש הזה, גבה הקומה, בעל הסבר החמור תדיר, ככלל, לא עודד את זולתו להגדיר אותו או „לסכם" אותו. ובוודאי – לא להכיר.

רק מעטים יכולים לומר, או להיות סבורים, שהכירו אותו – וגם הם, את ציפורניהם תעקור, לא יסייעו בידך לחפור מעבר לעומק מסויים. הדעת נותנת, שקיים עוד רובד אחד, שקרן האור, זו שלנו, לא הגיעה עדיה.

דוד ארנפלד מת בדצמבר 1975. בן 46. חיים קצרים. מפליא איזו יריעה רחבה פורשת ההתבוננות בחייו של האיש. האיש חצה, באותה הליכה מיוחדת שמכריו ידעו להבחין מרחוק, טריטוריות עצומות. סיפורו נוגע בהרבה מאוד אנשים. הסיפור האישי, סיפורו כאיש עסקים ובעיקר – הסיפור הפוליטי. כי, ככל שהדברים נפרשים, נראה, שארנפלד היה, בראש וראשונה, ממוקד על העניין הפוליטי.

מישהו הגדיר אותו כ„אביר השמאל הישראלי". אני מתפתה יותר מדי בקלות למשפט בנוסח: „חניתו של האביר המודרני הוא העט, והשריון – פנקס צ'קים. חתימה נכונה, על הסכום הנכון, עם המוטב הנכון – יכולים להיות נשק קטלני עד מאוד". בלה בלה, בלה בלה, בלה בלה.

דוד ארנפלד לא היה רק נַשָק. הוא היה אביר. לוחם פעיל. אביר אמונה. אולי גם אביר אהבה. האיש נתן את ידו לדברים, מכיוון שהיו קרובים ללבו, לאהבתו, לחוש הצדק שלו. ואחר כך, רק אחר כך, לשכלו. והאיש לא יכול היה להתלונן על היעדר תאים אפורים. „אבחנה דקה מן הדקה", מצא אצלו ידידו הטוב, חיים הנגבי.

חיים הנגבי הוא רק אחד הידידים האלה. 46 השנים חוצים גלריה מפתיעה בהיקפה של דמויות. מן הימין ומן השמאל, נשים וגברים, יהודים וערבים. כולם אסירי תודה. מהילדים של כפר ערערה במשולש, שאת כיתות הלימוד שלהם עזר לשפץ, ועד למחזאי חנוך לוין, שהתיאטרון הסאטירי שלו נתמך בידי ארנפלד. מתנועות פוליטיות ועד לפועל יהלומים, שנזקק להלוואה ברגע קשה.

דוד ארנפלד הוא צעיר הצאצאים במשפחה של יוצאי הולנד. בבית קראו לו ארי. יש אח בכור, יהודה (ז'אנו), מהנדס בניו יורק. אחותו, מירי, פסיכולוגית, מתגוררת ברמת גן.

מקום הלידה קרוי סכווינגן, פרוור של האג, על שפת הים. מקום שהתגוררו בו הרבה יהודים, והרבה סוחרי יהלומים. גם האב, אלברט, היה סוחר יהלומים. לא גדול. גם פעיל בתנועה הציונית. שני ההורים הגיעו להולנד ממזרח אירופה. „אוסט־יודן", כלשונם המזלזלת קימעה של יהודי הולנד הוותיקים, שחלקם התיישבו בה בימי הביניים ואחרים – אחרי גירוש ספרד.

„אבל, יהדות הולנד היא יהדות קטנה, תרבותית ומלוכדת. ייקים בוואריאציה. הם קבוצת התייחסות מיוחדת", יעקב ארנון, מי שהיה מנכ"ל האוצר והיום מפעילי הרשימה המתקדמת לשלום, יהודי הולנדי ותיק, יכול לספסף את מיקטרתו ולחייך על ה„אוסט־יודן" האלה – אבל בהחלט יודע לאתר את הגנים המשותפים לו ולמשפחת ארנפלד.

איש עשיר, לא חבר המפלגה הקומוניסטית. חפרפרת אידיאלית – לפי ג'ון לה קארה...

אלברט ארנפלד, „ציוני ללא תנאי", כהגדרת ארנון, העלה את משפחתו ארצה ב־1936. בלי שום לחץ. כמה שנים טובות לפני שהנאצים חצו את גבולות הולנד. משפחת ארנון הגיעה ארצה רק ב־1948, אחרי שעברה את השואה בדרך הקשה.

לוא היינו צריכים למקם את ארנפלד האב במפה הפוליטית של היום, קרוב לוודאי שהיינו מוצאים אותו אי שם בין שינוי למפלגת המרכז החדשה. היה מקורבו הפוליטי וידידו של יהודי הולנדי אחר, הד"ר פרץ (פריץ) ברנשטיין, מי שהיה התרבותי והמתון במנהיגי הציונים הכלליים – אם־כי דווקא באותו פלג, שברבות הימים הפך להיות המפלגה הליבראלית בליכוד. ברנשטיין היה שר המסחר והתעשייה בממשלות ישראל הראשונות. משפחות ברנשטיין וארנפלד עלו יחד ארצה.

דוד ארנפלד גדל, כמתואר, כ„בית תרבותי, עם אם חזקה ואב בענננים". האם, בֶּלה, מתוארת כאשה חזקה, ביקורתית וסמכותית מאוד. האב, לעומת זאת, כאינטלקטואל, שלא תמיד היתה לו סבלנות לילדים. יעקב ארנון מייחס לאב, למרות עיסוקו הפרוזאי והבורגני, „נפש מהפכנית". כנראה, גם איש שיחה מבריק. „משורר בלי שיר", נשמעת הערה מהפינה.

כאן, בארץ, המשיך האב לעסוק ביהלומים. היה, בין היתר, ממייסדי בנק איגוד („פלסטיין קורפוריישן", במקור), הבנק שנועד לממן את התעשייה והסחר ביהלומים. תקופה מסויימת כיהן כמפקח על היהלומים, הן בתקופת המנדט והן בראשית ימי המדינה. ארנפלד וארנון פיתחו את שיטות הפיקוח על היהלומים הנהוגות עד היום.

„ילד מרדן", מתואר הנער שצמח עד מהרה לגובה. מילדות, חבר בצופים. הגיע עד לחברות בהנהגת התנועה. צופים, אבל לא ברימוי הפארווה המקובל. הילד המרדן, שעתיד היה ללכת, בבגרותו, עד הקצה הכי שמאלי, אהד בנערותו את האצ"ל. אולי גם היה בו חבר.

ידידו הטוב מנוער, ישראל אלכסנדר, זוכר, מכל מקום, שב־1947, הדביק דוד כרוזים של האצ"ל בתל־אביב. „מה שברור לי ממש", מוסיף אלכסנדר, „הוא, כי בבחירות לכנסת הראשונה, ב־1949, הצביע בעד תנועת החרות". באותה שנה, כיהן כשליח מטעם הצופים בהולנד. הוא לא הסתיר את השקפותיו הרביזיוניסטיות.

בזיג זאג אופייני אולי, אנחנו מוצאים את ארנפלד, זמן קצר לאחר מכן, בקיבוץ בית העמק. גם אלכסנדר היה שם. „ארנפלד היה מעמודי התווך של החברה הקיבוצית. זמן מה, היה מזכיר הקיבוץ".

– מרוע עזבו?

„ב־1951, היה המשבר הגדול של הפילוג בקיבוץ המאוחד. מפא"י – מפ"ם. כל הרקמה החברתית בבית העמק, התפרקה. עזבנו. אני יכול להוסיף ולומר, כי דוד, למרות שהרשים כגבר חסון, לא היה חזק בגופו. הוא חש, כי לא יוכל לעמוד לאורך זמן באורח חיים של עבודה פיזית".

יכול להיות, שזה גם מסביר את דחייתו המוחלטת כל סוג של אלימות פיזית. „הוא הגיב בתמהון אין קץ, כל אימת שהיה עד לאלימות, או שהופעלה אלימות נגדו. משל, לא תפס כי כך יכול אנשים לנהוג אלו כאלו", אומר ידידו בנפש, אחמד מסארווה, איש כפר ערערה.

„בשנות ה־60", מוסיף מסארווה ונזכר, „נסענו לאחד מאירועי המחאה בשטח תשע. הכפריים המקומיים קיבלו אתרעה של 72 שעות להתפנות. אנחנו באנו לעזור להם למסוק את זיתיהם בזמן ולא לאבד את היבול. בלילה, הגיעה המשטרה. האלות הונפו והמהלומות הומטרו. לעולם לא אשכח את הבעת התמיהה התהומית, שהיתה בעיניו".

ארנפלד נכנס בקלות לנעליו של יהלומן, הכיר את הנושא מהבית. העדיף את זה על לימודים באוניברסיטה. יחד עם קבוצה של פועלים, הקים קואופראטיב לייצור יהלומים בשם „קרן אור". הוא עצמו למד ביקוע יהלומים. השנה היא 1952. במשך הזמן, רכש ארנפלד מניות של חברים שביקשו לפרוש. חלקו, איפוא, היה גדול משל כל יתר חברי הקואופראטיב. הוא מתמנה מנכ"ל.

יש לו מישרד גדול בבורסת היהלומים. ארנפלד, חבר סינדיקאט היהלומים הבינלאומי בלונדון, מקבל תואר של ייצואן מצטיין. הנרי קיסינג'ר בא אל ארנפלד, כאשר ביקש לרכוש תכשיט ישראלי לרעייתו הטרייה אז, ננסי. נשיא הסינדיקאט, הארי אופנהיימר, השתתף כאן באירוע החגיגי, כאשר עקר „קרן אור" לבניין חדש, ברחוב אבא הלל ברמת גן.

„קרן אור" גדל בהתמדה. עסק בעל שלושה ראשים: ייצור יהלומים, סחר ביהלומים, תכשיטים. במשך השנים, נסגר בית החרושת. כיום, פועל „קרן אור" – בבעלות שונה לגמרי, של שווארץ ובניו – כעסק מסחרי בלבד.

מספר ישראל אלכסנדר: „משה שניצר, נשיא בורסת היהלומים, אמר פעם לארנפלד, כי היה רואה בו יורש, לולא שתי מיגבלות: ריעותיו הפוליטיות הבלתי מקובלות וגילו הצעיר". ומוסיף האיש בחיוך, „שניצר לא הזכיר, שארנפלד היה האיש המשלומפר ביותר בבורסה. לפעמים, אפילו במיכנסיים קצרים. לא אחת – ג'ינס, סוודר, באטלורס. מאוד לא בורגני".

אני מספר את הסיפור ליעקב ארנון. „שניצר", משיב ארנון בנצנוץ של משובה בעיניו, „מעולם לא הציע את נשיאות הבורסה לאף אחד, מלבד לשניצר. שניצר מתכוון להיות נשיא עד של הבורסה".

דוד ארנפלד נושא לאשה את צביה. לא להרבה זמן. אינדיווידואליסט. לא נישא שוב מעולם. היו לו, לעומת זאת, המון ידידים וחברים. ידידים בנפש – אחמד מסארווה וישראל אלכסנדר. ידיד אחר, חיים הנגבי, אומר: „היה דמות מורכבת ביחסי אנוש, שמר מרחק, אבל גם חיפש חברה. קצת קאפריסי". כמו שנראה, הגחמה, או הקאפריסה, היא חלק בלתי ניפרד מאישיותו.

זירת הפעילות הראשונה היתה שורת המתנדבים. שילוב של פעילות קהילתית והוראת עברית בישובי עולים וחשיפת שחיתויות. משם, לתנועת העולם הזה – כוח חדש. התקופה – אמצע שנות ה־60. אורי אבנרי רץ, ונבחר – לכנסת. לראשונה, מגיע השמאל הבלתי ממוסד אל זירת ההתמודדות הפרלמנטארית.

חיים הנגבי, גם הוא פעיל בתנועה, אומר: „בתנועת העולם הזה היו שלושה זרמים. הפעולה השמית, תנועה רעיונית. שרגלה בהשתלבות במרחב (אבנרי עם קבוצה של חברים); אנשי שמאל, כמוני, ממצפן, משי"ח ומתנועות אחרות – ואנשים שניתן להגדירם כאנשי־מרכז בעלי־רצון. מעין ד"שניקים מוקדמים.

„ארנפלד נימנה עם הקבוצה השלישית. יותר באתיקה מאשר באידיאולוגיה. אני בטוח, שפעילותו, לפחות בראשיתה, נבעה ממניעים הגשיים של תחושת צדק. מאשר מנימוקים אידיאולוגיים. אף כי", מוסיף הנגבי, „ארנפלד התגלה אחר כך כארם בעל חושים פוליטיים מחודדים ביותר. היו לו אנטנות גבוהות יותר מאשר לרוכב".

היה לו שכל חד. לפעמים, היה מצטרף לחבורה המתלבטת כבר כמה שעות באיזשהו עניין, היה מאזין קצת, ומציע את הפתרון שלו. „כל העסק היה מתבהר", אומר הנגבי. „ולפעמים בכיוון שאיש לא העלה בדעתו".

משוגע לחדשות. לא זז מהטראנזיסטור. מסוגל היה לצלצל מכל מקום, משרד ומוסקבה בכלל זה, כדי לשמוע מה היה.

דני טרץ': לממן מהפכה שלמה

דוד ארנפלד התחיל לעזור לתנוך לוין אחרי שראה את „את, אני והמלחמה הבאה", מייד אחרי מלחמת ששת הימים.

„הוא בא", מספר דני טרץ', מי שניהל את ההפקה, „כמעט בסוף קיומה של ההצגה. אבל, סיפרנו לו על התוכנית להעלות את 'קטשאפ'. הוא פתח לנו חשבון עד לגובה של 45 אלף ל"י, בערכים של סוף 1968. בכסף הזה שכרנו חלל בהירקון פינת פרישמן, והעלינו את ההצגה. ארנפלד היה שותף. כאשר נותרה ההצגה עם גרעון של 7,500 ל"י, ארנפלד כיסה אותו. הוא בא עשרות פעמים לראות את ההצגה.

„בשלב מסויים", מוסיף טרץ', „הסכים לקנות לנו אולם. שמנו עין על אולם, שהפך אחר כך למרתף החנות הגדולה של שניידנק, בדיזנגוף גורדון. בשלב מסויים, נסוג. הוא טען, שבכסף הזה – 100 אלף לירות של אז – הוא יכול לממן מהפיכה שלמה ולא רק תיאטרון.

„כאשר הוריד הקאמרי את 'מלכת האמבטיה', היה מוכן לממן את המשך הריצה. אבל השחקנים לא רצו. לבסוף, מימן את התקליט של ההצגה. היה מוכן לממן גם את 'שיץ', אבל גם תיאטרון חיפה רצה את ההצגה. הוא נעלב קשות".

דני טרץ' קיים קשרים רצופים עם ארנפלד במשך תקופה ממושכת. „אני לא יכול להגיד שאני מכיר אותו", הוא אומר. „אומנם, בא למסיבות, שתה (הוא לא ידע לשתות, השתכר מהר) ושמח. אבל הוא שמר את עצמו לעצמו".

סיפור ידידותם של ארנפלד ושל אחמד מסארווה, כיום חבר מועצת ערערה, נשמע כמעין דוד ויונתן מודרנים

דוד ארנפלד. בגיל 46, מת. ואת חייו הקצרים תורמים גלריה מפתיעה בהיקפה של דמויות מן הימין ומן השמאל, נשים וגברים, יהודים וערבים. כולם אסירי תודה

תצלומים: רחל הירש

במשפחה של סוחרי יהלומים יוצאי הולנד, ייקים בווריאציה. ארנפלד האב, אינטלקטואל, "ציוני ללא תנאי", העלה את משפחתו ב־1936, לפני הכל • דוד ארנפלד, בדרך לגדה השמאלית, עבר דרך הצופים, האצ"ל, הקיבוץ, המשטר החדש, העולם הזה

[illegible] ההפרדות.

קשה לכתוב, בלי לטעות, את ההיסטוריה של השמאל הישראלי הבלתי ממוסד בשניים או בשלושת העשורים האחרונים. צריך פינצטה בשביל לעלוף את כל הרסיסים האלה. על חלק מהם, לא ניתן להסתכל בעין בלתי מזויינת. הם גם קטנים, וגם, צ'יק, נגמרים ו או מתפצלים, לפני שאמרת ג'יק רובינסון. גופים זעירים, מיקרוסקופיים, שנעים במהירות על אורית. קטן, הרבה, מהר.

לפעמים, אלו הן התרחשויות סביב שולחן בבית קפה, על מיסבי כרים בדירות סטודנטים או בקמפוס של אוניברסיטה. התא המהפכני הוא גם התנועה כולה. תנועות המחזיקות מעמד שעות. חצי שולחן בבית קפה מתפלג ומקים תנועה חדשה. לפעמים, מתאחד שולחן בבית־קפה תל אביבי עם שולחן בירושלים, על מנת, כעבור ימים או שבועות, לשוב ולהתפלג. העילה, לרוב, מקף בכתבי הקודש הארונים. כאשר לציונות – תמצא גוני־השקפה שונים. יש גופים ציוניים ממש, כאלה שמגמגמים בעניין הזה ויש צבעים שונים של אנטי.

במקרים מועטים יחסית, כמו העולם הזה – כוח חדש, או מוקד (שהפך לשל"י) , או התנועה לזכויות־האזרח (ר"ץ, שהתאחדה לאחרונה עם של"י), או, לאחרונה, הרשימה המתקדמת לשלום (הקבוצה היהודית בגוף יהודי ערבי זה קרוייה אלטרנאטיבה) – הגיע "המידבר הפוליטי" של השמאל הישראלי לייצוג פרלמנטרי.

אבל, גם באשר למושג שמאל יש בילבול. בעולם, שמאל מזוהה עם השקפה חברתית כלכלית. סוציאליזם ומלחמת מעמדות. אצלנו על כל יונה, על כל מי שבעד פשרה טריטוריאלית, או בעד הגדרה עצמית לעם הפלסטיני, מודבקת תווית של שמאל. לפעמים, תוך מחאה מצד שורה ארוכה של "שמאלנים בעל כורחם". אורי אבנרי, למשל, מעולם לא הגדיר את עצמו כסוציאליסט.

כלום ארנפלד היה שמאל שמאלי? "הוא הלך והשמאיל", אומר הנגבי. "סופו, שתמך בלעדית במצפן. הוא הביט על הסוציאליזם במימד־העתיד".

"כל פועל וכל עובד ב'קרן אור' יכול היה לפנות אליו בכל עניין וללא שום חציצה", אומר ישראל אלכסנדר.

מצפן, היום במידה רבה היסטוריה, היה גוף שהאריך ימים, יחסית לשמאל הבלתי ממוסד. מצפן, ביסודו, הוקם בהתארגנות של אינטלקטואלים אנטי סטאליניסטיים, רובם פורשי מק"י. אחת הריאקציות של גילויי הוועידה ה־20 של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית על פשעי סטאלין. לימים, נתגבשה אידיאולוגיה טרוצקיסטית.

בהתחלה, היתה נגיעה מישנית לסכסוך היהודי ערבי. רק אחר כך, בעיקר אחרי מלחמת ששת הימים, נוסחו עיקרי ההשקפות – בעד זכות ההגדרה העצמית לעם הפלסטיני, בעד דה ציוניזציה של מדינת ישראל, בעד, אם ניתן, מדינה דו לאומית בעלת אופי חילוני.

מימד בינלאומי מיוחד הוסיפו לתנועה חברים, חלקם פרופסורים ומרצים, שיצאו לארצות שונות, בעיקר, לבריטניה וצרפת. מיקצת אנשים אלה תפסו קתדראות באוניברסיטאות חשובות במקומותיהם. בהקשר זה, כדאי להזכיר שמות כמו ד"ר משה מחובר, שמעון צבר, אלי נוסכאום, עקיבא אור, דינה הכט ואחרים.

אם מצפן היתה רחוקה מהקונצנזוס הציוני, יותר רחוק ממנה היו רק קבוצות של שוליים סהרוריים – וקבוצת הריגול היהודית הערבית של דאוד טורקי ואודי אדיב.

דוד ארנפלד לא היה חבר מצפן. מקורב. תרם להם הרבה כספים. לרכוש 50 אלף ל"י, שנידרשו כפיקדון, כאשר מצפן החליטה פעם אחת לגשת לבחירות. הוא גם הירבה להסתובב עם אנשי מצפן. "אינני חבר מצפן", אמר לישראל אלכסנדר, "אבל אני רוצה לעזור לקולם להישמע".

אני מחזיק בידי כרטיס עיתונאי על־שם דוד אורי ארנפלד, מטעם כתב העת "מצפן". מספר חיים הנגבי, מי שהיה עורך העיתון: "דוד רצה להיות נוכח באחת מוועידות ג'נבה בעניייני המזרח התיכון. היה זקוק לכרטיס עיתונאי, ופנה אלי. מי אצלנו חשב אז על כרטיסי עיתונאי? ואם חשבנו – מניין הכסף? כמה זה צריך לעלות? הוא שאל. קיבל תשובה, וחתם על צ'ק. הוצאנו כרטיס עיתונאי, וארנפלד נכח באותה ועידה שביקש".

היו לו מכרים רבים בגדה המערבית. ברמאללה ובאל בירה, בעיקר. אהב לבוא לעכו. לפעמים, היה עוקץ אותו ג'וק פתאומי "צא, ניסע". היו לו קשרים מכל ... עם עסקים.

מספר חבר:

"יום אחד, אנחנו נוסעים לרמאללה. הזמן: ספטמבר 1970. מה שמכונה ספטמבר השחור. מגיעים. נכנסים לווילה מפוארת. משפחה אמידה, אבל הדאגה והחרדה מרחפות באוויר. ארנפלד מתקבל כמו מלך.

"איך הבן?", שואל ארנפלד.

"לא יודעים", משיבים, "אין שום ידיעות".

באותם ימים, נקטלו אלפי פלסטינים בידי הלגיון הערבי.

כאשר יצאו, שאל הידיד את ארנפלד: "מה יש לך עם האנשים הללו?"

"עסקים", השיב.

"אתה?!"

ואז, נפרש סיפור. אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר נפתחו אפשרויות של ייצוא, בצורה זו או אחרת, למדינות ערב – היו גם היהלומנים בתמונה. התברר, כי לא כולם החילו על המסחר הזה את האתיקות החמורות שלהם; את הכלל שתקיעת כף ואמירת "מזל וברכה" הם הוכחה לעיסקה כשרה. הגיעו ארצה תלונות על רמאויות והונאה בממדים שהדאיגו את שר האוצר, פנחס ספיר, שידע על קשריו של ארנפלד בגדה, פנה אליו "לעשות משהו".

או.קיי., אמר. הוא סבר, שהפגמים יתוקנו על־ידי עצם מעורבותו, נקנה מידה גדול ובאמות מידה של הגינות מוחלטת. בנה של המשפחה ההיא מרמאללה יצא אל מעבר לירדן עם משלוח של יהלומים. והנה, אין שומעים ממנו כלום.

והיו הנסיעות למוסקבה. ארנפלד היה מיודד גם עם אנשי רק"ח, בעיקר עם הרופא עווי בורנשטיין ועם משה אמפי, בעל מערכת עסקים עם הגוש המזרחי. עד, מהרה, הניבה ההיכרות את הנסיעה הראשונה.

אחרי שחזר, נשאל: מה ראית?

"כלום. ישבנו באולם, סביב שולחן גדול ועשינו עסקים. מצד אחד אני, ומולי אשה ושני גברים שהתלחשו כל הזמן. כל כמה זמן, הביאו אוכל ושתייה".

אחר־כך היתה עוד נסיעה אחת.

"אתה חושב, שהיה סוכן סובייטי" אני. שואל ספק בצחוק את אחד הידידים.

"אתה יודע מהו לפי ג'ון לה קארה, זה בול. איש עשיר, לא חבר המפלגה הקומוניסטית, חפרפרת אידיאלית. אבל, מצד שני, מה כבר יכול היה למכור להם. מה הוא כבר ידע. אחרי הכל, ארנפלד לא ישב בצמתים בהם ישב ישראל בר. יכול להיות, שהרוסים קיימו עימו שיחות כלליות, והוא נידב להם אבחונים והערכות, בראייתו האישית".

בליל הסדר, מצלצל פעמון הדלת בביתם של אילנה וחיים הנגבי. דוד, שהיה אמור להיות במוסקבה, עומד בדלת. הביא קאוויאר ומצות. למה מצות? "ממוסקבה", אמר, "תשובה לכל מי שאומר שאין שם מצות".

הוא היה מגיע לבית משפחת הנגבי כמעט כל יום שישי. פותח את המקרר, שואל מה יש לאכול. פותח את הטלוויזיה. במלחמת יום הכיפורים לא שלף את האוזנייה יום ולילה. צילצל עשרות פעמים ביום בשביל לשמוע מה חדש.

פעם, הוזמן הנגבי לבוא אל יצחקי. יצחקי הוא אחד מטכנאיי התקשורת המעולים והמוכרים בתל אביב. איש לח"י, שנעצר בידי הבריטים יחד עם השדרנית גאולה כהן. גם חכר טוב של נתן ילין מור המנוח. עם פתק מילין מור וגרא, בכינויו המחתרתי), יצחקי היה ממלא כמעט כל בקשה.

ארנלפד (קיצוני מימין) בהפגנה של מצפן, 1974. לידו, אילנה וחיים הנגבי ואברהם ברדוגו, איש הפנתרים. מצפן, ביסודו, הוקם כהתארגנות של אינטלקטואלים אנטי סטליניסטים, רובם פורשי מק"י

הנגבי ירו, איפוא, אל יצחקי. הטכנאי הצביע על מקלט טלוויזיה חדש שעמד שם. "תחתום", אמר, "וקח שטר בעלות".

– מה זה?

"קח ואל תדבר", אמר יצחקי.

"ובכל זאת?"

"שמע, אם האנגלים לא הצליחו להוציא ממני דברים, אתה תצליח?"

הנגבי היסס, אבל לקח. כמה יכול אדם לבדוק שיניו של סוס, שקיבל במתנה. גם ארנפלד הכחיש, כמובן, כי הוא שלח את הטלוויזיה.

בפעם אחרת, מגיעה כורסת־עור עמוקה ונוחה. ארנפלד מודה, שהוא שלח. עשה רמונט במישרד, וזה מה שנשאר. במקום לזרוק. גם את הטלוויזיה נתן ארנפלד. יצחקי הודה בזה רק אחרי מותו.

זה היה ארנפלד.

והיה אחמר. אחמד מסארווה. סיפור ידידותם של דוד ואחמד נשמע כמעין דוד ויונתן מודרניים. אחים. ויותר מזה. המון אהבה ומסירות. סיפור של הרבה שנים. עד מוות.

אחמד הוא חניך השומר הצעיר. בגיל 14 הלך לקיבוץ, וישב שש שנים בגעש וביקום.

אחרי הקיבוץ, בא העירה, להיות פעיל בין הפועלים הערביים, שבאו בשנות ה־60 לעבוד ברפתות של נחלת יצחק. לפרנסתו, עבד על טרקטור. אחמד התגורר, עם עוד עשרה פועלים בחדר אחד, בצריף. זו היתה המציאות, עליה בנה הבימאי רם לוי את הסרט "אני אחמד", שעניינו תלאותיו של צעיר ערבי בעיר עברית. ארנפלד מימן את הסרט ומסארווה היה השחקן.

אחמד הכיר את ארנפלד באמצעות מכר משותף, העיתונאי יגאל לביב.

בעידודו של ארנפלד, הוסיף אחמד ללמוד. בשלב מסויים, הציע לו לעבוד במיפעל, ב"קרן אור". אחרי שלמד מה זה יהלומים, והופגש עם מי שהיה שותף ב"קרן אור", גרישה ארד – בעלה של הציירת אסתר פרץ ארד, שאת ציוריה אהב דוד מאוד – בא אחמד למפעל. הוא בא, והפועלים פתחו בשביתה. לא רצו ערבי. כהניזם לפני כהנא. ארנפלד היה מוכן ללכת עד סגירת המפעל על העניין הזה.

לבסוף, נתרצו. אחמד היה לידידם הטוב של רבים מהפועלים ששבתו נגדו.

ביתו של אחמד בערערה הפך להיות ביתו השני. השתלב במשפחה. אם כי, מחמת אופיו האינדיבידואליסטי, לא היתה זו תמיד השתלבות קלה. אם ערבייה, כמו אם יהודייה, לא הבינה בדיוק מדוע יעדיף אורח לסעוד בעצמו ולא, כנהוג, אצל השולחן המשפחתי. אחמד, זמן מה, התגורר בדירתו של ארנפלד בתל אביב.

פעם, ביקשו שני נערים מערערה לברוח ללבנון. מפחד, אחרי פאשלה בבית הספר. המשטרה תפסה אותם. ארנפלד סייע לשיחרורם בערבות ואחר־כך סיפק את ההגנה המשפטית, שהביאה לזיכויים. הוא גם התכוון להקים מלטשת יהלומים בערערה, אבל המימשל הצבאי הכשיל את התוכנית.

להלווייתו הגיעו מערערה אוטובוס ועשר מוניות.

כאשר חלה ארנפלד, היה אחמד מסארווה בגרמניה. הוא בא מייד. הישר מנמל התעופה לבית החולים. לא אמר שלום בבית. דוד, שכבר היה מרורדר למדי, סמך רק על אחמד שיסנן לו את התרופות. כלום ידע, שהוא הולך למות? כנראה שכן. בעיקר, אחרי ששיערו נשר עקב הטיפול הכימו תראפי. תחילה התעוור בעין אחת. אחר־כך בשנייה. "אתם יודעים שאינכם יכולים להועיל כלום. מדוע אתם מנסים להשלות אותי?", אמר לרופאיו, שביקשו לערוך ניתוח נסיוני להשבה, ולוא זמנית, של מאור עיניו.

אחמד, היום בן 46, חבר מועצת ערערה. לפרנסתו, הוא עוסק כסוחר של רהיטים לבתי ספר ובביטוח. אני מאזין לעברית חיפהפיה שלו, ומצר בפעם המאה אלף על איפה פיספסנו.

האמין ברטוריקה של הקיבוץ ומפ"ם. ביקש, עם חברים, להקים ישוב ערבי של השומר הצעיר. האמין בהם. היום הוא ציני. פעם אמר צביעות, עכשיו כבר לא אומר כלום. "הם אף פעם לא התכוונו למה שהם הטיפו". פעם, היה מסארווה תמים עד כדי אמונה, שמפ"ם תסייע סיוע של ממש לישוב ערבי. "ההיפך הוא הנכון", אומר מסארווה. "מפ"ם לא רק לא עזרה – היא הכשילה". הנסיון הזה, פלוס עוד כמה פרקים של התנסות ישראלית, שינו כליל את השקפת עולמו. איתן לו, היום, שום אמונה בסיכוי של אינטגראציה, על בסיס של שיוויון בין שני העמים היושבים במדינת ישראל.

ארנפלד, כאמור, מת לפני עשר שנים. עוד לא אמרתי עליו שום דבר. איש פעולה שלא ידע מעולם לנוח. רק בחוץ לארץ, נח במלון חמישה כוכבים. רק שם ידעת, שהוא עשיר. וגם שם לא נשאר הרבה. מיהר לחזור. התחושות חסרו לו. היה חייב לדעת מה קורה.

פאטריוט בקרבו פנימה. קרא שירים, ספרות פוליטית, ספרי מתח. אהב את ויליאם לוקוס ושירי ארץ ישראל. גם את בק והונדרדוואסר, קולנוע ותיאטרון. הרבה סרטי מתח. דחה וקירב אנשים. חבר לחברים. מלה זו מלה. כועס, כשמלת הזולת אינה מלה. הילווה בכיף, אבל כעס כאשר מועד הפרעון לא כובד. איש עם חרדות גדולות ונחמות גדולות.

ועוד לא אמרתי עליו שום דבר.

משוגע לחדשות. היה מסוגל לצלצל מכל מקום בעולם, כדי לשמוע מה היה ב"מבט"

הכה את המומחה

מכיוון שהצטברו על שולחני המון פניות פחות או יותר חוזרות על עצמן, מאוחזים הבטוחים שיש לי בכיס השמאלי פתרונות לכל העניינים – אנצל את הפגישה הפעם לתשובות, וככה לא נקמס את המוניטין. מוניטין זה דבר מאוד חשוב, ביחוד כשהוא לא תואם את המציאות.

כתמים – איך ייצא

איך להסיר כתמי דאודורנט, דשא, טשולנט, יזע ודמעות – אני לא עונה לכל השאלות האלה, בגלל שמישהי כבר ענתה על זה הרבה יותר יסודי ויעיל – קוראים לספר „איך לנקות הכל", מאת אלמה מור, יצא בהוצאת „ידיעות אחרונות". וחבה אצל כל לכלכן במדף. בעמ' 11 יש רשימת כימיקלים לצורך ניקוי מיקצועי, וכאן המקום לספר איפה קונים אותם: „תמורז" רח' הרכבת 22 (בית הדר) תחנה מרכזית, ת"א. ו„אינדיקטור" לילנבלום 40 ת"א.

זו ההזדמנות גם להזכיר מה סיפרה חברה גדולה למוצרי ניקוי לגורית אחד: שעקרת הבית הישראלית אינה נוהגת לקרוא בקפידה את הוראות השימוש שעל אריזות מוצרי הניקוי. היא, למשל, שמה יותר אבקת כביסה משכתוב, כי היא בטוחה שכך נקי יותר. אבל זו טעות. זה לא רק עלול לקלקל את המכונה. הבגדים יוצאים קשים מאבקה מרובה מדי שלא נשטפת כיאות גם אחרי הרבה שטיפות.

היא גם נוהגת לערבב אקונומיקה עם אבקת הכביסה במכונה, ובסוגי אבקות מסויימות התערובת יוצרת גז ממש רעיל.

היא לא מערבבת כף משחת כלים בכוס מים כמומלץ על האריזה, אלא טובלת את הספוגית ישר במישחה. זה לא רק גורם לבזבוז, אלא גם מביא את הידיים במגע עם חומר חריף מדי.

כמו כן היא מתריסה על הנוהג הנפסד לערבב חומר לשטיפת רצפות עם אקונומיקה. לו היה הצירוף יעיל, היו מייצרים אותו בצורה כזאת כבר בבית החרושת.

שווה לזכור.

כתמים – איך שלא ייצא

לכל החוברים שקנו במוזרי מציאה בירושלים המזרחית שטיחים שלא מפסיקים לדמם צבע על כל מה שבא איתם במגע – אלמנטרי ווטסון, פשוט מאוד.

ב„דפי זהב", תחת הערך „צרכי ציור", לבדוק טלפונית בחנויות אם יש חומר שקרוי „פיקסטיב". הוא מיועד לריסוס על רישומי פחם לקיבוע סופי.

לקנות הרבה. אין מה לעשות. השכבות שמוסכנות על השטיח תתיאר עכשיו. שתכים לבקבוק קטן. (יש מיכל מצוין למטרה זו. מוכרים בתוכו חומר לניקוי וזלוגות מתוצרת הארץ).

ובכן, מוציאים את שטיח הקשה בעזן זהה לחמר, ומתחילים לרסס אותו יסודי יסודי מצד אחד, משתלייבש, עושים אותו דבר בצד שני. לא נושמים את אדי הפיקסטיב הנה.

האלים על הפטילה כמה פעמים, תוך הקפדה שהרטיבות של החומר תחלחל היטב בין סיבי השטיח. זה מובן, כאשר אחרי ייבוש שיכבת הפיקסטיב משפשפים את השטיח בין אגודל ואצבע, ולא יורד שום צבע.

למהדרין, מומלץ לרסס גם שיכבה של „סנו גארד", שהוא סיליקון נוזלי, ואחרי ייבושו הוא מצפה את העצם המרוסס בשכבה בלתי נראית, הדוחה מים.

ריח המור

מה עושים נגד ריח שתן שדבק בשרותים למרות כל הניקיים.

ראשית, מה לא עושים. לא מנקים את הריח הזה עם כל הדטרגנטים המקובלים בשוק, כי הם מצליחים רק להצחיק אותו.

יש לריח הזה תכונות של דבק אפוקסי משוכח, ובכל זאת יש תקנה: תחילה יש להרחיק מאסלת השרותים את האבנית, מישקע הסידן מהמים, שאוגר את הריח. על המדפים במרכזי השיווק, ליד בקבוקי האקונומיקה נמכרת, חומצה מדוללת לצרכים ביתיים (חומצת מלח בריכוז של 10%). לשאוב עם כוס פלסטיק חד פעמית את המים מהאסלה, ועם כפפות וברזלית לשפשף את האבנית בחומצה.

כשהאמאיל נקי מאבנית, להכניס לפעולה את הדבר הכי אפקטיבי נגד ריח שתן: אקונומיקה. עוברים עם סמרטוט מסוג חומר, ומשאירים את האסלה – רצפות פנים וחוץ, וגם את ריצפת השרותים – עם האקונומיקה עליהם עשרים דקות לפני שמנגבים ושוטפים.

להיזהר מנתזים, שמכהירים כל בגד שבא עם זה במגע!

בצורה כזאת, מסירים עם מטלית טבולה באקונומיקה את הריח הלארנעים מכל חומר שיכול לשאת כלוה, שעונית של מרטיבי לילה וכריות מושב של גבים. זאת, בתנאי שהריח לא הספיק „לחלחל" לתוך החומר ולהתקבע בו.

המרץ אשר על הבית צריך לזכור לחזור על הטיפול מפעם לפעם, כי שום דבר אינו לנצח חוץ מהצרות.

ונגד ריח עוד יותר חמור

דשתן עוזא רגן שלה מכנס שהשוויצרים מיישמים כבר מאות שנים באחריות. בלי מסדפי אוויר, בלי מרססים הורסי אקלוגיה ובלי שואבי אוויר יקרים ומרעישים – משום פשוט, וכו נר וגפרורים.

מוליקים את הנר לשלוש דקות, ומכבים אותו

בעיות של חקלאים

בגלל עבודות השדה, הגרביים מתכסים בקוצים ובמיני עשבים רוקרניים, שלא נשטפים גם לאחר שרשרת של כביסות במכונה. הקוצניות של הגרביים מטרידה נוראות, והן הופכות בהכרח לחד פעמיות. נו, כותבים לי, זרעי איזו עצה.

אז ככה. זוכרים את השרוולים השחורים שהיו לובשים הלבלרים של פעם על אמות הידיים, כדי שלא ללכלך את שרוולי החולצה מהדיו זהו. מחזירים אותם לשרות, בהסבה מיקצועית. תופרים „מרזבים" מברזנט דק ורחב, ואת שני פתחי הגליל מכווצים בעזרת סרט גומי מושחל.

את הברזנטים הרחבים האלה (רחבים עד כדי נוחיות לבישה והסרה כשהנעל כבר על הרגל) לא טורחים לכבס. אם כבר נדבק על זה משהו, וברזנט זה לא חומר חברותי, שישאר שם.

וריאציה עצלנית זה פשוט להקריב זוג גרביים עבה, אותו גוזרים מצד האצבעות ויוצרים לו פתח גדול. משם מכניסים את הרגל המגורבת עם הנעל, ושכל הקוצים ידבקו אל השיכבה הזו. בערב סוחבים את זה מצד פתח האצבעות, מושכים ישר, חלק, ומניחים בצד ללבישה מחודשת למחרת.

להקפיד ללבוש את זה „ישר" בלי שזה יתגלגל, כי אז הקוצים יידבקו לצד הקרוב לגרב ה„אמיתית". אם זה זוג עבה באמת, הקוצים לא יגיעו.

ושיא האילתור זה פשוט לגזור חור באחת הפינות של שקית ניילון מהמין הלא מרשרש. להכניס דרכה את הרגל המגורבת. להעלות את השקית עד עצם הקרסול. שם לסגור יפה את שרוכי נעל העבודה הגבוהה, ואת שולי השקית לקפל לתוך הגרביים. זה יוצר להם מעיל גשם מושלם ולא הדיר.

פרי שלא מתקלף

בגננו עץ אשכוליות לא גוזם, שמצמיח פירות קטנים, טעימים מאוד אך קשים מאוד מאוד לקילוף. מבקשים מתכון קילוף.

למה לכם מתכון קילוף. קחו מתכון אכילה. כל נגס כזה חוצים בסכין לשניים, וכל חצי חוצים שוב לשניים. מתקבלים ארבעה פלחים, ולמרות שאמא שלי אומרים שרק הילדים חייבים אוכלים ככה, כל פלח הופך בזאת מתאים לאכילה בנגיסה אחת.

אם מאוד מאוד בעניין פינוקים, אפשר לשחרר את הקליפה במגע סכין קל בכל קרקעית פלח. אוכלים כך כל פרי הדר שקשה לקילוף.

ליולדות בלבד

לכל הבנות שפנו – מה עושים שלא יישרוף כל כך בזמן מתן שתן – זה באמת מיטרד קשה שכמעט אף אחת לא מלמדת איך להתמודד איתו. הפיתרון כל כך פשוט וכל

קצפת נוקשה

איך? איך בקונדיטוריות יוצאת להם כזו קצפת חזקה, ובבית צריך להסתפק במשהו הרבה יותר רך, שלא לומר איך לפעמים זה מידרדר אפילו עד דרגת נוזלי, עם קצת מים בירכתיים.

ביקשתי את הקונדיטור ברוך שרמן מבעלי „עידית", שפעם אחת ולתמיד יגלה לי את הסוד. מה הם מוסיפים ריה לייצב את העסק, הן לא ייתכן שמשמנת זהה ייצא לאורחים דייסות ולקונדיטורים תלוליות מבטון.

אז ככה:

יש לצנן את שקית הקצפת במקרר, אבל רק עד שיתקבל קרום דק קפוא, לא יותר! אם מקפיאים לגמרי, אי אפשר להקציף, כי תהליך הקפיאה מפרק את האמולסיה. ניתן להציל אותה רק ע"י הרתחתה מחדש, וצינונה במקרר ל־24 שעות. ובכן, צריך להקפיא עד יצירת קרום קפוא, וככה, עם גבישי קרח להקציף.

מתקבלת קצפת חזקה כמו האמפייר סטייט בילדינג. הקצפת שומנית מאוד, וכמו כל שומן היא קשה יותר בקור ומתרככת בחום. ומכיוון שהמירקם של הקצפת בנוי מאוויר כלוא בחללים זעירים, שהדפנות שלהם הן חומר שמנת הקצפת, הרי ככל שהדופן של כל חלל מוצקה יותר (בגלל השומן הקר והקשה), כך הקציפה כולה מוצקה יותר בסופו של דבר.

יש לצנן בפריזר גם את החלק המקציף, ולקחת בחשבון שבקיץ הטמפרטורה במיטבח מגיעה לגבהים מסחררים, וכל אלה עובדות שמפריעות לחוזק הקציפה. ובכן, לא רק לצנן מאוד, ממש רגע להקפיא! זה עובד שיגעון!

כך לא יזיע, ממש בלי צ'יק. ובכן, לא יושבים זקוף על האסלה. אחרי שמתיישבים, משנים ונגוחה. מתכופפים ורוכנים מאוד מאוד מאוד קדימה (ישנן קצת באוויר), שהנוזל הצורב ייגר קרוב לעצם.

זהו! עכשיו באו וראו מה גדולים נפלאותיו של אלוהים. כתבתי את זה, וכולם נשארו בחיים. נסו!

ריח פה

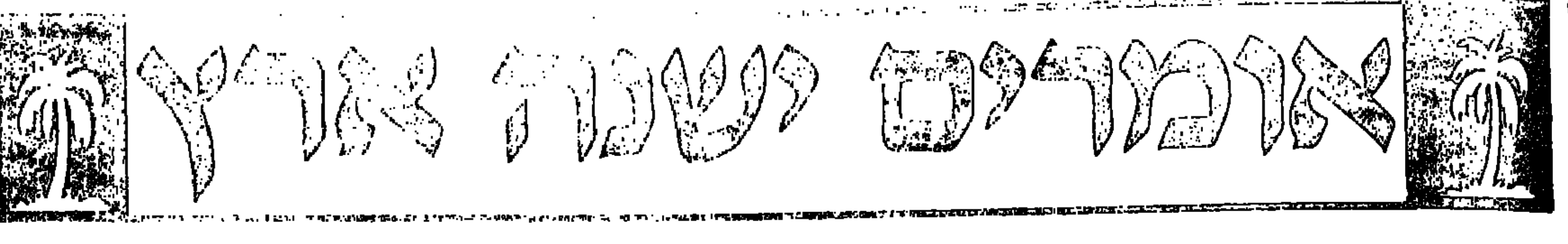
מה לעשות, שואלים אותי, נגד ריח שמאוד מפריע. הם מקפידים על צחצוח, על אכילה נכונה, על פניה לרופא ולשווא.

אני יודעת שכל מיני מרצים אוהבים מאוד לספר שזה קורה מסיבות של תסיסה או ריקבון בגלל מתחנות העיכול. שהשסתום המפריד בין המעי הדק והמעי הגס פתוח, או שקיים מצב של קטנויס (מה זה?) בגלל כמות נמוכה מדי של פוממות. ממליצים ללעוס קצת עלי פטרוזיליה או גרגירי צישרן.

זו עצה חכמה, אבל עצה עוד יותר חכמה, אומר לי ד"ר סלי ארבין, זה ללכת לרופא השיניים שיבדוק אותם יסודי. לעיתים ישנם „כיסי" בחניכיים, ומידוש הדיבר שהחניכיים אינן דבוקות לשן בקטע ההדוקי ומהמהות הוא. לא רק הרופא יכול להכניס את המוט הבודקת שלו, אלא גם חלקיקי מזון יכולים. והם אכן עושים זאת ומרקיבים שם בריח איום.

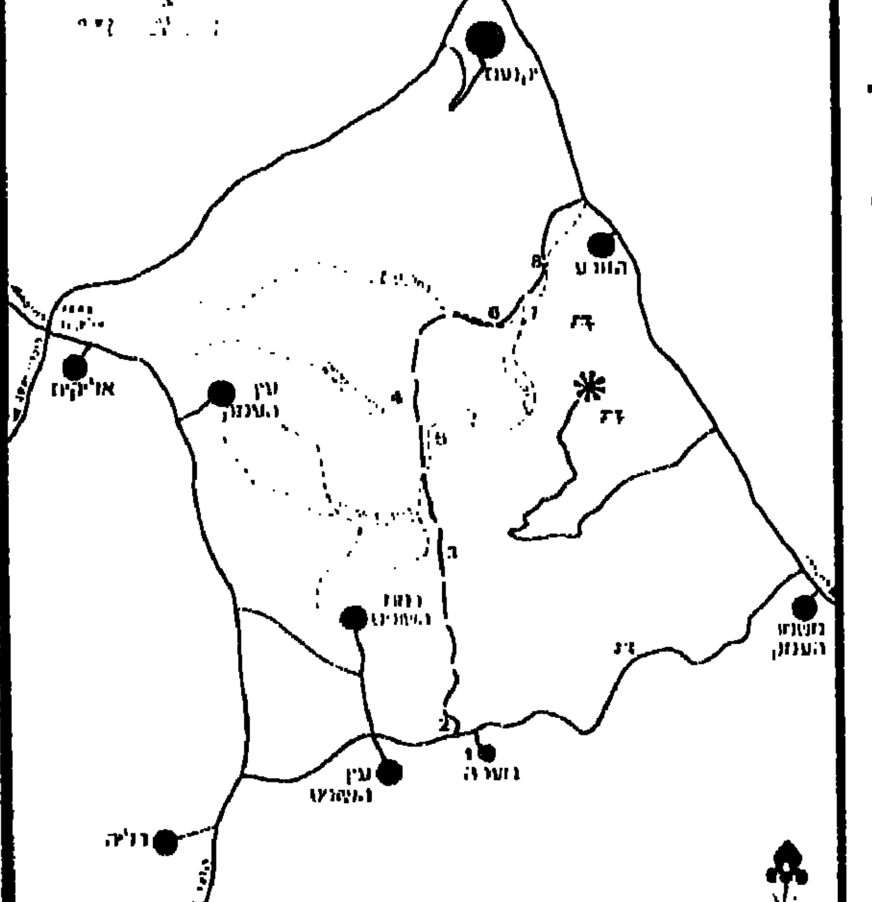
פותרים את הבעיה ע"י הרחקת הכיס הזה אצל רופא מומחה לחניכיים.

עוד אפשרות לריח רע זה כתר ישן ולא תקין, שתחתיו החיידקים חוגגים. לבדוק תחילה אצל רופא מומחה לבעיות עיכול, ואחר כך לחפש את הכיסים בחניכיים.

מסלול טיול

לעמק השלום שביערות מנשה

רמת מנשה נודעה יותר בשמה הקודם, „הרי אפרים", שראשיתו בשנות השלושים, עם תחילת ההתיישבות היהודית באיזור. השם הקודם אומנם „מצלצל" יותר, אך מקורו בטעות כפולה: ראשית – אין כאן הרים אלא גבעות, ושנית – כאן היתה נחלת שבט מנשה ולא נחלת אפרים... לפיכך ראוי לאמץ את השם החדש והנכון – רמת מנשה.

רמת מנשה נודעה יותר בשמה הקודם, „הרי אפרים", שראשיתו בשנות השלושים, עם תחילת ההתיישבות היהודית באיזור. השם הקודם אומנם „מצלצל" יותר, אך מקורו בטעות כפולה: ראשית – אין כאן הרים אלא גבעות, ושנית – כאן היתה נחלת שבט מנשה ולא נחלת אפרים... לפיכך ראוי לאמץ את השם החדש והנכון – רמת מנשה.

ראשיתו של היער היתה בסוף שנות העשרים. אז נטעו ליד קיבוץ משמר העמק את „יער השומר הצעיר". יער זה, והיישובים שקמו לידו בשנות השלושים – יקנעם, הזורע, עין־השופט – היוו סמל מוחשי להתיישבות היהודית. בשל היותם בלב איזור ערבי עויין, הם היוו מטרה לשריפות, התנפלויות, חבלות והתנקשויות. במלחמת העולם השניה הפכו היער וסביבתו למרכזי האימונים של „ההגנה" ושל הפלמ"ח.

פה התאמנו „המחלקה הגרמנית" והצנחנים שהוצנחו באירופה, וכאן נערכו כינוסי הפלמ"ח. לאחר קום המדינה המשיכה הקק"ל לנטוע באיזור, וכיום זהו אחד היערות הנטועים הגדולים בארצנו. הקק"ל גם הכשירה בתוך היער דרכי עפר טובות, המאפשרות למטיילים לנסוע ולהגיע אל פינות מהוחה ומרגוע, חניוני פיקניק, מיתקני נופש פעיל לספורט ולשעשועים ופינות טבע ונוף, כגון פלגי מים, מעיין, תצפית ועוד.

נתחיל בגבעת ג'וערה (מסומנת במפה ב־1), נמצאת כחצי קילומטר מזרחית לקיבוץ עין־השופט, לצד הכביש היורד למשמר העמק. כיום יש כאן מחנה גדנ"ע.

סיפורה של ג'וערה מתחיל לפני כארבעת אלפים שנה. זאת אנו למדים מפסלון מצרי קדום, מהמאה התשע־עשרה לפני הספירה, שנמצא כאן. מימצאים ארכיאולוגיים נוספים שנתגלו בג'וערה מעידים שהקשר של עם ישראל למקום זה החל אף הוא בעת העתיקה. בין השאר נתגלו כאן כלי חרס מתקופת ממלכת ישראל ונר שמן הנושא את המנורה בעלת שבעת הקנים – מהתקופה ההרודיאנית.

ב־1935 רכשה הקק"ל את אדמות ג'וערה וביולי 1937 התיישב כאן קיבוץ עין־השופט, שהיה אחד מיישובי „חומה ומגדל". לאחר מכן עבר הקיבוץ לגבעה הסמוכה, וג'וערה היתה לבסיס הדרכה מרכזי של „ההגנה".

נחזור לכביש ונרד בדרך עפר (2) המסתעפת ממנו צפונה לכיוון יקנעם. זוהי דרך שנסללה בשיטת „סולינג", כדי לחבר את עין־השופט עם יקנעם. דרך זאת היתה במשך שנים רבות „עורק־החיים" המרכזי של האיזור, אך כשנסלל הכביש דרך צומת אליקים, היא נשכחה.

נחל השופט

תחילת הדרך בשטח המיוער שליד הכביש, אך בהמשכה היא עוברת בשטחים פתוחים ורחבים, שכבר הספיקו להתכסות בשפע ירק ופריחה.

בין פרחי האביב בולט כאן במיוחד העריוני הצהוב, שפרחיו הצהובים־כתומים נישאים בצפיפות על גבעולים גבוהים. בנוסף לו נוכל לראות כאן כאביב מיני סחלבים וכבר עכשיו יש שפע כלניות ורקפות.

נרד בדרך הסלולה וכעבור מרחק קצר נגיע לגלעד צנוע, שהוקם לזכר שני חברי עין־השופט – אפרים טיקטין ואליעזר קורנגולד – שנרצחו כאן בשנת 1937, בשובם מהעבודה לג'וערה. לאחר רצח שני החברים התחזקה התביעה לסלול כביש לג'וערה ואנשי „סולל בונה" אכן סללו את הדרך בשיתוף חברי עין־השופט, בעיצומם של ימי „המאורעות".

נמשיך בדרך הסלולה לכיוון נחל השופט ונגיע לגישרון שלידו מתפצלת הדרך. מכאן נלך צפונה בשולי הנחל, שעצי ערבה ושאר צמחי נחלים גדלים באפיקו. מולנו (מצפון) מתנוססים בתיה של יקנעם עילית ומעבר להם מתנשאים הרי הכרמל.

האיזור כולו נקרא „רמת השניים" לזכר שני שומרים – יואש וולד ויצחק קליצ'בסקי – שנרצחו כאן על משמרתם, באוגוסט 1936 (תחילת מאורעות תרצ"ו). לזכרם גם ניטע זוג הברושים הבולטים בשטח, ועל שמם נקראו גם שני מעיינות סמוכים במעלה נחל השניים, שהוא ערוץ צדדיו של נחל השופט.

כיום מוכר האיזור יותר בשמו החדש, „עמק השלום" (4), בעקבות האחווה הנושאת שם זה, שהוקמה בשוליים המערביים של „רמת השניים" בשנת 1967. מייסדי האחווה – נוצרים מגרמניה ושוויץ, הגיעו לישראל בשנות השישים מתוך אהבת התנ"ך ואמונה בצידקתו, בשליחותו המשיחיות ובזכותו על הארץ. כנוצרים מאמינים הם שאפו לחיות בארץ הקודש ולעבד את אדמתה, ואומנם בשנת 1967 רכשו כאן קרקע פרטית מאלמנה שחיה ביקנעם, הקימו עליה בית מגורים ומבני משק והכשירוה לחקלאות המספקת להם את צרכיהם. תושבי המקום מכניסי אורחים הם, נוהגים בלבביות רבה וראוי להתנהג עימם באותה מידה של נימוס!

מול אחוזת „עמק השלום", סמוך לאפיק הנחל, נמצא תל קטן – תל פרור (5). לרגליו נובע עין פרור ועליו עומד מכון השאיבה הישן של קיבוץ רמת השופט, שעלה על הקרקע בגבעה סמוכה בשנת 1941. כיום מנוצלים המים הללו על־ידי תושבי „עמק השלום".

כלי הצור, החרסים ושאר המימצאים

מודיעין טבע של החברה להגנת הטבע

בשבת, 15.2.86, תעמוד לרשות המטיילים תחנת מידע בין ה־שעות 10.00–14.00, מול ג'וערה (מס. 2 במפה). סיורים ללא תשלום ייצאו מהמקום בין השעות 10–11, (מספר המקומות מוגבל). הסיורים מיועדים לחברי החברה, אך אלה שאינם חברים יוכלו להירשם במקום.

מודיעין טבע טלפוני

בכל יום ה' בשבוע, בין השעות 10.00–18.00, מוזמן הציבור לטלפון 02-232501, ולברר לגבי טיול בשבת הקרובה.

יוקנעם [illegible], ומיקומו על יישוב קדום [illegible] הספירה. [illegible] ותקופת מלכי ישראל [illegible] הממלכה. בתקופה הפרסית נעזב התל ובתקופה ההלניסטית יושבה הגבעה הבולטת מעברו השני של התל. גבעה זו מכונה בשם „הר הקברות", על שום מערות הקברים הרבות מהתקופה הרומית והביזנטית, הפזורות עליה. אפשר לעלות על „הר הקברות" ולצפות מפיסגתו על הסביבה, ואפשר גם לבקר במערה הגדולה הפעורה במידרונו המערבי. בפתח מערה זו יש עץ אולמוס גדול, העומד בחורף בשלכת (ראה להלן).

נמשיך ללכת על דרך העפר, בשולי נחל שופט, המתפתל כאן בין גבעות תלולות שמכוסות ביער אורנים צפוף. בחורף ובאביב זורמים בקטע זה של הנחל מים רבים, המקנים לו יופי מיוחד, שבזכותו הוא מכונה „שוויצריה של רמת מנשה" (6) בפי תושבי האיזור.

נלך בדרך העוברת בגדה המזרחית (ימנית) של הנחל, עד הגיענו לשלט עץ של הקק"ל, המצביע „לבריכה ולמפל" (7). כאן נרד בזהירות בשביל המוליך למפל מים מרשים, שנוצר כתוצאה מהתחפרות הנחל במעבר משיכבת סלע קשה לרכה. המים הנופלים יצרו בסלע שקע מאורך, דמוי אמבט, בתוכו אפשר להשתכשך בימי החום, אך אסור לשתות את המים, כי הם בעצם מזוהמים. בגדה הנגדית יש עצי אולמוס רבים. האולמוס הוא עץ נדיר בארצנו. מוצאו מהאיזור האירו־סיבירי הקר והלח. על ההסבר להימצאותו כאן חלוקות הדעות: יש הטוענים שהובא בידי האדם, ויש הגורסים כי הוא שייך לתקופה גשומה וקרה, ששררה בארצנו בעבר הרחוק.

אם זרימת המים בנחל לא חזקה, נוכל לחצות כאן לגדה הנגדית. אם הדבר בלתי אפשרי, נחזור לדרך העפר ונמשיך ללכת בה צפונה, עד המקום שבו חוצה דרך העפר את הנחל. מכאן נחזור מעט דרומה, על הדרך שבגדה הנגדית, ונגיע לעין חשרת. זהו מעיין ניקבה, בעל פתח מקומר, כנראה מהתקופה הרומית. הוא מוכר גם בכינוי „המעיין הרומי" ובשמו החדש „מעיין אמי" (8). השם האחרון ניתן ע"י חברי קיבוץ הזורע, ששיפרו את סביבתו ועשוהו לגן יפה, המנציח את בן הקיבוץ שנפל.

מהמעיין נמתחה בעבר אמת מים חצובה בחלקה, אל טחנת קמח סמוכה. אפשר לרדת אל שרידי הטחנה בשביל בין עצי היער. אתר הטחנה מנציח את זיכרו של חבר הקיבוץ, יהושע מרכס, שנפל בגוש עציון במלחמת העצמאות.

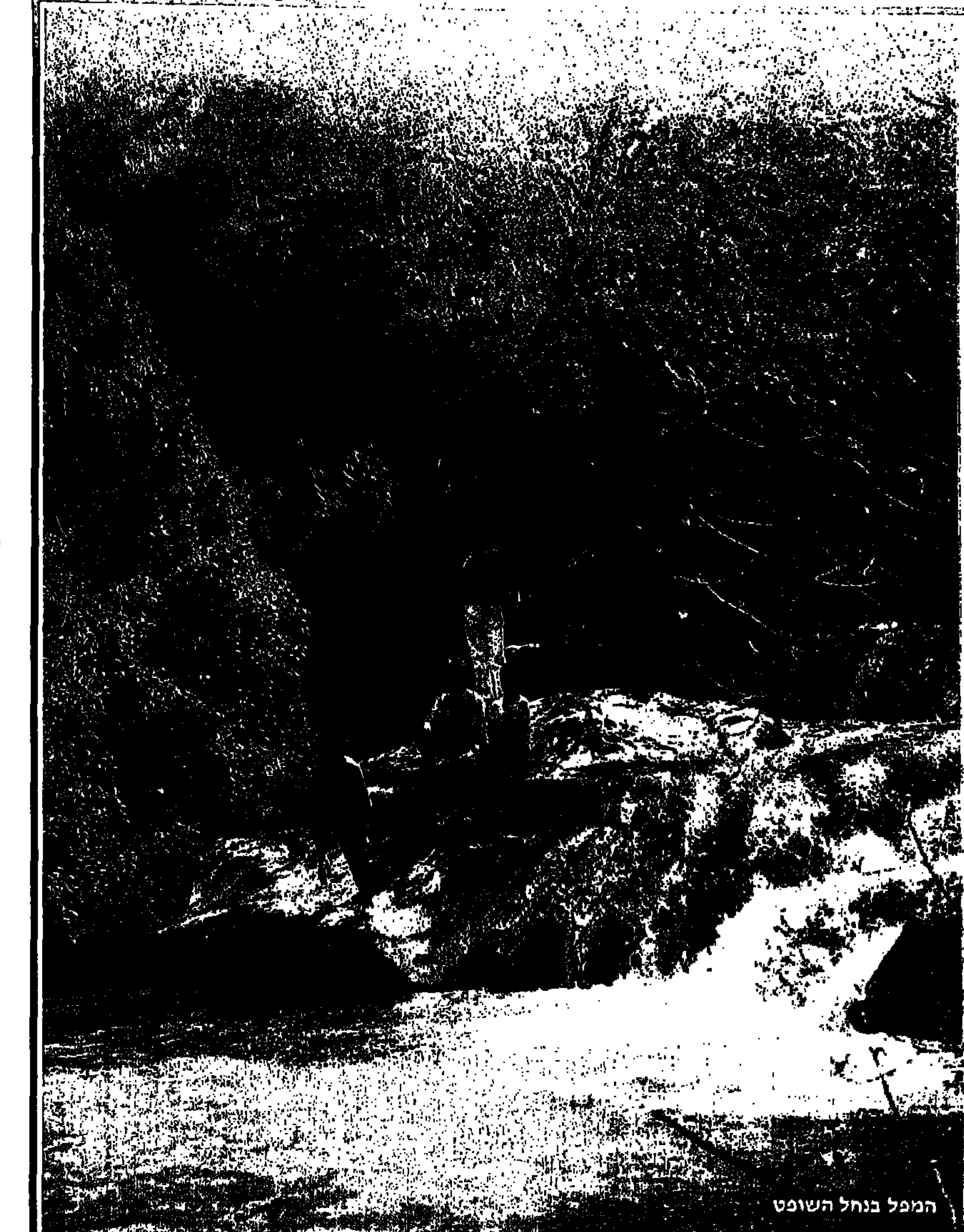
■ יעקב שור

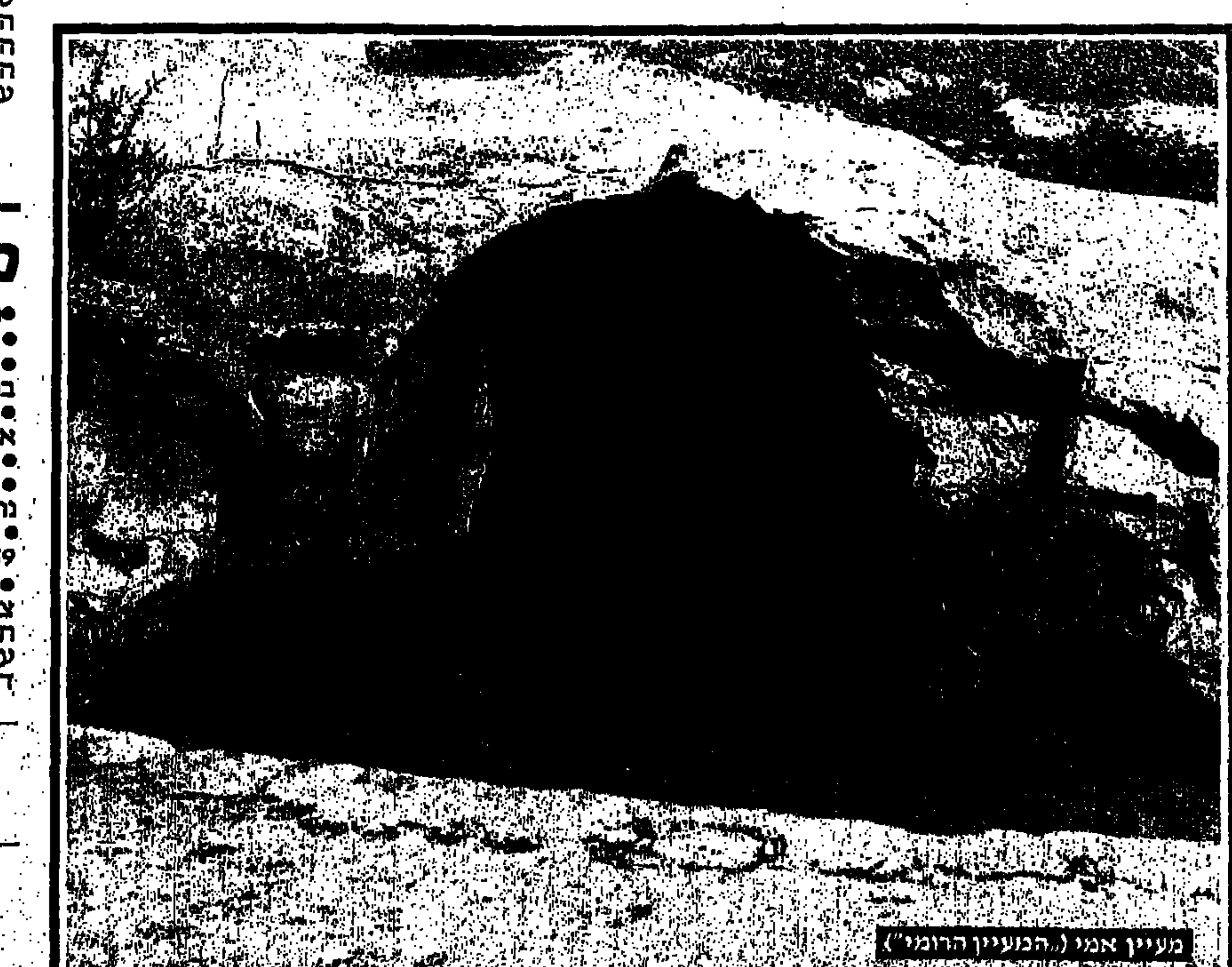
מידע כללי

- משך הטיול: כשלוש שעות.
- גיל המטיילים: משפחות.
- עונות מומלצות: כל מסלול הטיול בחורף ובאביב.
- ביקור בג'זערה: רק לקבוצות, בתיאום מראש.
- מפות: מפת סימון שבילי הכרמל.
- ציוד מומלץ: מימיה, נעלי הליכה נוחות.
- מידע נוסף: בי"ס שדה כרמל, טל' 04-664159.
- הערה: בסוף המסלול דרושה הקפצה אל הרכב, לפיכך נוח לטייל לפחות בשני כלי רכב פרטיים, או בהבנה עם נהג צמוד, ולבקשו להגיע לנקודת הסיום (8).

העורכת: דפנה מרון
הצלמים: יהודה ורטר
יעקב שור · מנחם ליבר

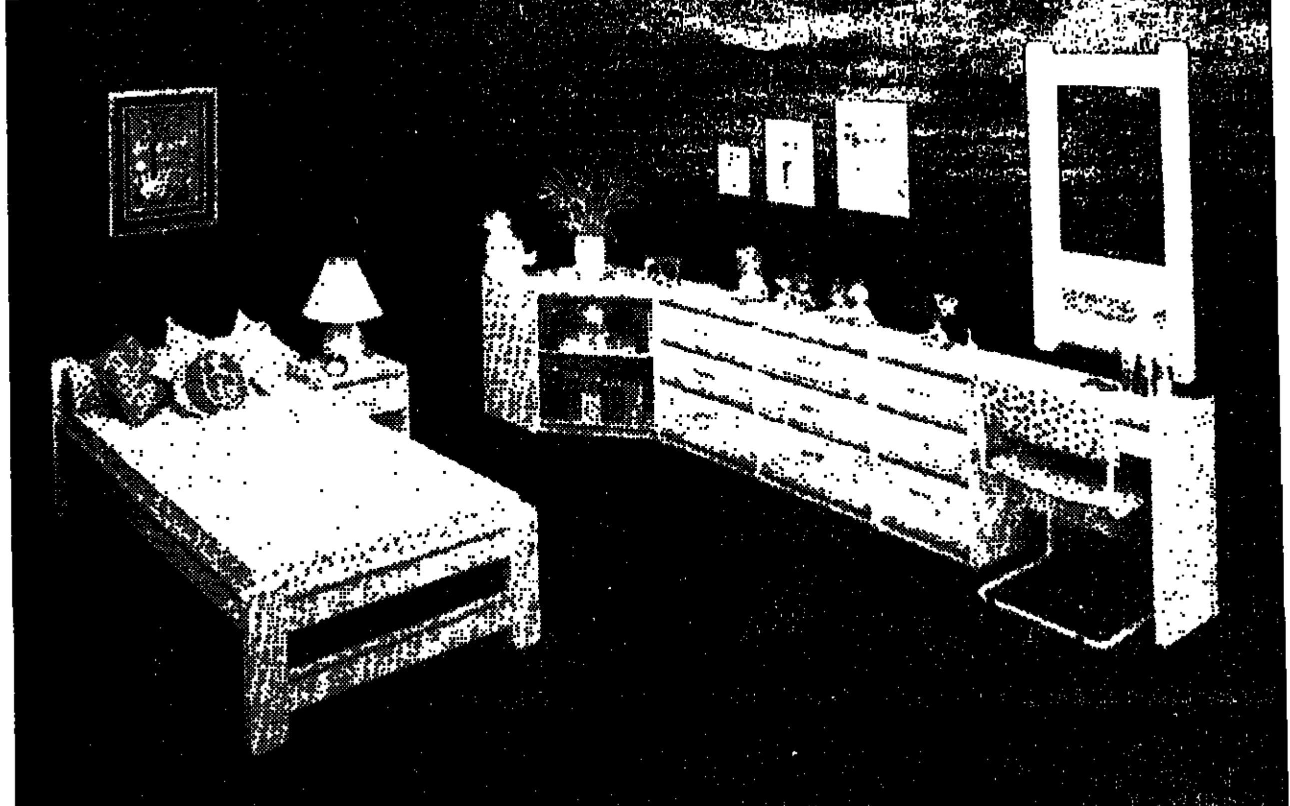
ידיעות אחרונות
החברה להגנת הטבע

המפל בנחל השופט

מעיין אמי („המעיין הרומי")

כדאי

להוביל ברהוט חדרי ילדים

החינוך המודרני של היום, שם את הדגש, על הענקת תחושת שותפות ושייכות לילד. בבתים רבים משתפים היום הילדים לתהליך קבלת ההחלטות בבית, במיוחד בנושאי צרכנות. לילדים של היום יש בהחלט מה לומר אודות הסלון החדש שעומדים לרכוש, מערכת הסטריאו, ואפילו מערכת הלבוש. החשיפה לכלי התקשורת מעניקה להם ידע בלתי נדלה בנושאים רבים, החל ממוצרי חשמל אלקטרוניים וכלה בעיצוב פנים. מפתיע לגלות עד כמה הם מתמצאים בחידושים שקיימים בשוק, ובאיכויות המוצרים שהוא מציע. הם גם מעודכנים בלהיטים המככבים היום בשווקים הבינלאומיים. הילדים של היום מפתחים מגיל צעיר טעם אישי אנין ביותר. הם רוצים לגור בחדרים היפים ביותר, להשתמש במכשירים האלקטרוניים המתוחכמים ביותר, ולהתלבש באופנה העכשווית. במוצרים הקשורים לילדיהם, למדו ההורים כי כל ניסיון להזין אותם מדעתם נידון לכשלון ועדיף להקשיב להם.

דוגמה טובה להמחשת התהליך מתרחשת כיום בענף רהיטי הילדים והנוער. הילדים ובני הנעורים, עומדים על כך שמערכת הרהיט החדשה הנרכשת עבור חדרם תהיה החדשנית ביותר, עפ״י טעמם, בעלת מיגוון פריטים שיאפשר להם להרכיב את מערכת הרהוט הפרטית שלהם. התוצאה: כשאנו נכנסים היום לחדרי הילדים והנוער, אנו מופתעים לגלות כי החדר אינו נופל בעיצוב מן הסלון המפואר שבבית, או מחדר השינה — מפתיע אולי לגלות שבכל הקשור לצרכנות, מגלים הילדים ובני הנוער נאמנות חזקה ליצרנים שהוכיחו את עצמם. יצרנים שרכשו להם מוניטין מכובד, בכל הקשור לאיכות ומקצועיות.

מי היצרן „הכי הכי" ברהיטי ילדים?

מסקר שווקים רחב שערכנו, גילינו כי נאמנותם של יותר ויותר ילדים ובני נוער נתונה ליצרן הנחשב למוביל ברהיטי הילדים והנוער. הכוונה כמובן ל„רהיטי ברג"!

שאלו היום כל חבורת ילדים, מי היצרן הכי הכי ברהיטים, ותזכו לתשובה הבוטחת: „רהיטי ברג".

מזה שנים ארוכות, מטפחים האנשים שמאחורי המפעל המצליח, רומן לוהט עם הילדים ובני הנוער. לפני כ־40 שנה הוקם המפעל ע״י יעקב ברג, שקבע לו כמטרה ייצור חדרי ילדים. יעקב ברג השקיע המון נשמה בעיצוב מערכות הרהיטים לילדים ובני נוער. את העקרונות האלה הנחיל לבניו, ישראל ובני ותתנו יורם, הממשיכים כיום את דרכו.

> ## דווקא לא יקר?
>
> מסקר שווקים שערכנו, נדהמנו לגלות כי למרות העובדה ש„רהיטי ברג" נתפסו אצלנו כיקרים ויוקרתיים, הרי שבהשוואת מחירים, גילינו כי בעצם מחירם של „רהיטי ברג" מקביל ולעיתים אף נמוך מאלו של אחרים. עובדה זו הוכיחה לנו שוב כי צרכנות טובה משתלמת וכי לעולם אסור לקנות חתול בשק.

דור שני בייצור חדרי ילדים ונוער

יעקב ברג היה הראשון שהעניק לילדים את האפשרות לעצב את חדרם עפ״י טעמם האישי. מיגוון הפריטים הרחב שייצר המפעל, ואפשרויות השילוב הביאו אותו לחדריהם של מאות ילדים ברחבי הארץ. המחשבה על טובת הילד ונוחותו הביאה את הדור השני של ברג לייצר את מערכות הרהיטים המפורסמות, בעלות הפינות העגולות. ההצלחה היתה מסחררת, מערכות „נעורים" ו„דורנת" בעלות הפינות המעגלות, העניקו לחדרי הילדים חן מיוחד, שלא לדבר על הצד הבטיחותי של הנושא. ההצלחה הגדולה של המערכות הללו, גרמה ליצרנים רבים להוציא לשוק מערכות בניסיון לחקות את „רהיטי ברג".

הזהרו מחיקויים

לקוחות תמימים שהתפתו לחיקוי הדומה, גילו מאוחר יותר, כי ההרפתקה הזאת עלתה להם ביוקר רב. סיפורים על יצרנים שפשטו את הרגל והותירו קהל לקוחות אומלל, עברו מפה לאוזן. היו גם סיפורים על מערכות שהתבלו בטרם זמן. כל אלה חידדו את חושיו של קהל הצרכנים שכלל בתוכו הורים וילדים. התפרשים אחד יצרן אמין

חדר ילדים זה ענין רציני!
כיצד מתכננים מערכת ריהוט פונקציונלית לחדרי ילדים ונוער? מדוע זוכה מערכת „קשת" של „רהיטי ברג" להצלחה אדירה בארץ ובעולם ומדוע כדאי לחכות ל„רהיטי ברג" קצת יותר...
על כך ועוד ברשימה הבאה.

מאת **ג. יפית**

תובילו את קהל הצרכנים לסניפי „ברג". איכות תהליכי הייצור (המאפיינים את „רהיטי ברג") איכות החומרים, הידע המקצועי הרב המושקע בעיצוב כל פריט ופריט, והגימור המושלם נשתמרו ב„רהיטי ברג" כמו יין ישן נושן, והם שהעניקו לו את המוניטין המרובה בארץ, ובשווקים הבינלאומיים. 30 סניפי „ברג" הפזורים היום ברחבי הארץ, ממחישים את התעצמותו של המפעל בשנים האחרונות.

גם באירופה וארה״ב התלהבו מן הרהיטים של „ברג". ההתלהבות הזאת הפכה את „רהיטי ברג" לאחד היצואנים הגדולים בארץ בענף רהיטי הילדים והנוער. הדרישה ל„רהיטי ברג" בארץ ובעולם הכניסה את היצרנים למרוץ נגד הזמן, כדי לעמוד במיכסת ההזמנות הבלתי פוסקת. כתוצאה מכך נאלצים היום לקוחות „ברג", להמתין שבועות אחדים לאספקת הרהיטים.

הצורך להמתין למועד האספקה, לא השפיע על הלקוחות לנטוש את היצרן שבו הם מאמינים. הילדים עצמם קיבלו את הגזרה בהבנה, הם היו מוכנים להמתין, בלבד שחדרם ירוהט במערכות החדשניות ביותר והאיכותיות ביותר שיש היום בשוק.

הוכחה חיה לתופעה הזאת סיפקה לי בת אחותי עדי, בת ה־11. כשהודיעו לה הוריה כי הם החליטו לקנות לה מערכת רהוט חדשה לחדר, הכריזה הקטנה שהיא רוצה אך ורק את מערכת „קשת" החדשה של „רהיטי ברג". המערכת אכן מצאה חן בעיני הכל, עדי בחרה מערכת לבנה עם פרופילים צבעוניים של סגול וורוד, הצבעים האהובים עליה. אולם אז התברר שבגלל לחץ ההזמנות, תסופק המערכת רק כעבור חודש מיום ההזמנה. הורית של עדי היו בטוחים שהילדה תוותר לטובת יצרן אחר, אולם הילדה הודיעה שהיא מוכנה לחכות, העיקר שבסופה של ההמתנה ירוהט חדרה במערכת האהובה עליה. אם הילדים מוכנים לחכות, נחכה גם אנחנו סיפרה לי אימה של עדי, בסופו של דבר הם צודקים, עבור מוצר טוב כדאי לחכות!

מערכות „קשת" החדשות של „רהיטי ברג" הן פרי מחקר של שנים והן מהוות את המילה האחרונה בעיצוב חדרי ילדים. יתרון נוסף של „רהיטי ברג", הוא שניתן להרכיב מערכות מושלמות בטווח זמן ארוך. אצל „רהיטי ברג", תמיד מוצאים פריטים חדשים ומעניינים, שמשתלבים נהדר במערכת כולה. מחיריהם של המערכות של „רהיטי ברג" הם סבירים ביותר, מי שטרח לעבור בין חנויות הרהיטים השונות, הופתע לגלות שמחירי רהיטי האיכות של „ברג" אינם גבוהים יותר ממחירי מערכות המנסות לחקות אותם.

הילדים של היום רוצים את הטוב ביותר, בצדק.

אם החלטתם לרהט את חדרם, כדאי לבקר באחד מסניפי „ברג" הפזורים ברחבי הארץ!

> ## שטיחי כרמל — ברהיטי ברג
>
> [illegible]

> ## לרהיטי ברג כדאי לחכות
>
> [illegible]

הורוסקופ

מאת האסטרולוג אילן פקר

לשבוע המתחיל ב־14.2.86 והמסתיים ב־20.2.86

> ## הארועים המרכזיים הצפויים השבוע
>
> - החרפת המתח במזרח התיכון על רקע הגברת פעולות הטרור.
> - השבתת מגזרים שונים במשק, גם בתחום החינוך והתחבורה.
> - ארוע חברתי בלתי שגרתי גורר בעקבותיו מסע רכילות או השמצות המסתיים באופן טראגי.
> - האלימות גוברת, הן במישור הפשע והן במישור החברתי-ציבורי.
> - תאונות קשות בים באוויר וביבשה ממשיכות לתפוס כותרת.

האישיות בחדשות

יצחק רבין, בן מזל דגים, במפת לידתו השמשיות (מצאים השמש, רוויו נוגה וכוכב אורנוס בצמידות במזל דגים בקריינה שלילית לשאדינו והוצא בקשת. מאידך, הירח (הכריזמה הציבורית) נמצא במזל טלה וקריינה שלילית לכוכבים שבתאי (כוכב השלטון), צדק ופלוטו.

מפת לידתו של רבין מלמדת על תפניות בלתי צפויות ומהלך חייו כאשר הן נותרות בעקבות החלטות מהירות.

יש בו כושר ניתוח חריף ועמקות בנושאים המעניינים אותו וכן כושר אינטואיטיבי חזק. עם זאת, הוא אדם הנפגע נוהר מביקורת, שומר טינה ואינו ממהר לסלוח. ניתן לראות גם קשיים בתקשורת בין אישית עם הסגינה וחוסר סובלנות כלפי המתנגדים.

במהלך חייו עד כה ניקרו בדרכו הזדמנויות להיות במוקד עניינים ושעורים, אם בצבא ואם בממשלה. מכל מקום, גם זאת בהפתעות ובאופן בלתי צפוי, הן בכניסה לתפקיד והן בסיומו.

מאז 1977 ועד 1984 היה רבין בקשיים של מימוש עצמי ורק בשנה האחרונה החל לחזור אל עצמו. עם זאת, בחודש האחרון, כתוצאה ממעברו של כוכב שבתאי במזל קשת, תוך הקרנת היבטים שליליים למפת הלידה של רבין, רואים אותו נכנס למצבי לחץ ומתח ואף לטענות בשיפוט. מצב זה יימשך כל שנת 1986. לא מן הנמנע כי לקראת סוף השנה ישמש רבין בתפקיד אחר מאשר בתפקידו הנוכחי. מכל מקום עליו לזכור כי גם אם חיצי הביקורת יופנו כלפיו באינטנסיביות גוברת, מוטב שלא יגיב להן. מן הראוי שיתן תשומת לב מרובה למצב בריאותו בשנה זו.

מפת השמיים השבוע — מראה על צמידות מדוייקת מאוד בין השמש לבין כוכב צדק במזל דלי. מאידך, כוכב נוגה עבר ביממה האחרונה למזל דגים, כשהוא מצטרף שם לצמידות עם כוכב חמה בהיבט שלילי לשבתאי ולמאדים. הכוכבים שבתאי ומאדים מגשים השבוע במזל קשת ויוצרים צמידות ביניהם למשך כל השבוע. מפגש כוכבים זה נחשב על ידי האסטרולוגים כאירוע שלילי, המשפיע לרעה על כל מהלך חדש שהותחל בו לאחרונה.

הימים הנוכחיים אינם הזמן המתאים להתחלת מהלכים חדשים או לביצוע תוכניות. זה הזמן ללמוד מנסיונם של אחרים ולהכיר במגבלות, בתנאי לשמירת פרופורציות נכונות בחיינו. מכל מקום, אין זה הזמן להשתמש בסיסמה „הכל או לא כלום"!

אירועים שמימיים חשובים המתרחשים לקראת תום השבוע הם: כניסת השמש למזל דגים ב־19.2.86 וסיום ביקורו של כוכב צדק במזל דלי באותו יום. כוכב צדק ביקר במזל דלי מאז פברואר 1985, כאשר כמעט בכל התקופה הקרין היבט חיובי לכוכב אורנוס — השליט על מזל דלי. מעבר זה נותן מודעות חדשה לאספקטים חברתיים, תוך התמודדות עם הצורך להתאים את עצמנו למערכת חוקים חדשה או למערכת כלכלית מסוג חדש.

ילידי השבוע — משתייכים בחלקם לשליש האחרון של מזל דלי ובחלקם לקבוצה הגבולית שבין מזל דלי למזל דגים. הם נשלטים על ידי הכוכבים אורנוס, נוגה ובמידה חלקית על ידי כוכב נפטון. בולטת בקבוצה זו הנטיה היצירתית. אך גם שיח לאוכלו דרך לתקופות זמן ארוכות. כאשר לפתע מתגלית להם הטעות, הם מחזירים עצמם לכיוון הנכון. יש בהם טוב לב ויכולת הקרבה, אך גם סובלים מבדידות חברתית ונפשית, ומתקשים ליצור קירבה עם הסובבים אותם.

דלי 21.1-19.2

ימים טובים להתפנות לרגשות. מפגשים מעניינים וכן חיי חברה סוערים מחזירים לכם את הבטחון העצמי. מבחינה פיננסית יהיו קשיים, בעיקר בגביית חובות. אין זה הזמן לקחת הלוואות, ואף לא להיכנס להשקעות פיננסיות גדולות מכפי יכולתכם. תרמית בשטח הכספי עשויה להתגלות ולהזהיר אתכם מפני מתן אמון באנשים הלא נכונים. אכזבה מידידים, אף כי תהיה קשה, לא תשבור אתכם.

דגים 19.2-20.3

השבוע יוצג בפניכם אתגר רציני — שמירת סוד. סודיות היא צו השעה בכל המישורים וכלפי כל הסובבים אתכם, כולל חברים טובים. תמיכה מבני משפחה חשובה במיוחד. אין זה הזמן להיכנס לסכסוך משפחתי. בענייני בריאות אתם נדרשים בדחיפות להיכנס למשטר חירום, אם בענייני מזון, אם בפעילות ספורטיבית או בטיפול אחר. הקאריירה קורצת, אך הקשיים מרתיעים. הסבלנות תשתלם ותאפשר לעקוף משברים.

טלה 21.3-20.4

יריבים לשעבר הופכים לידידים. התמיכה בתוכניותיכם מרימה את המורל. אין זה הזמן להיות מעורב בסכסוך שאינו שייך לכם. הישמרו מלהיכנס לריב שעלולים אתם לשלם ביוקר בגללו. חיי החברה מקבלים עדיפות גבוהה ועשויים לעזור לכם בקידום מטרות. ידידים יוכיחו את עצמם ויתמכו בכם לאורך כל הדרך. אין זה הזמן לפעילות חדשה. מוטב לעסוק בלמידת לקחים ובסיכום פעולות. נסיעה תידחה ברגע האחרון כתוצאה מאי־יכולת להשתחרר ממחוייבות ואחריות.

שור 21.4-20.5

דאגות כספיות מורידות את המורל. במקום לתרתר, זה הזמן לפעול ולארגן את ענייני העבודה באופן יעיל יותר! הבדלי השקפה עלולים להפוך לסכסוך במקום העבודה, או עם שותפים או עם בני זוג. מוטב לשמור על פרופיל נמוך בכל ויכוח. זה הזמן להתייעץ לפני קבלת החלטות עם בעלי מקצוע ומומחים בנושא בו אתם אמורים להגיע להחלטה. במקום העבודה האווירה מתוחה. אתם נדרשים לזהירות מירבית על־מנת לא לגרום לפיצוץ: תכניות בדבר שינוי בתפקיד או בעיסוק מקבלות עדיפות.

תאומים 21.5-21.6

השבוע אתם חשים בצורך הולך וגובר לטפל בעניינים חדשים, תוך ניצול הכישורים והידע שלכם באופן מועיל ביותר. אין זה שבוע נוח לפעילות אינטנסיבית ומומלץ להאיט בו את קצב העבודה. רגישותכם הגבוהה עלולה לפגום בקשר רומנטי או בשותפות דווקא כאשר הרגשות סוערים. תוכניות ללימודים או לנסיעה, מקבלות עדיפות. זה הזמן לחיזוק הבטחון העצמי והרמת התדמית העצמית מהשפל בו הוא נמצא.

סרטן 22.6-22.7

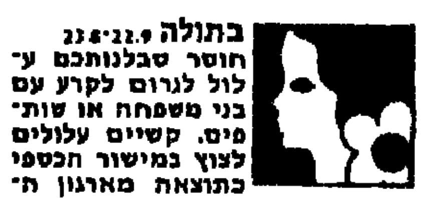

העומס בעבודה גדול מהרגיל ואינו מאפשר להתפנות לעניינים אחרים. העבודה תיתן סיפוק רב ותאפשר פריצת דרך לקידום אישי. עליכם להתרגל לבד, לא תמיד אפשר לקבל תמיכה מאת מהסובבים. אין לצפות השבוע לתמיכה או להבנה מסוג זה. שיפור במצב הפיננסי נותן מירווח נשימה ומוריד במידת־מה את המתח. ענייני בריאות דורשים תשומת לב מירבית.

אריה 23.7-22.8

הרגשות ממשיכים לסעור ולדרוש את כל האנרגיה האישית. שותפויות ממשיכות להתפתח יפה. זה הזמן להחלטות מעשיות במישור הרומנטי. עם זאת, קיים בכם חשש לחשוף את רגשותיכם במלואם. במישור הפיננסי מומלץ להפגין רוחב לב. בני זוג או שותפים יהיו השבוע לעזר רב ויתמכו בתוכניותיכם. אין זה הזמן להאיץ ולכפות את רצונכם על אחרים, ההסכמה תבוא מאליה.

בתולה 23.8-22.9

חוסר סבלנותכם עלול לגרום לקרע עם בני משפחה או שותפים. קשיים עלולים לצוץ במישור הכספי כתוצאה מארגון התקציב בצורה מוטעה. במישור הרומנטי באות לקראתכם הזדמנויות בלתי רגילות ומוטב לנצלן במהירות. במישור הקאריירה, העסקים והעבודה, ההצלחה מאירה פנים ואתם מקבלים את כל המחמאות האפשריות. אין זה הזמן לערב בני משפחה בעניינים האישיים או העסקיים שלכם.

מאזניים 23.9-22.10

הקסם האישי שלכם נמצא בשיאו. כשרונותיכם יחשפו לציבור ואתם תגרפו את כל המחמאות. עם זאת, עליכם לקחת בחשבון, כי מתחרים מנסים להטות את כף המאזניים לצידם. עליכם להפגין כלפי חוץ בטחון עצמי ולהבטיח לעצמכם את היוקרה האישית כדי לקצור הצלחה. תמיכה רגשית מהקרובים אליכם חשובה לכם בתקופה זאת יותר מהרגיל. אין זה הזמן להיכנס לסכסוכים עם הסובבים אתכם כתוצאה מחוסר סבלנות.

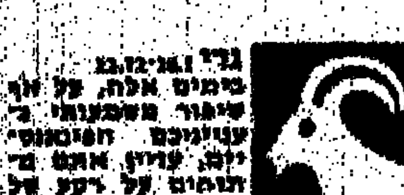
עקרב 23.10-22.11

אין זה הזמן המתאים להימורים במישור הפיננסי. הקשרים האישיים לא יועילו לכם השבוע בקידום מטרותיכם העסקיות. מוטב לכוון את האנרגיה לעבודה ולעסקים. עבורכם לעולם אין פתרונות קלים. על כן מן הראוי להפשיל את השרוולים ולא לחשוש מלהתאמץ קצת יותר מהרגיל. היחסים בבית ובמשפחה משתפרים ואתם מקבלים את מלוא התמיכה מבני המשפחה ומהקרובים אליכם.

קשת 23.11-22.12

השבוע אתם נקלעים, שלא מרצונכם, להתמודדות ולמאבקי כוח במקום העבודה או במסגרת העיסוקים שלכם. נטייתכם לתוקפנות בימים אלה עלולה לפגוע דווקא בכם. מוטב להשקיף מהצד ולא להיות מעורבים בסכסוכים שאינם שייכים לכם. בענייני כספים חל שיפור גדול וקשרים חדשים במישור הפיננסי והעסקי נראים מבטיחים. זה הזמן לחשוף את רעיונותיכם ברבים ולהציגם בפני מומחים או בעלי אמצעים המסוגלים לממש אותם.

גדי 22.12-20.1

בימים אלה, על אף שיפור משמעותי בענייניכם הפיננסיים, עדיין אתם [illegible] על רקע של חשש מאורבים [illegible] בחישבונם או בשמכם הטוב. אין זה הזמן לחזור ולתקן שגיאות מהעבר [illegible] [illegible] עם אנשים [illegible] את [illegible] ועל אף חידושים [illegible] רווחים חדשים ומעניינים.

„כשתהיה יבש – פשוט תנגב...”

„גמרתי עם העבר...”

„אתה וההתאבדויות שלך. תראה איזה חשבון גז קיבלנו...”

להצליח בבגרות

בתל־אביב * בירושלים * בחיפה * ובבאר־שבע

נמשכת ההרשמה לכיתות בוקר וערב למועד יוני 1986 לכל מקצועות הבגרות בפיקוח משרד החינוך והתרבות.

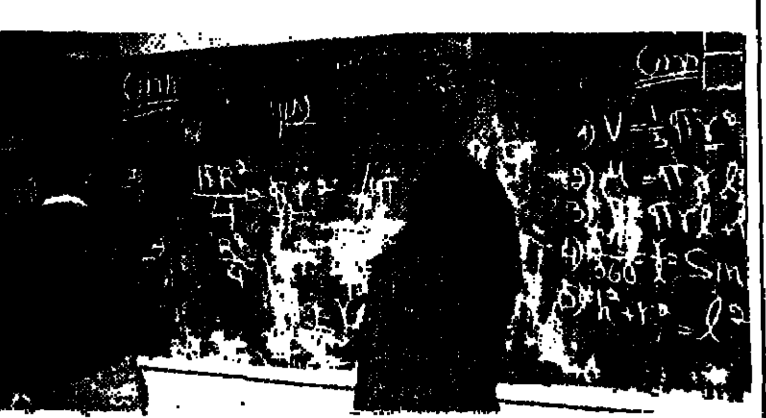
כולל: מתמטיקה מורחבת * פיזיקה מורחבת * ביולוגיה * הכנה לטכניון * בחינות פסיכומטריות

רק באולפן לבגרות: 1. 87% מהתלמידים עברו את בחינות הבגרות בהצלחה. 2. לימוד עד להצלחה או החזרת שכר לימוד במקרה של כשלון, 3. מורים מעולים בכיתות קטנות (כיתות בוקר וערב), 4. מלמדים את כל החומר הדרוש לבחינה, כך שלא נדרש ידע מוקדם.

האולפן לבגרות משמש כבי"ס בוקר וערב לאקסטרנים וגם כבי"ס עזר לתלמידי תיכון.

ראיון בלעדי עם מנהל האולפן, אינג' א. לחמן (מחבר הספרים).

פתיחת כתות ראשונות ב־16.2.86

"מורה מקסים, מקסים, אוירה נהדרת בשיעורים, וממש כיף ללמוד ביחד". זוהי תגובתה של תלמידה באולפן לבגרות – אחת מיני רבות הממליצות בחום על לימודים לבגרות.

סוד ההצלחה

שאלה: מהו סוד הצלחתו של "האולפן לבגרות"?

תשובה: ה"אולפן לבגרות" שם דגש על ארבעה נושאים עיקריים:

1. מורים מעולים הנבחרים בקפדנות.
2. כיתות קטנות.
3. תכנית לימודים מפורטת המא־פשרת לימוד כל החומר בצורה מסודרת וללא "לחצים", וכן לחזור על מבחני בגרות משנים קודמות.
4. החזרת שכר הלימוד לתלמיד שנכשל בבחינות אם הגיש 80% משעורי הבית.

שאלה: ומה בדבר המטרה השניה אהבת המקצוע?
תשובה: ראה את תגובות הבוגרים (מקצתן ניתן בעמוד זה).

אליהו חבזה:
"מ-6 בתיכון ל-10 באולפן לבגרות, בפיזיקה 5 יחידות".

שאלה: האם נדרש מן התלמידים ידע מוקדם?
תשובה: לא. החומר כולו נלמד בקורסים השונים.

לסיום נצטט עוד מספר תגובות של בוגרים:

גב' אריאב (אם לתלמיד שמינית): "בקורס הפך בני לאדם אחר. לא זו בלבד שהוא שולט מצויין בחומר, אלא שקיבל בטחון עצמי וממש אין להכירו".

צילה שואג (תלמידת שמינית, שלמדה בערב במקביל, באולפן לבגרות): 4 חודשים של כיף 4 חודשים של חוויות וקבלת ידיעות. מי האמין כי יום יבוא ואמנם נגיע למצב של הצלחה".

האולפן לבגרות הנמצא בפיקוח משרד החינוך והתרבות מקיים קורסים בכל מקצועות הבגרות (כיתות בוקר וערב): מתמטיקה, אנגלית, ספרות עברית, דקדוק, תנ"ך, ידע העם והמדינה, גאוגרפיה, פיזיקה, ביולוגיה והסטוריה.

א.ט.:
"הכנעתי את המתמטיקה! הוצאתי 10 במתמטיקה. תודה למורה ריקי".

במגמה לעודד הכנת שעורי בית תוגרל מדי שנה מכונית אוטוביאנקי חדשה בין תלמידי האולפן לבגרות שיכינו לפחות 80% משעורי הבית שיוטלו ע"י המורה.

ההגרלה תתקיים בפיקוח ועדה בהשתתפות נציגי התלמידים ורואה חשבון.

מה שעושים כאן זה נס

"שיגעון, ממש קורס מהנה. כש־נכנסתי לא היה לי מושג מינימלי. כעת, עם צוות מורים שכזה, אני נומש מלא התפעלות. מה שעושים כאן זה נס", כותב תלמיד אחר עם סיום לימודיו. שאלנו את מר לחנן (הידוע לרבים כמחבר ספרי העזר ב־מתמטיקה ופיזיקה): "האומנם נמצא הפתרון הגואל לתלמידים המעונינים להשיג תעודת בגרות? תשובתו: "האולפן לבגרות, שנוסד בשנת 1979, הציב לעצמו מטרה. לא רק ללמד את כל מקצועות הבגרות, אלא אף להביא את התלמידים לאהוב מקצועות אלה, וליהנות מן הלי־מודים".

הצלחה מדהימה

שאלה: האם הצלחתם במשי־מתכם?

תשובה: הדברנה העובדות בעד עצמן. בנקודה זו מראה לנו מר לחנן מכתב חתום ע"י רואה חשבון (השם שמור במערכת), ובו כתוב כדלקמן:

"בסקר שערכנו בקרב בוגרי האולפן לבגרות, שניגשו לבחינת הבגרות במתמטיקה ברמת 3 יח', במועד יוני 1984, התקבלו התו־צאות הבאות: 87% עברו את הבחינה בהצלחה (ציון 6 או יותר). 33% קבלו ציון 9 או 10. ציון ממוצע: 7,4.

רחל אדרי:
"למדתי באולפן לבגרות דקדוק, ספרות וחיבור. הגעתי לקורסים בלי כל ידע. הקורסים היו מעולים. יישר כח לאולפן לבגרות".

הרשמת תלמידים אינטרניים במשרד החינוך לבחינת המשנה מסתיימת ב-20.2.86.

בת"א: עברנו מבנין ומנסיה הרצליה לבי"ס תיכון חדש!!

האולפן לבגרות

תל-אביב: רח' דרך חיפה 81 (בי"ס תיכון חדש חדר 7) טל' 03-461106.
ירושלים: רח' המלך ג'ורג' 16, טל' 222375, 02-222340.
חיפה: רח' יל"ג 3 (בית לזגת נשים) ליד קולנוע "רון", טל' 04-667411, 04-641040.
באר שבע: בבנין העצמאות, רח' העצמאות 40, קומה 6, טלפון 73146, 057-71690. בבי"ש מיזוג אויר מלא בכיתות.
ראש העין: פרויקט שיקום שכונות, רחוב החמישה, טלפון: 03-9369459.

אותות

שעה של פנאי

תשבץ מאת הלל הרשושנים

מספר 1357

תשבץ־תשרו: זה לבן למרוצה, על הפותרים עצמם למלא את החוסר.

21 פרסי ספרים יחולקו בתגרולת בין הפותרים נכונה. פרס א': הספר „הכנסת ואני" מאת ד"ר יוחנן בדר ועוד 20 ספרים שונים. המען למשלוח פתרונות: „הלל" — תשבץ 1357 ת.ד. 20227, ת"א (61201).

במאוזן — מימין לשמאל: א) בירת עוג מלך הבשן ◻ להסדו ב) מול חודש אדר ◻ מלא פרץ; טרי ג) הערה קצרה לא מפורטות ◻ נזילת במהירות ובכוח ◻ „תרדיף" (שם נרדף) ל„מנוה" ד) משורר עברי נודע בשם; מחבר הדרמה „דוד מלך ישראל" ועוד ה) מומחה לטיפול בנשק ◻ „תרדיף" ל„אש" ◻ תלוי באחר — ביטוי לעזוי ו) שמה הקדום של ירושלים בירתנו ◻ „תרדיף" ל„שי" ז) כלי באישקוקה (שחמט) ◻ אריג דק מאוד ח) ארבעה כמוהו במכונית ◻ פרקליט ט) אתנו מסידרות הרצרה ◻ „תרדיף" ל„שער־הראש" ◻ מחד י) אחד ממלכי יהודה כ) מחצית השקל ◻ חותנו של יעקב אבינו ◻ אומן מומחה לגלף תגליפים (ה.ה.) ל) שוק ענק ◻ מתייחס באריכות יתרה; „בטלמן" בלעז — מתחדישי הלשונאי הלל הרשושנים מ) קיבוץ בגליל עליון; נוסד בשנת 1898 ◻ עיר קדושה למוסלמים.

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ
א											
ב											
ג											
ד											
ה											
ו											
ז											
ח											
ט											
י											
כ											
ל											
מ											

במאונך — מלמעלה למטה: [illegible]

תשבץ תרתי־משמע

מאת נדיב אבידן ©

תשבץ מספר 115

מאוזן

1. לתינוק המצב מצחירה הבהמה שהיא בהריון (מ) (5);
4. האיבר הזה בגוף נועד לניבול פה (מ) (5);
7. עולה חדש כבר נמצא פה (2);
8. „האגודה לשומרי משקל" (4,4);
10. בתור כורת הוא לא ידוע בגן (4);
11. סגן השר שר על עץ (2,3);
13. באוניברסיטה ובבלא (5);
14. הצדיק חוזר וזה גם משהו (4);
16. איזה „נמושה" — הוא הפסיק להתנכל לערתון (5,3);
18. ראו „2 אנכי";
20. בהגדרה זו הוא לא מוכר לנו כריקני (מ) (5);
21. למרות שאין בזה כלום זה כואב (5) (עפ"י אילן גולדהירש).

מאונך

1. שאול בונה (4);
2. עם „19 אנכי ו־18 אופקי" הפוני שלי חודר לחורבות (6);
3. התיוק הצבאי שקיבלו כלל חומר קריאה טוב לפני השינה (7);
4. גם בהג"א זוכרים את הקצב (3);
5. את הגורל הידוע של ד"ר בכרך צריך לשנות (3,2,3);
6. שמסעדה למאכלי ים תשמיע פרסומת שליליתו זו ממש מחלה (6);
9. במחלקת עבודות ציבוריות שברו את הקרח (3,5) (עפ"י אילן גולדהירש);
11. מאפיונר חלקלק בג'ינס ישן (7);
12. רק בארץ סרן או רב־סרן נחשב לאלוף (6) (עפ"י פרץ כהן);
15. בצבא עושים עליה קריירה (4);
17. שוב השתמש במשק לפני החדשות (3);
19. ראו „2 אנכי".

בין הפותרים יוגרל סך 10 ש"ח.

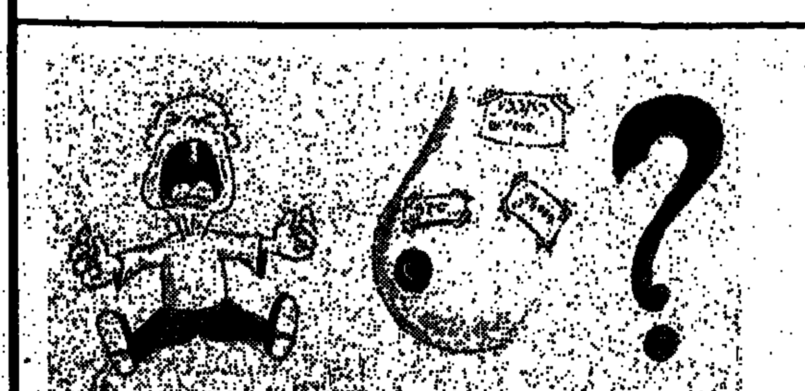
את הפתרונות יש לשלוח לפי הכתובת: תשבץ תרתי משמע "ידיעות אחרונות" ת.ד. 9177 מיקוד 61091 ת"א.

עושים חושבים

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל
1												
2												
3							O					
4							X					
5												
6							X					
7												
8							X					
9				X	O	O	O	X				
10				O		X	X					
11												
12												

מטרת המשחק ליצור רצף של חמישה סימנים זהים (בישר או באלכסון). היכן צריך השחקן לסמן x בכדי לזכות במשחק בתוך ארבעה צעדים לכל היותר.
בין הפותרים יוגרל תרמיל צד.

„כתב" ציורים

מאחורי הציור שלפניך עומד מושג, פתגם או צרוף מילים ידוע, שאותו עליך לגלות.
הקשר בין הציור למושג הוא קשר אסוציאטיבי.
תוכל להעזר במספר האותיות של כל מילה. קריאת הספרות היא מימין לשמאל.
בין הפותרים יוגרל אלבום תמונות.

במאונך — מלמעלה למטה: [illegible] ... הוקמה בשנת 1982.

הציור השבועי לילד

לאן נעלם הכלב?

יהודה וראובן ידידים. מנועי נפגשו באותו יום בו כלבו של ראובן נעלם. יהודה לא יצע עיצה לנחם את ידידו ראובן. אולי אתם, תגלו היכן מסתתר הכלב.

אותיות ומספרים

מספר 1104

לפניכם חידת „אותיות ומספרים". בפעולת החילוק הוחלפו הספרות באותיות. יש לשחזר את פעולת החשבון, ולמצוא את הספרות שאינן משתתפות בה ● 12 פרסי ספרים יוגרלו בתגרולת בין הפותרים נכונה ● המען למשלוח הפתרון: „אותיות ומספרים מס' 1104", ת"ד 20227, ת"א

```
בנן | שלוח
    ל א ן
א י
ל ח ל
כ א ל
   ש ן
   ב ן
     א
```

פתרון חידת „אותיות ומספרים" מספר 1099
שיחזור פעולת הכפל בספרות:

```
   327
 x
   718
  2616
   327
  2289
234786
```

ב. הספרות שאינן משתתפות בפעולות הכפל הנ"ל הן „9", „0".

הפתרונות והזוכים

שמות הזוכים בתגרולת 12 פרסי הספרים — „אותיות ומספרים" 1099.

1) חיים כתלון, רח' העליה 68/19, ראש־שלי"צ (75522). 2) רינה וייב, רח' יצחק שדה 19, הרצליה (46284). 3) עופר פריליך, רחל' ישורון 31, הוד־השרון (45000). 4) אסתר סגל, רח' האחד־עשר 362/8, צפת. 5) הראל נוימן, רח' שבדיץ 29, רעננה (43212). 6) רינה מיצן, רח' מלצ'ט 59, ת"א (64287). 7) שלמה בין, רח' פינסקר 67, חיפה (32712). 8) נחמן פינקוביץ, רח' האר"י 10, חיפה (33910). 9) מרק קנטליאור, רח' פוירת 15/16, בני־ברק. 10) עמיתי גנץ, רח' המע־חיים 2/6, קרית־אתא (28000). 11) אביבה גינצבורג, רח' בורלא 48 ת"א (69364). 12) בנימין גדסי, רח' ראש־פינה 24, ר"ג (82273).

פתרון תשבץ תרתי משמע מס' 110

א	ס	פ	ק	ה		י	ת	י	ו	ל
ח		י		א		ו		מ		ח
א	י	ג	ל	ו		מ	ו	ד	ע	י
ב		ר				ש		נ		ש
	ע	ו	ד	י	ה	י	ט		ש	ו
ע		ר				ש				ת
ן	ה		ש	ל	י	ב	ר	ן	ו	
ח		ן		י				ו		י
ש	י	ת	ו	פ		א	מ	נ	ו	ת
י		י		ו		ש		ד		ט
ש	ו	ב	ר	ט		ע	ז	ר	ק	ה

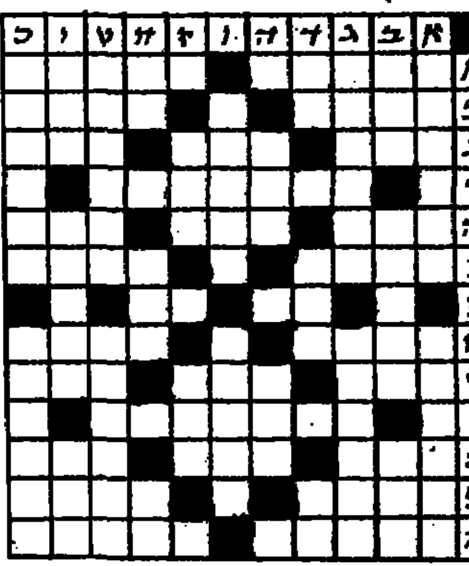
■ את הפתרונות יש לשלוח במעטפה לפי הכתובת: "7 ימים", שבועון "ידיעות אחרונות", "שעה של פנאי", ת.ד. 20227 תל־אביב, מיקוד 61201.
■ ישותפו בגורלה רק אלה שמעטפותיהם יגיעו תוך 10 ימים מיום פרסום החידה.
■ נא לציין את שם החידה ומספר הגליון על המעטפה.

גל' 1343

תשבץ תרתי־משמע: ב־10 ש"ח זכתה: בתיה סובי, דרייפוס 23/15, חיפה.
עושים חושבים: באלבום תמונות זכתה: אורבך דתל, נחלת יהודה, הבנים 13, 75910.

פתרון גליון 1346

● חשבון קטן: ר־2; ר־4; ט־5; צ־6; י־7; ח־8.
● כתב ציורים: סגר חשבון.

שחמט מאת אורי צחור

הפתעות בליגה

במוקד אירועי הסיבוב ה־ [illegible] ליגה הלאומית עמד [illegible] ל באר־שבע על ה־ [illegible] א אוניברסיטת ת"א [illegible] לון גרינפלד ניצח [illegible] רנבוים, אליהו ש־ [illegible] יד לאיר קריידמן, [illegible] ן ביצח את שמעון [illegible] בליס גבר על אהוד [illegible] ה גיטרמן הפסיד [illegible] למרות הפסדה ממ־ [illegible] אוניברסיטת ת"א [illegible] ש, אך נותרו עדיין [illegible] בים וצפוי מאבק [illegible] ש על הבכורה.
[illegible] פועל חדרה/רמת־גן [illegible] נצחון 1.5:3.5, על [illegible] יון חיפה (ישראל [illegible] ליעקב בליימן מ־ [illegible] הלוח הראשון ועוזי [illegible] את אילן מנור מ־ [illegible] לוח השני). קבוצת [illegible] תים ת"א הפתיעה [illegible] 1.5:3.5 על „הפועל־ראשון־לציון" [illegible]

ראשון הוקם סגל של נבחרת הנוער ובו 18 נערים ושתי נערות, שכבר פתח באימונים. זו הפעם הראשונה שהוקם סגל נבחרת נוער, האמור להתאמן בצורה מסודרת. ישראל גלפר מקווה שתוך שנתיים־שלוש אכן נראה תוצאות חיוביות מפעולה זו.

✱ ארתור יוסופוב מברה"מ גבר על יאן טימן מהולנד 3:6 בדו־קרב המועמדים שנערך בטילבורג שבהולנד. בשלב הבא יתמודד יוסופוב עם אנדריי סוקולוב מברה"מ.

ערמומיותו של קורצ'נוי

ויקטור קורצ'נוי הצטיין באליפות העולם לקבוצות שנערכה בנובמבר האחרון בשווייץ. במשחקו, בסיבוב האחרון, נגד ד"ר נאן מאנגליה [illegible]

27...צ־ג8! (הקרבה ערמומית של כלי) 28. מ־ב1 [illegible]

הגנה צרפתית

לבן: נאן שחור: קורצ'נוי
לוצרן 1985

[illegible]

נבחרת הנוער מתאמנת

הנהלת האיגוד הישראלי לשחמט מינתה את האמן ישראל גלפר כמאמן לאומי. בשלב ה־ [illegible]

מאוצר ההתחבולה

לבן מתחיל
שחור: האוגרובסקי
אוגוסט 1985

תור השחור

פתרון

[illegible]

בריג' מאת רוזל שמיר

פיצוץ הגשר

פיצוץ גשרים הינו אחד התכסיסים לניתוק הקשר בין צבאות האויב בעתות מלחמה. גם במשחק הבריג' [illegible]

	צפון ♠ 4 2 ♡ K Q 5 4 ♢ K 9 7 ♣ K 10 8 2	
מערב ♠ A 7 6 5 ♡ J 10 7 ♢ 3 2 ♣ Q J 9 6		**מזרח** ♠ 3 ♡ A 9 6 3 2 ♢ A 8 5 4 ♣ 7 5 3
	דרום ♠ K Q J 10 9 8 ♡ 8 ♢ Q J 10 6 ♣ A 4	

חלק דרום. צפון/דרום פגיעים.

ההכרזות:

דרום	מערב	צפון	מזרח
1 ספייד	פאס	2 קלאב	2 הארט
3 ספייד	3 הארט	3 בלי קליף	פאס
4 ספייד	פאס	פאס	פאס

[illegible]

על בולים ובולאים מאת שלמה שמגר

„טרמפ" על הרמב"ם

[illegible]

לזכרו של ג'ק לונדון

[illegible]

תפוח עץ

דפים עליזים לילדים ולהוריהם

דיבורים בראש

תארו לעצמכם שהמורה שלכם הוא קוסם, המופיע אחרי שעות הלימודים בהצגת ילדים שהוא עצמו עיבד. אני רואה אתכם מנידים ראש ופוסקים: אין דבר כזה! אין מורה שהוא גם קוסם וגם שחקן וגם קצת זמר. ובכן, לידיעתכם: תלמידי כיתות ו-ז בבית הספר לאומנויות בתל אביב זוכים, במשך שעתיים בשבוע, לחזות בפלא המהלך הזה ששמו יוני לוקאס. עכשיו אתם ודאי שואלים: מה הוא מלמד – קסמים? זימרה? משחק? ספרות? התשובה לשאלה זו פשוטה: יוני הוא מורה לדיבורים; הוא מלמד את תלמידיו את תרבות הדיבור. אני רואה שאתם שוב אינכם מאמינים לי, ואין לי ברירה אלא להתחיל את הסיפור מראשיתו.

אז ככה: כשיוני לוקאס היה ילד קטן בהרצליה, הוא היה אחד השחקנים הילדים הראשונים, שהופיעו בטלוויזיה הלימודית, וחלם להיות שחקן לכשיגדל. אבל המציאות טרפה את קלפיו: ועדת הקבלה של תיאטרון "הבימה" לא קיבלה את יוני לצוות השחקנים בנימוק שהוא אינו מדבר כראוי; אחד מחברי הוועדה אף הציע לו שיסע ללמוד כיצד מדברים על בימות העולם. יוני קיבל את העצה ונסע לארצות הברית ולאירופה, ללמוד את הנושא. הוא מצא בו עניין רב כל־כך עד שהתמחה בו, וכשחזר לארץ נעשה אחד המומחים לטכניקת הדיבור בתיאטרון. היום מחלק יוני את זמנו בין הוראת טכניקות דיבור בחוג לתיאטרון של אוניברסיטת תל־אביב, הופעות במחזות ובסרטים והוראה בבית הספר לאומנויות בתל־אביב.

כאן חזרנו להתחלה, ועכשיו אתם ודאי שואלים את עצמכם: איך לומדים לדבר? ובכן, אנשי בית הספר לאומנויות הבחינו, כי רבים מאוד מתלמידיהם [illegible] וכדי לנסות ולהתגבר את [illegible] הזמינו את יוני ללמד [illegible] תרבות דיבור.

"הדיבור," אומר יוני, "הוא אמצעי התקשורת הראשון והחשוב ביותר שלנו, וכדי להפיק ממנו את מירב התועלת אנחנו חייבים ללמוד להשתמש בו נכון, לשלוט בו ולשמור עליו. הדבר חשוב ביותר, כמובן, למי שרואה את עתידו כשחקן, אבל הוא חשוב לא פחות לכל אחד מאיתנו. תרבות הדיבור צריכה להיות חלק בלתי נפרד מן החיים בחברה תרבותית."

באילו בעיות וליקויים מטפלים בשיעורי תרבות הדיבור?

"הנושא הראשון הנלמד הוא טכניקת דיבור בסיסית. השיחות בין הילדים בבית הספר חמות יותר לתחרויות של צעקות. איש לא מקשיב לדברי חברו, כולם מאמצים את גרונותיהם כדי להתגבר על הרעש של האחרים. אנו חייבים להתייחס לגודלו של החדר שבו נערכת השיחה. צריך גם להבחין בין צורות הדיבור השונות – דו־שיח, שיחה קבוצתית והרצאה לפני קהל. צריך גם ללמוד לשלוט במהירות הדיבור, בהירותו, גובה הצליל ונעימתו. השפה העברית מחייבת לא פעם הגבהה של צליל בסוף המשפט, דבר המאמץ את מיתרי הקול. האותיות הגרוניות – ח', ע', ה' – אף הן אינן מקילות עלינו את הדיבור. בישראל, כארץ הגירה, הגורם המאפיין את הדובר הוא המיבטא, ועלינו ללמוד כיצד להשתמש בו באופן מבוקר. כאן אנו מגיעים אל תרבות הדיבור: איך לנהל שיחה בלי להיכנס איש לדברי חברו; מתי כדאי להניח לחברך לומר את דברו, וכיצד להביאו לומר דבר שאתה רצית לאמרו... כיצד לדבר לפני הכיתה על נושא מסוים, מה עושים בידיים בעת ההרצאה, ואחרון חשוב – לאן ואל מי מתבוננים."

נושאים רבים הקשורים בתרבות הדיבור מעסיקים את יוני. בינתיים הוא מתחיל לשפר את המצב בשתי כיתות בתל־אביב. מכאן לא תבוא אולי הישועה, אבל כבר אמר מי שאמר: גם מסע של אלף מילין מתחיל בצעד אחד.

יכשם עונד

פין המספר

הָעָמָל הוּא בִּבְחִינַת אָמָּנוּת וְאִלּוּ הָאֳמָּנוּת הַשְּׁלֵמָה הִיא. בִּבְחִינַת אָמָּנוּת, וְאֵין הִיא בָּאָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ אַחְדוּת בֵּין הַגּוּף, הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּמְיוֹן.

אברהם יהושע השל

הִנֵּה הָאָדָם, דָּבָר אֵינוֹ נוֹחַ בָּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ מְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו: תָּר אַחֲרֵי הָרִים וּגְבָעוֹת, חוֹזֵר לָדַעַת מַה בַּיָּם וּמַה מִּתַּחַת לַיָּם, בַּמִּדְבָּרִיּוֹת וּבִישִׁימוֹן; וְרַק דָּבָר אֶחָד הוּא שֶׁאֵינוֹ מְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו – נִיצוֹץ הַשְּׁכִינָה שֶׁבְּקִרְבּוֹ.

רבי צדוק הכהן מלובלין

בישול בזק־זק

גוּלַשׁ יוֹצֵא מִן הַכְּלָל.

הַקֶּטַע הַזֶּה מֻקְדָּשׁ לִילָדִים שֶׁחוֹזְרִים הַבַּיְתָה כְּשֶׁאִמָּא אֵינֶנָּה וְהֵם צְרִיכִים לְהָכִין לְעַצְמָם נַקְנִיקִיּוֹת וְסָלָט, לְמָשָׁל.

מַה דַּעְתְּכֶם שֶׁבִּמְקוֹם לְבַשֵּׁל נַקְנִיקִיּוֹת בְּמַיִם, שֶׁבֶּטַח נִמְאֲסוּ לָכֶם מִזְּמַן, פָּשׁוּט תָּכִינוּ גוּלַשׁ יוֹצֵא מִן הַכְּלָל וְאַחַר כָּךְ תְּלַקְּקוּ אֶת הָאֶצְבָּעוֹת.

עוֹשִׂים כָּכָה: בְּסִיר בֵּינוֹנִי שָׂמִים קְצָת שֶׁמֶן, וְעַד שֶׁהוּא מִתְחַמֵּם קוֹצְצִים בָּצָל אֶחָד בֵּינוֹנִי. מוֹסִיפִים אוֹתוֹ לַשֶּׁמֶן וְעַד שֶׁהַבָּצָל מַזְהִיב, מְקַלְּפִים 2 תַּפּוּחֵי אֲדָמָה בֵּינוֹנִיִּים, חוֹתְכִים אוֹתָם לְקֻבִּיּוֹת גְּדוֹלוֹת וּמוֹסִיפִים לַבָּצָל. בְּעֶזְרַת כַּף עֵץ מְעַרְבְּבִים הַכֹּל בְּמֶשֶׁךְ 3 דַּקּוֹת, אַחַר כָּךְ לוֹקְחִים אֶת שְׁתֵּי הַנַּקְנִיקִיּוֹת שֶׁאִמָּא הִשְׁאִירָה, חוֹתְכִים כָּל נַקְנִיקִיָּה לְאַרְבַּע וּמוֹסִיפִים גַּם אוֹתָן לַסִּיר וְאָז נִגָּשִׁים לְסִיּוּם הַמִּבְצָע: מְעַרְבְּבִים 2 כַּפּוֹת רֶסֶק עַגְבָנִיּוֹת בְּתוֹךְ חֲצִי כּוֹס מַיִם, שׁוֹפְכִים עַל תַּפּוּחֵי הָאֲדָמָה וְהַנַּקְנִיקִיּוֹת, מוֹסִיפִים מֶלַח, פִּלְפֵּל שָׁחוֹר אוֹ אָדֹם, מְכַסִּים בַּמִּכְסֶה וּמַשְׁאִירִים עַל אֵשׁ קְטַנָּה בְּעֵרֶךְ 8 דַּקּוֹת. אִם הַמַּיִם נִגְמָרִים, מוֹסִיפִים עוֹד קְצָת.

אֲנִי מְקַוָּה שֶׁכְּבָר הִסְפַּקְתֶּם לְהָכִין אֶת הַסָּלָט. אָז לָמָּה אַתֶּם מְחַכִּים? לֶאֱכֹל מַהֵר שֶׁלֹּא יִתְקָרֵר.

דָּנִיאֵלָה שַׁמִּי

אמנות הגאוגרפיה? / משחקי מגנטים

שחלק מהן מטעות, כי הן מצריכות יותר חלקים משיש באריזה.

הבעיה הגדולה קשורה במגנטים, שכן גם בלי מאמץ רב הם נפרדים [illegible]

[illegible]

ילדי הסנדוויץ'

שֶׁבְּתוֹכָם הַחֹמֶר. בְּעֶזְרַת הַסַּנְדְּוִיץ' שֶׁלִּי תּוּכְלוּ לְשַׁנּוֹת אֶת הַמַּצָּב לַחֲלוּטִין:

[illegible]

כמה שווה לך לשלוט באנגלית...

1986

ידיעת השפה האנגלית מהווה כיום הכרח המציאות לכל אדם בישראל. על מנת למצוא את הדרך בסבך המודעות והפירסומים המוצעים כיום בידי בוקר וערב בעיתונות היומית, החלטנו להבהיר באמת מה קורה בתחום זה.

מהתברר כי מעל ,%90 מכל לומדי האנגלית בארץ לומדים באחד מ־16 הסניפים של המכונים ה־אמריקאים.

עובדה מעניינת נוספת היא שהכיוונים והגופים הגדולים ב־מדינה שולחים את עובדיהם ומנהליהם ללמוד אנגלית במכונים ה־אמריקאים: צה״ל, משרד החינוך, נציבות שירות המדינה, כל משרדי הממשלה, הבנקים הגדולים, קואר־פרטיב אגד, חברות ביטוח ועשרות מוסדות ומפעלים אחרים.

המכונים האמריקאים לשפות מהווים כזה 15 שנה את המוסד הגדול והחשוב ביותר בארץ ל־הוראה האנגלית, וזכו 7 פעמים ברציפות בתואר "השירות הנבחר" כולל 1980-1986 במישאל שערך "ידיעות אחרונות".

המכונים האמריקאים מציעים מגוון רחב של נושאים ואפשרויות לימוד הכוללים קורסים רגילים לקבוצה או לבודדים, שיעורים פרטיים, קורסים בשפה המקצועית על כל גווניה, קורסים בשפה המדוברת, קורסים לילדים ונוער ועוד רבות האפשרויות.

לרשות הלומדים שיטות ועזרי לימוד חדישים ומשוכללים. צוות ההוראה במכונים האמריקאים מונה כ־300 מורים ואנשי פדגוגיה מקצועיים ומנוסים, בעלי הכשרה אקדמאית אשר רובם מוצאם מארץ דוברת אנגלית.

רק המכונים האמריקאים מאפשרים לכל לומד ללמוד במסלול אישי המותאם לרמתו על ידי הכוונת הלומד לאחד מ־12 רמות הלימוד. דבר המבטיח אחידות בכיתה והתקדמות מהירה.

הלימודים נעשים בקבוצות קטנות של 15 עד 18 לומדים בקבוצה, דבר המאפשר יחס אישי ומעקב צמוד ואינדיבידואלי אחר התקדמות הלומד.

האווירה בשיעור היא חברתית ונינוחה על כוס משקה חם כאשר כל לומד יכול לדבר ולהשתתף באופן פעיל בשיעור.

רבים משתחררים מהפחד "לפתוח את הפה" ומתחילים לדבר אנגלית לא רק בבית הספר.

חלק ניכר מהלומדים מגיעים בעקבות המלצות מחברים ורוב הלומדים ממשיכים ללמוד בקורסים נוספים ברמות גבוהות יותר.

שכר הלימוד במכונים האמרי־קאים לשפות נמוך ב־30%-50% מבתי ספר אחרים: 110 ש״ח עבור 30 שיעורים (במקום 220 ש״ח).

הפונים למכונים האמריקאים עוברים שיחת ייעוץ ומבחן התאמה רמה חינם.

כמו כן מוזמנים הפונים לבקר בשיעור לדוגמא ללא כל התחייבות מצידם.

לרשות הלומדים קורסי בוקר וערב או שיעורים פרטיים בהתאם לבחירתם.

היועצת המקצועית והמורים המסורים מזמינים אותך לשיחת ייעוץ, מבחן התאמה ושיעור לדוגמא ללא כל התחייבות מצידך.

המכונים האמריקאים לשפות פתוחים
כל יום בין השעות 9.00-13.00 16.00-19.30.

- תל־אביב דיזנגוף 115 ליד סופר דוול, טל. 228545.
- רמת־גן ביאליק 47 מול אורדע, טל. 726132.
- הרצליה סוקולוב 35 פ. בן גוריון טל. 87682.
- אשדוד מרכז א׳ בנין פאן־לון, טל. 35624.
- חיפה בלפור 5 פינת נורדאו, טל. 669041.
- חולון סוקולוב 48 בנין הסופר, טל. 880889.
- פתח־תקוה איכילוב 13, טל. 913665.
- ירושלים יפו 36 מול בית יואל, טל. 221933.
- בת־ים רוטשילד 18 פינת בלפור, טל. 584161.
- באר־שבע החלוץ 86 מול ק. שביט, טל. 32872.
- נתניה הרצל 24 כיכר ציון, טל. 22404.
- ראשל״צ רוטשילד 35 פסג׳ חיים, טל. 958801.
- רחובות הרצל 163 טל. 453532.
- ק. חיים וביאליק העמקים 3, טל. 740410.
- כפר־סבא עמרמי 3 מול פינגווין, טל. 444206.
- רמלה הרצל 84 בפסג׳ מעל בנק לאומי, טל. 242386.
- ק. אונו מרכז קהילתי רח׳ צה״ל 104 טל. 716647.

אוניברסיטת תל-אביב

הפקולטה למדעי החיים ע״ש ג׳ורג׳ ס. ויז

יום פתוח ויעוץ
למועמדים המתעניינים בשטחי הביולוגיה

עם פתיחת ההרשמה לאוניברסיטה, הפקולטה למדעי החיים תקיים יום פתוח ביום ה׳, 20.2.86, בין השעות 08.30–16.00, באולם 14, בנין בריטניה למדעי החיים.

תתקיים פגישה מרכזית בשעה 09.00, אשר במהלכה ינתנו הסברים על הלימודים ועל נוהלי ההרשמה והקבלה במשך היום ינתנו הרצאות בשטחי המחקר ויתקיימו סיורים במעבדות ובגנים.

מפקדים בצה״ל מתבקשים לשחרר חיילים ליום יעוץ זה.

המכון לשפה ספרדית

19 שנות נסיון • מורים בעלי נסיון רב • כתות מצומצמות
7 רמות • בוקר צהריים וערב • קורס אינטנסיבי
• קורס לשיחה שוטפת • ספריה בספרדית קלה
• קסטות ללימוד.
הקורס למתחילים מאפשר לדבר תוך 4 חודשים
דיזנגוף 184, 03-220335, 052-554575

גם את יכולה להרוויח 800 ש״ח לחודש כתמלילנית

אנו נכשיר אותך תוך חודש חודשיים כתמלילנית על גבי מחשב משוכלל ללא תלות בגילך והשכלתך. לבחירתך לימודי בוקר, צהריים או ערב.
■ קורס רגיל כולל כתבנות ■ קורס מזורז לכתבנות.
הכוונה תעסוקתית למסיימות

תל־אביב בן יהודה 28 טל׳ 297421 ליד מגדל שלום	חיפה ביאליק 17 פינת הרצל טל׳ 664305	ירושלים יפו 36 221933	רמת־גן ביאליק 47 טל׳ 726132 (מול אורדע)	ראשל״צ רוטשילד 35 טל׳ 958801
פתח־תקוה איכילוב 13 טל׳ 913665	בת־ים רוטשילד 18 פינת בלפור טל׳ 584161	הרצליה סוקולוב 35 פינת בן גוריון טל׳ 87682	נתניה הרצל 24 טל׳ 22404	חולון סוקולוב 48 טל׳ 880889
רחובות הרצל 163 טל׳ 453532	רמלה הרצל 84 מול כל־ל טל׳ 242386	באר־שבע החלוץ 86 טל׳ 32872	אשדוד בית פאן־לון מרכז א׳ טל׳ 35624	כפר סבא עמרמי 3 מול פינגווין טל׳ 444206

פנה לסניפים הקרוב אליך בין השעות 9.00-19.30 רצוף

ת.י.ל. מכון ישראלי למינהל

מכון שי
נפתחים קורסים בוקר וערב
הנהלת חשבונות
סוגים 1+2, 3 הנה״ש
ממוחשבת ★ קורס תשבי
שכר חינם ★ פתיחה 27.2.86
יועצי מס
פרטים והרשמה: ז׳בוטינסקי 106 ת״א (בבנין גמנסיה הרצליה) טל׳ 03-263114 בשעות 16.00-19.00

הרוב קובע:
ידיעות אחרונות
העתון של המדינה

מישלב ערב להצלחתך

מישלב

מכון ישראלי להשכלה בפיקוח משרד החינוך והתרבות

ביה״ס למבוגרים
ללימודי בגרות כיתות בוקר וערב

מודיע: בתחילת מרס 1986
ייפתחו קורסים מזורזים

במקצועות: מתמטיקה ☆ אנגלית
☆ הבעה עברית ☆ אזרחות

מישלב - המוסד הלימודי שלך!

לבחינות הבגרות במועד יוני 1986

פרטים והרשמה: 08.00–14.00 לפנה״צ; 16.30–20.30 אחה״צ
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל - מפעלי תרבות וחינוך בע״מ
מישלב, מכון ישראלי להשכלה, רח׳ ויצמן 53, תל־אביב, מיקוד 62091, ת.ד. 21373, טל. 03-263186-9

ביה״ס לקציני־ים בעכו קורא לך

בוגר כיתה ח׳, ט׳,
ההרשמה החלה לכיתות ט׳, י׳,
בוא ללמוד בבית־הספר לקציני־ים עכו

חשבונה:

סדנא לעיצוב • פנים • אדריכלות •
הרשמה לשנת הלימודים תשמ״ז

מגמות הלימוד:

עיצוב כללי (גרפיקה, מוצר, סביבה, טכסטיל וסגנון)	– 4 שנים
אדריכלות ועיצוב פנים	– 4 שנים
אדריכלות ועיצוב אורבני	– 5 שנים

משרד החינוך והתרבות
בית המדרש הממלכתי למורי אמנות
רמת־השרון

ההרשמה לשנת תשמ״ז – נמשכת ותסתיים ב־7.3.86

★ הכשרה להוראת אמנות בביה״ס היסודי ובחטיבת הביניים.
★ הכשרה להוראת אמנות בבתי־ספר על יסודיים.
★ קורסי השתלמות למורים במועל ובשנת שבתון.

ההרשמה תתקיים במדרשה למורי אמנות, רחוב בית־גוברין 7, רמת־השרון, טלפונים: 03-474391, 03-490880, בימים א׳–ה׳, מ־8.30 עד 13.00.

דפי מידע יושלחו על פי בקשה טלפונית

מועדון קוראי ידיעות אחרונות

טלפון 212213
נופש ישראלי
מלון מנדרין תל־אביב
מועדון הנופש
קלאב – אין באילת
CLUB IN

השקה הלכבתך!!! לימוד מהלימו או שמה השקפה לכל החיים...

תכנות מחשבים

10 סיבות טובות ללמוד במכון להכשרה מקצועית

תעודת המכון להכשרה: מקצועית מוכרת
בחינות הסמכה של משרד העבודה לקראת התואר תכניתן 1

קורסים לעובדי מוסדות
משרד המסחר והתעשיה, המוסד לביטוח לאומי, משרד הבריאות, משרד הקליטה, אוניברסיטת חיפה, איחוד הקבוצות והקיבוצים, מו חברה לנפט, עיריית אשדוד, אלסינט, מרכז תעשיות מדע, עיריית שערי צדק

תרגול ועבודה מעשית על גבי מחשבים

סידור מיוחד למשרתים במילואים

יעוץ תעסוקתי לבוגרים

לחיילים משוחררים תנאים מיוחדים

תואר ראשון במדעי המחשב תוך שנתיים נוספות בארה״ב

קורסים למפעילי מחשב

נפתחים קורסי בוקר וערב
★ קורסי ערב שנתיים - 2 פגישות שבועיות
★ קורסי בוקר חצי שנתיים - 4 פגישות שבועיות

התחלת לימודים
בחודשים פברואר מרץ

לימוד 2+3 שפות התכנות הנפוצות
★ 3 שפות התכנות: BASIC, COBOL, FORTRAN, לקראת בחינות הסמכה תכניתן סוג 1 של משרד העבודה
★ 2 שפות נוספות ללא תשלום לפי בחירתך PASCAL, R.P.G, PL1

מבחן פסיכוטכני להתאמה כושר חינם

המכון להכשרה מקצועית
25 שנות נסיון יותר מ־100,000 בוגרים.

חינם 24 שעות ביממה
03-295529, 03-291858, 04-669041, 02-221933, 057-32872

הנהלת חשבונות

נפתחים קורסים סוג 1+2; 3 ב 18.2.86
• קורסי ערב מזורזים פעמיים בשבוע במשך 5 חודשים
• קורסי בוקר וערב אינטנסיביים 3 פעמים בשבוע במשך 7 שבועות

כולל לימוד הנה״ח ממוחשבת.

השיטה המשולבת מקצרת את תקופת הלימודים לחצי ומוזילה את שכר הלימוד בשליש

קורס כתבנות או אנגלית חינם לכל נרשם
למד במוסד מוכר

• הכנה לבחינות סיווג ממשלתיות • קבוצות לימוד קטנות • מרצים מנוסים / לימוד אינטנסיבי • תירגול בעבודה מעשית • השתלמות במכון • יב מ

לכבוד מכון ישראלי למינהל
ת.ד. 28124 למס׳ 16 ת״א מיקוד 61281
אבקשכם לשלוח אלי חינם מדריך ללימוד הנהח״ש
שם: ______ כתובת: ______
טל. ______

תל־אביב דיזנגוף 115 טל 228545	חיפה נורדאו 5 טל 669041	ירושלים רח׳ יפו 36 מול בית יואל טל 221933	רמת־גן ביאליק 47 טל 726132 (מול קולנוע אורדע)
תל־אביב בן יהודה 32 טל 295529	כפר סבא רח׳ עמרמי 3 מול פינגווין טל 444206	ק. חיים וביאליק העמקים 3 טל 740410	רמלה הרצל 84 טל 242386
פתח תקוה איכילוב 13 טל 913665			
רחובות הרצל 163 טל 453532	ראשל״צ רוטשילד 35 טל 958801	חולון סוקולוב 48 טל 880889	בת ים רוטשילד 18 פינת בלפור טל 584161
נתניה הרצל 24 טל 22404	הרצליה סוקולוב 35 טל 87682	באר שבע החלוץ 86 טל 32872	אשדוד א בנין פאן לון טל 35624

מכון ישראלי למינהל

לימודי מקצוע תוך חודש

- תמלילנות
- נקבנות
- מפעילות מחשבים
- כתבנות
- מזכירות

לימודי בוקר, צהריים או ערב לפי בחירה

מכון ישראלי למינהל

אנו מציעים לך להיות מזכירה רפואית

פעמיים בשבוע בזמנך הפנוי, בשעות הערב, תוכלי לסיים קורס להכשרת מזכירות רפואיות. הקורסים כוללים לימוד כל הנושאים הקשורים למזכירות כללית ורפואית. הלומדות תעבורנה השתלמויות בבתי חולים שונים ברחבי הארץ

הקורסים בפיקוח משרד הבריאות

חינם! 24 שעות ביממה.

חייגי כבר ברגע זה לטלפון 03-291858; 04-669041, 02-221933, 057-32872

תל־אביב בן יהודה 32 טל 295529	הרצליה סוקולוב 35 טל 87682	ראשל״צ רוטשילד 35 טל 958801	פ״ת איכילוב 13 טל 913665	באר שבע החלוץ 86 טל 32872
כפר סבא רח׳ עמרמי 3 טל 444206	חיפה בלפור 5 טל 669041	רמלה הרצל 84 טל 242386	בת ים רוטשילד 18 פינת בלפור טל 584161	חולון סוקולוב 48 טל 880889
רחובות הרצל 163 טל 453532	ירושלים יפו 36 טל 221933	רמת גן ביאליק 47 טל 726132	אשדוד מרכז א בנין פאן לון טל 35674	נתניה הרצל 24 טל 22404

ק. אונו מרכז קהילתי רח צה״ל 104 טל 716647

מכון ישראלי למינהל

אנו מציעים לך להיות טכנאי שרות ווידאו טלוויזיה

הכנסה גבוהה, עבודה מעניינת
● מסלול שנתי למחוסרי ידע באלקטרוניקה
● מסלול חצי שנתי לאלקטרונאים
● לחיילים משוחררים תנאים מיוחדים

חינם, 24 שעות ביממה.

תל־אביב: הנקין 49 פינת אלנבי טל 690893
חיפה: ביאליק 17 פינת הרצל טל 664305

יועצי מס

האקדמה המקצוע היום

נפתחים קורסי ערב

★ קורסים רגילים למחוסרי ידע

מכון ישראלי למינהל

גרפיקה

נפתחים קורסי בוקר וערב בתל אביב

למד תכנות מחשבים בביתך בזמנך הפנוי

לקבלת פרוספקט חינם
כולל מבחן פסיכוטכני עצמי
גזור ושלח: לכבוד המכונים האמריקאיים
ת.ד. 28124 ת״א מיקוד 61281 למס׳ 7
שם: ______ גיל ______
כתובת: ______ טלפון: ______

המכונים האמריקאים להשכלה בכתב

למד הנהלת חשבונות בביתך בזמנך הפנוי

לכבוד ת.ד 28124 ת״א מיקוד 61281 (למס׳ 64)
אבקשכם לשלוח אלי חוברת הסברה על קורסים בכתב להנהלת חשבונות סוג 1 + 2
שמי ______ גיל ______
כתובתי ______ טלפון ______

המכונים האמריקאים להשכלה בכתב בשיתוף עם המכון הישראלי למינהל

למד גרפיקה וציור בביתך בזמנך הפנוי

האם אתה מעוניין בגרפיקה וציור? האם אתה מוכן ללמוד את אמנות הגרפיקה והציור בביתך בזמנך הפנוי?
ללא תלות בגיל ובהשכלה
לכבוד "המכונים האמריקאיים להשכלה בכתב"
ת.ד. 28124, תל־אביב, למס. 77 מיקוד 61281
אבקשכם לשלוח אלי ללא כל התחייבות מצידי חוברת הסברה ומבחן התאמת כשרון לגרפיקה ולציור.
שם ______
כתובת: ______ גיל: ______
טלפון: ______

למד בגרות בקלות וחסוך $1,000

נפתחים קורסים מזורזים לקראת מועדי יוני 86 וינואר 87 — לימוד בכתב; לימודי ערב או משולב לפי בחירה.

אנו גאים בהישגי תלמידנו

כיתות קטנות, טיפול אישי

ערבות להצלחה

שיטת הלימוד המשולב

מבצע הנחות והקלות
שכר הלימוד זול להפליא

3 מקצועות חינם

חוברת של בחינות ופתרונות חינם

קל יותר, זול יותר ומהנה יותר ללמוד בשיטה המשולבת בביתך! או בסניפנו הקרוב אליך

המכונים האמריקאים להשכלה בכתב בשיתוף המכונים הבריטיים 35 שנות נסיון 95% הצלחה

כל שעה יפה ללימודים אך יפה שעה אחת קודם.